

MASTERA VHANDLING I PEDAGOGIKK
VED NLA HØGSKOLEN, BERGEN

Vår 2016

Å skynde seg sakte

En tematisk analyse av hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning for ettåringer i barnehagen.

Jannice Eikefet Berland

Veileder: Førsteamanuensis Elisabeth Hesjedal, NLA Høgskolen, Bergen

Å SKYNDE SEG SAKTE

En tematisk analyse av hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning for ettåringer i barnehagen.

La meg være barn!

***La meg sitte på et fang
mens jeg er liten
så jeg kan gå oppreist
når jeg er stor.***

***La meg gråte ved et kinn
mens jeg er barn
så jeg kan tørke tårer
når jeg er voksen.***

***La meg holde ei hånd
mens jeg er svak
så jeg kan holde hender
når jeg er sterkere.***

***La meg ha en barndom.
Jeg trenger trygg niste for å vokse.***

(Waale, 2015)

FORORD

«Er du klar for dette store arbeidet som ligger fremfor deg med mye lesing, skriving og omskriving med fem barn og jobb?» «Ja» svarte jeg. Om lag slik lød det fra sensor når min prosjektskisse til denne masteravhandlingen ble godkjent for cirka ett år siden. Lite visste jeg om hvilken prosess jeg hadde begitt meg ut på. Og det var sikkert like bra. Å beskrive hvordan det er å skrive en masteroppgave er ikke lett, det må erfares selv. Prosessen har vært omfattende og tøff, men samtidig lærende og utviklende. Og det er dette og interesse for valgt tema som har holdt oppe motivasjonen for å ferdigstille oppgaven.

Denne masteroppgaven er endestasjonen for en masterutdanning innen pedagogikk med vekt på spesialpedagogikk som jeg startet høsten 2013 ved NLA Høgskolen, Bergen.

Jeg må få takke mine informanter som brukte av sin tid til å formidle sine erfaringer og kunnskap til meg slik at denne oppgaven kunne bli en realitet. Slike engasjerte fagfolk som dere trenger barnehagene!

Jeg er takknemlig for å hatt en god veileder gjennom denne prosessen med å skrive masteravhandlingen. En stor takk til førsteamanuensis Elisabeth Hesjedal ved NLA Høgskolen, Bergen, som har delt av sin rike kunnskap. Du har vært en trygg base som har utfordret meg med kritiske og konstruktive innspill hele veien og vært en sikker havn når bølgene har vært høye. Tusen takk.

Tusen takk til min tålmodige mann, som ganske raskt skjønnte at det var klokt å ikke stille for mange spørsmål omkring arbeidsprosessen med oppgaven. Mine fem flotte barn vil jeg også takke. Takke for at dere er akkurat som dere er. Jeg er heldig, veldig heldig.

Jeg vil også si takk til øvrig familie, som har lurt på når jeg skal begynne å få et normalt tidsperspektiv. Svaret er nå ... kanskje. Takk for støtte, lån av «kontor» og barnepass. Jeg vil også takke venninner som både frivillig og ufrivillig har fått «lære» om dette temaet via diskusjoner og som har fungert som frustrasjonslyttere.

Jeg sitter igjen med mye ervervet kunnskap og erfaring etter denne prosessen med masteravhandlingen. Dette ville jeg ikke vært foruten. Selv om det har vært en lang og tøff reise, så har det vært verdt det.

Bergen, mars 2016

Jannice Eikefet Berland

SAMMENDRAG

Bakgrunn og formål: I dag er det mer vanlig enn uvanlig at barn begynner i barnehagen når de er ett år. I henhold til lov om barnehager har barn som er født innen 31. august rett på barnehageplass i påfølgende barnehageår som starter i august (Kunnskapsdepartementet, 2013a). I forbindelse med økende andel ettåringer i barnehagen blir det etterspurt mer kompetanse angående denne aldersgruppen i barnehagesammenheng (Kunnskapsdepartementet, 2009; Kunnskapsdepartementet, 2013b). Jeg vil i denne oppgaven fremheve tilknytningsperspektivet, som et av mange bidrag, til å rette oppmerksomhet mot hva som kan være med å øke denne kompetansen. Tilknytningsperspektiv kan sees som en motvekt til det stadig økende læringsperspektivet. Læringsperspektivet blir ofte fremhevet i planer og debatter omkring barnehager (Kvillo, 2013b). Ut fra min forståelse handler det ikke om enten eller, men ja takk begge deler. Tilknytning kan sees som grunnleggende for utvikling og læring, når barna har trygg tilknytning opplever de trygghet og kan frigjøre energi og oppmerksomhet til utforskning, lek og læring (Brandtzæg, Torsteinson & Øiestad, 2014). Oppgaven tar utgangspunkt i følgende problemstilling:

Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?

Teori: Utvalget av teori er knyttet opp til min problemstilling. Utvalget representerer relevant teori og forskning i forhold til barnehagen for ettåringer og tilknytning. Videre er det gjort et utvalg av teori knyttet opp til mitt metodevalg.

Metode: Min problemstilling blir belyst ved å benytte kvalitativ metode og semistrukturert intervju. Jeg utarbeidet en intervjuguide i forkant som jeg benyttet når jeg gjennomførte intervjuene individuelt i informantenes respektive barnehager. I analysen av datamaterialet hadde jeg en induktiv tematisk analyse tilnærming. Jeg ønsket å få tak i og tolke meninger bak informanters svar, dermed har jeg benyttet en hermeneutisk tilnærming i forskningsprosessen.

Resultat: Funn fra denne undersøkelsen indikerer at tilknytning ble sett på som viktig å jobbe med i barnehagene. Ettåringer opplevdes som en sårbar barnegruppe, med andre behov enn de eldre barna. Studien viste at ettåringer har stort behov for tilknytning og trygghet. Tid sammen med barna ble fremholdt som forutsetning for å fremme trygg tilknytning, samt å være en trygg voksen i møte med barna. Resultatene viste også at små barnegrupper og faste, stabile voksne var viktig for å fremme og vedlikeholde trygg tilknytning. Det fremsto allikevel fra funnene i denne studien at det manglet en felles kunnskapsbase angående

tilknytning og tilknytningens betydning. Det ettersom verken barnehagelærerutdanningen eller rammeplan for barnehager ble ansett som rike kilder til dette tema. Resultatene fremholdt at tidspress grunnet mange arbeidsoppgaver var utfordrende i forhold til å ha tid til alle barna og å *se* alle barna. Dette tidspresset opplevdes slitsomt og alle de representerte i denne studien hadde mye dårlig samvittighet grunnet opplevelse av å ikke strekke til overalt. Resultater fra studien viste at denne tidsklemmen ofte gikk utover barna også, og da ofte de rolige barna som «krevde» lite. Funn fra undersøkelsen indikerte sterkt ønske om mindre barnegrupper for de yngste, der åtte -ni barn under tre år og tre voksne ble uttalt som ideell barnegruppe. Et ønske om økt bemanning og mer bemanning med barnehagefaglig kompetanse ble også fremhevet i denne studien.

Konklusjon: Resultater fra undersøkelsen viste at det var behov og ønske om mer kunnskap om tilknytning og at tilknytningsperspektiver kom mer i fokus i barnehagen. Det kan virke som det forsvinner i planer, og at dette «usynlige» arbeidet blir tatt for gitt. I dag står læringsperspektivet sterkt fremme i barnehagedebatten, og det som synliggjøres blir ofte sett på som mest viktig. Ved å begrepsfeste tilknytning og dens betydning synliggjøres dette bedre, og kan bidra til å se barnehagen for de yngste ut fra dette perspektivet.

Tross for at denne undersøkelsen viste manglende fellesbase for kunnskap om tilknytning så viste kunnskap, refleksjoner og uttalt praksis om tilknytning på individnivå mye samsvar med teori og empiri om tilknytning. Utfordringene i forhold til å jobbe med å fremme trygg tilknytning for ettåringer i barnehagen fremsto å være størst på systemnivå. Krysspress og tidspress mellom visjoner og mange arbeidskrav kontra dagliglivet i barnehagen var velkjent problematikk. Når det er lite tid og ressurser kan viktige signal og behovsytringer fra barn bli ufrivillig oversett. Tiden kan en ikke gjøre noe med, men å tilpasse arbeidsoppgaver og ressurser i forhold til tiden kan vi gjøre noe med. Til dette trenger barnehagene økt bemanning, mindre barnegrupper og flere ansatte med barnehagefaglig kompetanse. Samt at barnehageansatte og fagfolk innen feltet bør bli mer lyttet til. Da kan vi få mer likevekt i barnehager som er tilpasset barnas behov og samfunnsmessige og politiske visjoner.

Kontaktinformasjon: jeikefet@outlook.com

INNHold

1.0 INNLEDNING	5
1.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema	6
1.2 Problemstilling og formål med studien	7
1.3 Oppgavens oppbygging	7
2.0 BARNEHAGE SOM TRYGG BASE	9
2.1 Barnehagens samfunnsmandat	9
2.2 Kvalitet i barnehagene	10
2.3 Tidlig innsats.....	11
2.4 Om ettåringen.....	11
2.5 Tilvenning	13
2.5.1 Å være tilknytningsperson i barnehagen	13
2.6 Ulike faktorer som spiller inn på utvikling av tilknytning i barnehagen.....	14
2.6.1 Barnehageansatte sine egne tilknytningserfaringer.....	14
2.6.2 Kjønn, temperament og påført sårbarhet	15
2.6.3 Bemanning og barnegruppens størrelse	16
3.0 ULIKE TEORIER OG PERSPEKTIV PÅ TILKNYTNING	19
3.1 Tilknytningsteori	19
3.2 Tilknytning.....	19
3.2.1 Tilknytningssystem og tilknytningsadferd	20
3.3 Bowlby om indre arbeidsmodeller	21
3.4 Ainsworth om tilknytningsstiler.....	22
3.5 Fonagy om mentalisering	24
3.6 Hart om hjernens utvikling	25
3.7 Ulike program for å fremme trygg tilknytning	26
3.7.1 Circle of Security (CoS)- trygghetssirkelen	26

3.7.2 Dialog.....	28
4.0 METODE	31
4.1 Valg av metode	31
4.1.1 Intervju	31
4.2 Kunnskapssyn og hermeneutisk tilnærming	32
4.2.1 Forskers ståsted og førforståelse.....	33
4.3 Planlegging av undersøkning	33
4.3.1 Utarbeiding av intervjuguide.....	33
4.3.2 Pilotintervju	34
4.4 Utvalg og rekruttering	34
4.4.1 Endelig utvalg.....	35
4.5 Gjennomføring av intervju.....	35
4.6 Analyse av datamateriale	36
4.7 Forskningsetiske vurderinger.....	39
4.7.1 Informert samtykke.....	39
4.7.2 Konfidensialitet	40
4.7.3 Konsekvens av å delta i studien.....	40
4.8 Kvalitets kriterier: reliabilitet, validitet, generaliserbarhet.....	40
4.8.1 Reliabilitet knyttet til funn	41
4.8.2 Validitet.....	41
4.8.3 Generaliserbarhet	42
4.9 Kritisk blikk på egen forskning	42
5.0 PRESENTASJON AV RESULTAT FRA UNDERSØKELSEN	45
5.1 Kunnskap om tilknytning	46
5.2 Tilknytning i praksis på individnivå.....	52
5.3 Tilknytning i praksis på systemnivå.....	56

5.4 Tidens betydning for å fremme trygg tilknytning	60
6.0 DRØFTING	65
6.1.Kompetanse.....	66
6.2 Ettåringer	71
6.3 Tid	75
7.0 OPPSUMMERING.....	81
7.1 Kritisk blikk på resultat fra denne undersøkelsen	83
7.2 Implikasjoner av studien.....	84
Litteraturliste.....	89
Vedlegg 1- NSD	95
Vedlegg 2- Informasjonsskriv til foreldre	96
Vedlegg 3- Samtykke skjema	98
Vedlegg 4- Intervjuguide	99
Vedlegg 5- Prosesse frem til tema via tematisk analyse	105

Å SKYNDE SEG SAKTE

En tematisk analyse av hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer.

1.0 INNLEDNING

Å bidra til at barn får en god start i livet er det viktigste vi kan gjøre som samfunn (Kunnskapsdepartementet, 2012-2013). Barnehagen blir sett på som en viktig samfunnsinstitusjon, og per i dag (2016) har vi tilnærmet full barnehagedekning. Stadig flere ettåringer begynner i barnehage. Ved utgangen av 2014 hadde 80,1 % av ett-toåringene barnehageplass. Dette sett i forhold til 1980 da 7 % av ett-toåringene gikk i barnehage (Statistisk sentralbyrå, 2015). Når barn er rundt ett år er utvikling av tilknytning en viktig utviklingsoppgave for dem (Killèn, 2012, s. 16). Tilknytning handler om hvorvidt et menneske har overveiende tillit eller overveiende mistillit til omverden (Drugli, 2014, s. 2; Kvello, 2013a, s. 44). Tilknytning «støpes det første leveåret og styrkes til en grunnmur i løpet av de to og et halvt første leveårene» (Kvello, 2013a, s. 44). Dette støttes opp av nyere hjerneforskning som viser at hjernen er ekstra utsatt for både gode og dårlige påvirkninger de første leveårene, og at kvalitet i samspill har mye å si for utviklingen av hjernen (Hart, 2012). Tilknytning mellom barn og foreldre danner den viktigste rammen rundt barns utvikling. Barnehageansatte kan ikke ta foreldres plass, men barnehageansatte kan for mange barn oppleves som en god nummer to som tilknytningspersoner ettersom mange barn tilbringer mye av sin tid i barnehage (Brandtzæg et al., 2014). Barnehageansatte har et stort ansvar for å ivareta barna på en god måte som styrker trygg tilknytning, og til å moderere konsekvenser av utrygg tilknytning (Brandtzæg et al., 2014; Kvello, 2013a, s. 44).

Ansvar for barnehagene ble flyttet fra Barne- og Familiedepartementet til Kunnskapsdepartementet i 2006, og barnehage er i dag første steg på utdanningsløpet. Dette kan en se igjen i rammeplanen for barnehagen, der er læring som tema i større grad tatt opp enn i rammeplan for barnehage fra 1996 (Kvello, 2013b, s. 91). Barnehagen har et sammensatt og uttalt samfunnsmandat som slår fast at barnehagen skal både være en arena for livsutfoldelse i småbarnsalderen og en forberedelse til skolegang og voksenliv. Tema om hva som skal vektlegges har opptatt mange (Kunnskapsdepartementet, 2009).

En får et redusert syn på barn hvis de bare beskrives som overveiende kompetente, kunnskapstørst og lærelystne (Abrahamsen, Førland & Melhus, 2011). Økt læringsperspektiv er ikke utelukkende negativt, men vi må ikke ta for gitt at trygghet og tilknytning kommer av seg selv i barnehagen. For små barn er det ingen ting som er mer viktig enn å utvikle gode og trygge relasjoner (Brandtzæg et al., 2014; Broberg, Broberg & Hagstrøm 2014; Drugli, 2014; Kunnskapsdepartementet, 2012-2013). Barnehageansatte har i beste fall et flyktig kjennskap til tilknytningsteori og den uhyre viktige rollen som tilknytning spiller i livet vårt (Powell, Cooper, Hoffman & Marvin, 2015, s. 20). Denne oppgaven vil fokusere på pedagogiske ledere sin kunnskap, praksis og refleksjoner om å fremme trygg tilknytningen for ettåringer i barnehagen.

1.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema

Min bakgrunn for valg av tema er et engasjement for barns velferd og at en trygg og god barndom er viktig grunnfundament, både for barns trivsel og utvikling her og nå og for deres fremtid. Jeg har en tro på at en god barndom kan vare i generasjoner, og da kan dessverre en mindre god barndom gjøre likeså hvis en ikke klarer å bryte negative mønstre. Jeg har mange års erfaring som pedagogisk leder i barnehage. Jeg er fem barns mor, og jeg har arbeidserfaring fra barnevern med vanskeligstilte småbarn og deres foreldre. Sammen med min utdanning som førskolelærer og spesialpedagog har dette gitt meg erfaring og kunnskap om barns utvikling og behov, samt voksenrollen ovenfor ulike barn. Jeg har også fulgt den raskt voksende barnehageutviklingen over flere år både som fagperson og som mor, og erfaringer og tanker er blitt gjort. Min arbeidserfaring innen barnevern har tilført perspektiv på relasjoners makt, og konsekvenser det kan føre med seg når barna står i fare for eller opplever utrygg tilknytning til sine omsorgsgivere. Men også hva som kan forebygges og ivareta trygg tilknytning. Disse perspektivene kaster igjen lys over hvor viktig barnehagen kan være for barn. Det er et stort og komplisert fag- og arbeidsfelt når det gjelder å finne ut hvilken tilknytning et barn har til sine foreldre, det kreves både lang videreutdanning og en systematisk utredning av barn. Dette er vurderinger barnehageansatte verken skal, kan eller bør gjøre. Økt kunnskap og bevissthet om tilknytning er likevel viktig ettersom det kan øke de ansattes sensitivitet og forståelse av barns signaler, behov og utvikling (Brandtzæg et al., 2014). Barn som opplever trygg tilknytning til foreldrene trenger kompletterende tilknytning i barnehagen. Barn som opplever utrygg tilknytning i hjemmet, trenger voksne i barnehagen som til en viss grad kan tilby kompenserende tilknytning. Disse barna trenger å avlære sine

negative forventninger i forhold til tilknytningserfaringer (Killèn, 2012, s. 17). Slik har barnehagene både et forebyggende, vedlikeholdene og et intervensjon ansvar angående tilknytning.

1.2 Problemstilling og formål med studien

Formål med studien er å få mer innsikt om praksis og kunnskap når det gjelder tilknytning for våre minste barnehagebarn. Jeg ønsker å løfte frem kunnskap, praksis og refleksjoner pedagogiske ledere som jobber med ettåringer har om dette temaet, og se dette i et teoretisk rammeverk om tilknytning.

Min problemstilling i studien er «*Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?*».

1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i syv kapitler. I første kapittel presenterer jeg tema for oppgaven og begrunner mitt valg. I kapittel to fremstiller jeg faktorer ved barnehage for ettåringer som jeg finner relevant i forhold til problemstilling. I tredje kapittel presenterer jeg et teoretisk bakteppe som omhandler tilknytning, utvalget av teori er knyttet til problemstillingen i min oppgave. I kapittel fire foreligger den metodiske delen av oppgaven, der jeg presenterer veien til målet for oppgaven. I det femte kapittelet legger jeg frem resultatene fra min undersøkelse, for deretter i kapittel seks å gjøre et dyp dykk ned i resultatene å drøfte sentrale moment opp mot empiri og teori. I det siste kapittelet som er nummer syv, foreligger det en oppsummering av resultat og implikasjoner av studien.

Når det gjelder begreper som er ofte brukt i oppgaven vil jeg avklare noen. Min oppgave omfatter ettåringer. I denne forbindelse benytter jeg termer som ettåringer, de små og de yngste. Når jeg benevner primær tilknytningspersoner benytter jeg her termen foreldre, ettersom det er det mest vanlige. Når jeg referer til dem som jobber i barnehage generelt benytter jeg barnehageansatte. Jeg spesifiserer til barnehagelærer og pedagogisk leder der jeg referer til dette spesielt.

2.0 BARNEHAGE SOM TRYGG BASE

I dette kapittelet vil jeg presentere ulike aspekter ved barnehage for ettåringer som bakgrunn for mitt tema og problemstilling. Barnehagens samfunnsmandat, kvalitet i barnehagene og tidlig innsats vil bli benevnt. Videre trekker jeg frem noen kjennetegn med ettåringer, før jeg ser på tilvenning og det å være tilknytningsperson i barnehagen for ettåringer. Til sist ser jeg på noen faktorer som kan spille inn på tilknytningsprosessen, som de voksne sine egne erfaringer, barnas kjønn, temperament og påført sårbarhet hos barn. Bemanning og barnegruppestørrelse blir også omtalt som faktorer som kan ha innvirkning på å fremme tilknytning i barnehagen.

2.1 Barnehagens samfunnsmandat

Alle barnehager skal bygge sin virksomhet på verdigrunnlaget og innholdet som er fastsatt i barnehageloven (1975) og på internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Den mest kjente konvensjonen er FNs barnekonvensjon som ble vedtatt av FN i 1983, og inkorporert i norsk lov i 2003. Staten skal sikre at institusjoner og tjenester som har ansvar for omsorgen eller beskyttelse av barn har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personal antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn (Utdanningsdirektoratet, 2013). Barnehagens samfunnsmandat er nedfelt i formålsparagrafen i barnehageloven i §1

«Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling»

(Kunnskapsdepartementet, 2013a).

Barnehagen skal tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som er til barnas beste. Barnehagen skal sikre et oppvekstmiljø som både gir utfordringer som er tilpasset barnets alder og funksjonsnivå og trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger. Fastsettelse av rammeplan for barnehage finner vi i §2 i barnehageloven og denne skal gi styrende retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver. Målet med rammeplanen er å gi styrer, pedagogiske ledere og det øvrige personalet en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet. Rammeplanen gir også informasjon til foreldre, eier og tilsynsmyndighet (Utdanningsdirektoratet, 2013). I vedlegg til rammeplanen foreligger det ulike temahefter til støtte og inspirasjon for barnehagens arbeid med å følge barnehageloven og rammeplanens innhold. Et av heftene omhandler de yngste i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2008). Innholdet i heftet om de yngste i barnehagen

viser til deler av de siste tiårenes forskning omkring småbarn. Tilknytningsperspektivet kommer frem i dette heftet (Sandvik, 2006).

2.2 Kvalitet i barnehagene

Begrepet kvalitet er svært ofte brukt, og er vanskelig å fange i en enkel og entydig definisjon siden vesentlige sider ved kvalitet i barnehagen er vanskelig å måle (Kunnskapsdepartementet, 2009). OECD (organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling) har sett på norske barnehager, og her kommer det blant annet frem av funnene at kvalitet i barnehagene i Norge varierer svært mye. OECD knytter kvalitet blant annet opp til kompetanse hos barnehagepersonell. Det er store forskjeller i hvor mye kommunene bruker økonomisk på barnehage og kun 38 % prosent av arbeidsstokken var i 2012 kvalifisert for å jobbe i barnehagene. OECD ser dette som fare for å undergrave kvalitet som er essensielt for barns utvikling. OECD mener det er en positiv utvikling innen barnehageforskning, men savner mer forskning som ser på hvordan barnehagen påvirker barnas trivsel og utvikling (Engel, Barnett, Anders, & Taguma, 2015).

Det blir fra flere hold påpekt at vi trenger mer forskning og kunnskap om de yngste barnas utvikling og behov i barnehagen for å forbedre kvaliteten på barnehagetilbudet (Bjørnstad et al., 2012; Kunnskapsdepartementet, 2009; Kunnskapsdepartementet, 2013b). Fra barnehageansatte sitt perspektiv ser en også behov for dette. Norsk forskningsråd viser til en undersøkelse der 1300 barnehageassistenter og 1200 pedagogiske ledere deltok i en spørreundersøkelse. Her viste det seg at bare halvparten av de ansatte mente at barnehager var rett sted for ettåringer å være, ingen mente at barn som var yngre enn ett år burde begynne i barnehagen. Resultatet av rapporten tolkes som at de ansatte var kritisk til om standarden i barnehagen er god nok til å tilfredsstille de små sine behov og om barnehagelærerutdanningen gjorde barnehagelærerne godt nok rustet til jobben (Grønli, 2014a).

Forskningsprosjektene GoBaN og Blikk for barn (2016) viser til foreløpig resultater som tilsier at kvalitet i barnehagen for de yngste ikke er god nok. Resultatene viser til at 30 % av barnehagene i undersøkelsen har store problemer med å ha tilsyn etter barna, altså om de blir passet godt nok på og blir sett. I 12% står dette svært dårlig til. Videre vises det til at ansatte legger i liten grad til nye ord til barns utsagn. Det kommer også frem at kun 65% av barnehagene oppfyller undersøkelsens krav om varm, fysisk kontakt i løpet av dagen (Jonassen, 2016).

2.3 Tidlig innsats

Med tidlig innsats menes både et godt pedagogisk tilbud fra barna er små, og at problemer forebygges eller løses tidlig i hele utdanningsløpet (Kunnskapsdepartementet, 2009). Tidlig innsats er tiltak for å redusere ulike forskjeller i samfunnet. Alle skal ha like muligheter til å utvikle seg selv og sine evner. Et ønske er å forbedre utdanningssystemet evne til å møte den enkelte sine behov gjennom å tilrettelegge opplæring på en god måte. Det vektlegges tidlig innsats for barn under opplæringspliktig alder spesielt innen språkstimulering og spesialpedagogisk hjelp. Målet blir beskrevet som å gjøre barna bedre rustet til å starte grunnskoleopplæringen (Kunnskapsdepartementet, 2006).

Vik (2015) viser til at pedagogisk tenking og tidlig innsats stammer fra to ulike tradisjoner. Det er den kontinentale europeiske pedagogikk-tradisjon og den angloamerikanske education tradisjonen. Der først nevnte fremhever en samfunnsdanning pedagogikk, og den andre en samfunnsnyttig pedagogikk. Hvor en har sitt pedagogiske perspektiv, vil kunne ha innvirkning på hva man legger i begrepet tidlig innsats. Norsk pedagogisk tradisjon har hatt likhets trekk med den samfunnsdannende pedagogikken, den kontinentale europeiske tradisjon. Men slik tidlig innsats blir fremstilt i norsk sammenheng i de siste årene finner en nå mange likheter med den angloamerikanske education tradisjonen. Der fokus er på at pedagogikk er for samfunnsnytte (Vik, 2014).

2.4 Om ettåringen

Når jeg omtaler ettåringer er det med viten at alle ettåringer er forskjellige, de er unik som den de er. De kan ha ulike behov og har ulik personlighet. Til tross for dette er det stadier ettåringer går gjennom som er grunnleggende de samme, men med individuelle forskjeller.

For både foreldre og ettåringen kan det oppleves som en emosjonell krise når barnet begynner i barnehage og foreldre tilbake i jobb. Det kan være sterke sorgreaksjoner både hos foreldre og barnet. Det betyr ikke at en må unngå denne krisen, men må håndtere den hensiktsmessig (Killèn, 2007). Barnehageansatte som støttende stillas både for foreldre og barn er da viktig, og en må ha god kjennskap til ettåringers utvikling på alle områder.

Ettåringen er inni en periode der tilknytning er et viktig utviklingsstadiet (Killèn, 2012). En ettåring har ikke utviklet evne til å regulere egne følelser (Brandtzæg et al., 2014; Hart, 2012). Ettåringen kan ikke sette tilknytning på vent over lengre tid, de trenger mulighet til å utvikle trygg tilknytning i barnehagen så vel som hjemme (Brandtzæg et al., 2014, s. 20). Det

viktigste for barn i denne alderen er å bli forstått av voksne og få hjelp til å håndtere følelser (Brandtzæg et al., 2014).

En ettåring som begynner i barnehagen har ikke det filteret mot stimulering som voksne har. Hjernen er formbar, følsom og uferdig (Berg-Nielsen, 2015; Hart, 2012). Om de ikke får hjelp til å regulerer seg ved hjelp fra trygge tilknytningspersoner i barnehagen vil stress nivå kunne øke hos dem. Det vises nødvendigvis ikke utenpå, for barn tilpasser seg det som tilbys (Berg-Nielsen, 2015; Brandtzæg et al., 2014, s. 21; Drugli, 2014). I samspill med omsorgsgivere utvikles det stadig nye koblinger mellom hjerneceller hos barnet (Berg-Nielsen, 2015; Hart, 2012).

Fra syv-ni måneders alder utvikler barna objekt konstans, som vil si at de klarer å holde indre forestillingsbilder av samspill med omsorgspersoner selv om de ikke er til stede. Dette etableres rundt tolv måneders alder, men er ikke ferdig utviklet før rundt treårs alderen. Disse indre forestillingsbildene hjelper barnet med impulshemming og selvtrøst. I denne sammenheng benytter barna ofte overgangsobjekter, som en hjelp til selvregulering og følelsmessig lindring (Hart, 2012, s. 142). Overgangsobjekter kan være smokk, en bamse, koseklut og lignende.

En ettåring har liten selvkontroll, å sette egne behov til side er vanskelig for dem, og det samme er turtaking, å vente og følge regler. Overganger kan også oppleves vanskelig spesielt når foreldrene skal gå fra barnet om morgningene og når foreldrene henter barnet i barnehagen om ettermiddagen (Brandtzæg et al., 2014, s. 54).

Et barn på 12 måneder er svært opptatt av sitt eget speilbilde, men vet ikke at det er en representasjon av seg selv de ser. Først rundt 20 måneders alderen gjenkjenner barnet seg selv. Rundt 18 måneders alderen utvikles evne til å ha forestilling om andres mentale representasjoner, og dette er et viktig ledd i å oppfatte seg selv som egen person og andre som egne personer, ikke bare i handling men også på indre opplevelser. Denne gryende mentaliseringsevnen er forutsetning for empatiutvikling og medfølelse (Hart, 2012, s. 143).

I barnets andre leveår blir sosialiseringens rolle til omsorgsgiver fremtredende, og voksnes adferd endres i den forstand at vi hemmer barnas ubegrensede undersøkelse. Hart (2012, s. 144) viser til at hos et barn på 10 måneder, blir bare 5 % av voksnes adferd brukt til å hemme barnet i fortsatt aktivitet. Mødre til barn på 12- 17 måneder uttrykker i gjennomsnitt et forbud hvert niende minutt. Skamfølelse og flauhet viser seg i 12-14 måneders alderen. Når barnet opplever dette hemmes deres nysgjerrighet, og deres undersøkelsesadferd stanses.

Skamopplevelser er ikke bare negativt, det er også nødvendig for at barnet skal selvregulere seg og for løsriving og differensiering fra omsorgspersoner. Men forlengede tilstander av skam er skadelig. Skam er mektig regulator i relasjoner, barnet søker gjenforening med en voksen med blikk, de strekker seg etter den voksne, barnet kan si enkle ord og ofte er det kombinert med gråt. Fra halvannet årsalderen blir barnet mer uavhengig, de er motorisk mobil og det verbale språket er i god utvikling. De begynner å knytte sammen følelser, indre forestillingsbilder og språk (Hart, 2012).

2.5 Tilvenning

Når det gjelder tilvenningsperioden for barn når de starter i barnehagen, har denne tre formål. For det første er det å venne barnet til det nye miljøet. Det andre formålet er å gi barnet en sjanse til å bli tilstrekkelig godt kjent med minst en barnehageansatt slik at denne kan fungerer som en erstatning for foreldre i barnehagetiden. Det tredje formålet er å venne barnet til å klare seg i flere timer i strekk uten foreldre, og isteden benytte seg av en barnehageansatt for å sette tilknytningssystemet i hvilemodus og kunne engasjere seg i lek og utforskning (Broberg et al., 2014).

Hvordan barnehager organiserer tilvenningen er ulik. Tradisjonell tilvenning er at foreldrene er tilstede med barna noen timer første dag, for så gradvis å forlate barna mer og mer de to påfølgende dagene. En annen type tilvenning er foreldreaktiv tilvenning. Her vektlegges i større grad foreldrenes betydning for barnets tilvenning. Foreldrene er flere dager tilstede i barnehagen sammen med barnet og tilknytningspersonen til barnet, og foreldrene deltar gjerne i praktiske oppgaver. Foreldrene lærer barnehagen og de ansatte å kjenne og barnehageansatte lærer foreldre og barn å kjenne blant annet ved å observere tilknytningsadferd barna har ovenfor foreldrene i ulike settinger. Det er gjort positive erfaringer med foreldreaktiv tilvenning fra flere barnehager (Belland & Moi, 2015; Jonassen, 2015).

2.5.1 Å være tilknytningsperson i barnehagen

For å bli en tilknytningsperson for barnet avhenger av hvor tett og regelmessig kontakt barnet har hatt med den voksne, og hvor ofte den voksne har hatt anledning og mulighet til å lykkes med å trøste barnet. Hvilken type tilknytning som utvikler seg avhenger av hvordan den voksne har vært i møte med barnet som for eksempel sensitivitet i forhold til signaler og hvor forutsigbar den voksne har vært i responser i samspill med barnet (Broberg et al., 2014; Hart,

2012). Det er lett å tenke at omsorg og kjærlighet for barna i barnehagen kommer av seg selv for dem som jobber med dem. Men det er en annen type omsorg vi har til barn i barnehagen enn hva vi gir egne barn. Denne profesjonelle «kjærligheten» er mer flyktig enn foreldrekjærligheten. Fraværet av dette sterke foreldre-barn båndet gjør at kunnskap om tilknytningenes betydning får stor betydning for ansatte i barnehagen. I barnehagen vil ansatte møte mange ulike barn som utfordrer dem på ulikt vis (Brandtzæg et al., 2014).

Foreldre er primær tilknytningspersoner for barn, men små barn kan ha flere tilknytningspersoner, gjerne mellom to og fem (Broberg et al., 2014, s. 59; Kvello, 2013a, s. 44). Barn kan utvikle trygg tilknytning til barnehageansatte, uavhengig av tilknytningsstil barnet har til foreldrene. Man kan anta at barn som opplever trygg tilknytning til en barnehageansatt vil få gode emosjonelle og sosiale utviklingsmuligheter. Denne tryggheten vil kunne frigjøre mer kapasitet for det læringsmessige og sosiale som finner sted i barnehagen. I slike tilfeller representerer barnehageansatte å være en trygg base og sikker havn for barnet, barnet har erfart at den voksne er psykologisk tilgjengelig i ulike situasjoner (Brandtzæg, Smith & Torsteinson 2012, s. 276).

2.6 Ulike faktorer som spiller inn på utvikling av tilknytning i barnehagen

Her blir det trukket frem *noen* faktorer som kan spille inn på utvikling av tilknytning i barnehagen, men bildet er mer sammensatt enn som så. Det er mye som kan spille inn, mennesker er komplekse og det er relasjoner også.

2.6.1 Barnehageansatte sine egne tilknytningserfaringer

I barnehager finner vi et mangfold av ansatte med ulik bakgrunn, både kultur, erfaringer og utdanning. Personlige erfaringer som barnehageansatte har fra barndom og senere, samt «sinnstilstander» har noe å si for hvordan de utøver sin omsorgsevne (Broberg et al., 2014). Om en er utdannet barnehagelærer eller ei så har vi alle en interaksjonshistorie med oss, en emosjonell arv, og denne aktiveres på godt og vondt i møte mellom barn og voksne. Dette psykologiske aspektet er grunnleggende i arbeid med barn (Abrahamsen, 2011, s. 156).

Abrahamsen (2011) påpeker at det å skulle gjøre egne ubevisste tilknytningserfaringer bevisste og gjerne sette ord på dette kan være en utfordring for mange. Det kan oppleves tøft og sårt om deres interaksjonshistorie har vært preget av opplevelser og erfaringer som har ført til mange negative indre bilder.

2.6.2 Kjønn, temperament og påført sårbarhet

Det er funnet ut at jenter utvikler oftere trygge tilknytninger til barnehageansatte enn gutter. En grunn til det kan være at flest barnehageansatte er kvinner. Kjønnspartisk adferd kan lede dem til å samhandle lettere med jenter, og dermed sikres jenter lettere bedre tilknytning enn gutter (Ahnert, Pinquart & Lamb, 2006, s. 665). Fra et tilknytningsperspektiv er det relevant å spørre hvordan vi ser på jenters og gutters behov for nærhet på den ene siden og utforskning på den andre (Broberg et al., 2014).

Barn er forskjellig fra fødsel av, og har ulike behov for mengde av nærhet og det å utforske (Broberg et al., 2014). Temperament dreier seg om hva slags lynne og reaksjonsformer man har, og barna har helt fra fødsel sin typiske måte å reagere på i ulike situasjoner.

Temperamentet påvirkes også av miljøet rundt barna. En grovinndeling i ulike temperament kan være de tilpasningsdyktige barna, de forsiktige barna og de aktive, livlige og impulsive barna (Brandtzæg et al., 2014, s. 62). Barn som er aktive, livlig og impulsive og som ofte kan uttrykke seg voldsomt og høylytt og de barna som er sky og tilbaketrukne kan oppleves krevende for voksne å være sammen med (Brandtzæg et al., 2014, s. 125). Hart (2012) påpeker at barn som er født med temperament som er vanskelig å regulere, har oftere følelsesmessige og atferdsmessige problemer senere. På den andre siden har vi barn med lett temperament, de kan også utvikle slike problemer ettersom de lett inngår i samspill med andre og har god tilpasningsevne og lettere imiterer omsorgsgivere dysfunksjonelle sider. Så vi kan ikke si at temperament er barnets skjebne, men reaksjonene er mer uttrykk for at de trenger en mer følsom inntoning og mer regulert samspill med omsorgsgiver. Samspillet kan forsterkes eller svekkes ut fra hvordan de lykkes med samspillet og hvordan ytre krefter påvirker relasjoner.

Barn som av ulike grunner ikke får hjelp til å skape en regulert rytme og trygg tilknytning til foreldrene kan utvikle relasjonsforstyrrelser, som i neste omgang kan vise seg i barns adferd og i evner til å knytte seg til andre personer (Killèn, 2012). Det er forskjell på medfødt temperament av grad av forsiktighet og den mer uheldige form for sårbarhet som er tillært/erfart via uheldige tilknytningserfaringer med omsorgsgivere. Forskning viser at barn som har høy grad av utrygg tilknytning til foreldre, ikke hadde noe positiv effekt av god voksen-barn relasjon i barnehagen. Disse barna trenger ekstra mye innsats fra personale i barnehager for å klare snu disse indre arbeidsmodellene og danne trygg tilknytning til personale (Solheim, 2013). Barnehageansatte får da en viktig rolle som kompenserende tilknytningspersoner og barnehagen som en kompenserende arena (Killèn, 2012).

2.6.3 Bemanning og barnegruppens størrelse

Når det gjelder bemanning i barnehagene har vi ikke nasjonal bemanningsnorm. Det er lagt føringer for dette kan komme i 2020. Da ønsker regjeringen en voksen på tre barn under tre år (Kunnskapsdepartementet, 2012-2013). I § 18 i barnehageloven står det at pedagogisk leder skal ha barnehagelærerutdanning, men at det kan søkes dispensasjon til kommunen om dette kravet. Videre står det at bemanning må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet (Kunnskapsdepartementet, 2013a). I løpet av barnehagedagen kan det i lange perioder være en voksen i minus på avdeling i direkte arbeid med barna grunnet vaksystem, ubundet tid til pedagogisk leder, møter, veiledning, samarbeid med foreldre, økt krav om dokumentasjon, ulike praktiske ting og pauser for å nevne noe (Broberg et al., 2014).

I en norsk undersøkelse fra 2011 der 773 styrere i barnehager deltok, viste resultatene at store barnehager kan fremstå mer «profesjonelle», mye grunnet at personalet har flere ansatte å spille på når det gjelder faglig utvikling. Jo større barnehagene var jo større var barnegruppene. I store barnehager og avdelingsfrie barnehager forholder de voksne seg til flere barn i løpet av dagen enn i små barnehager. Med avdelingsfrie barnehager menes at barnegruppene er ikke delt inn i avdelinger, men ofte i større baser med flere barn og større arealer. Pedagogisk leder tilbringer mindre tid med barna i store barnehager enn i små. Det er mindre stabilitet på ansatte og mindre oversiktlig i store barnehager, samt at mye tid går med til organisering som igjen tar tid fra samvær med barna. I små barnehager viste resultatene i denne undersøkelsen at det var mindre rom for faglig utvikling, men at det var mer stabilt personale, trygge rammer, oversiktlig, høy tillitt og mer tid sammen med barna. Ut fra funnene i denne undersøkelsen kom en anbefaling om at de mellomstore barnehagene, på cirka 60-70 barn, ser ut til å ha «det beste fra to verdener». Her fant de at det var godt rom for faglig utvikling samt at det var trygge og stabile rammer rundt barna (Vassenden, Thygsen, Bayer, Alvestad og Abrahamsen, 2011).

Ut fra tilknytningperspektiv blir små barnegrupper sett på som det «beste» for barn (Brandtzæg et al., 2014, Brandtzæg et al., 2012, Broberg et al., 2014). Små barn i store barnegrupper kan lett bli overstimulert, og deres tilknytningssystem kan aktiveres altfor ofte. Den voksne sin oppgave blir i overvekt å trøste og løse konflikter, barnet får dermed mindre overskudd til utforskning og lek. Det blir også lite tid til samspill mellom enkelt barn og barnehageansatt, noe som jo er forutsetning for å bygge trygg tilknytning (Broberg et al., 2014, s. 239). Brandtzæg et al. (2012) viser til at et gjeldende råd for all organisering av

barnehager ut fra tilknytningsperspektiv er å sikre stressreduksjon og emosjonell tilgjengelighet for barna. Å organisere barnehagen ut fra et tilknytningsperspektiv kreves innsikt i barnas opplevelse av stress. Stress er uheldige miljøpåvirkninger. Det kan sies å være alle hendelser eller kroniske miljøforhold som truer, utfordrer, forsterker eller skader individets mentale eller biologiske kapasiteter eller fungering (Kvelling, 2007). I situasjoner der barnet ikke har kontroll over det som skjer og der de ikke har tilgang til en trygg voksen som kan støtte og berolige dem kan negativ stress oppstå. Dette er spesielt om dette er mønster mer enn unntak i barnehagehverdagen (Drugli, 2014, s. 61).

3.0 ULIKE TEORIER OG PERSPEKTIV PÅ TILKNYTNING

3.1 Tilknytningsteori

Det er mye teori å hente på dette feltet om tilknytning. Mitt utvalg er gjort utfra problemstilling og oppgavens begrensninger i forhold til omfang. Jeg vil først presenterer tilknytningsbegrepet, før jeg benevner sentrale teorier og empiri fra John Bowlby, Mary Ainsworth, Peter Fonagy og Susan Hart. Jeg avslutter teori kapittelet med å nevne noen program som bygger på tilknytningsteori.

Tilknytningsteori anses i dag som den viktigste psykologiske teorien når det gjelder hvordan både barn og voksne forholder seg til nærhet, beskyttelse og omsorg på de ene siden og selvstendighet, oppdagelsesglede og vekt på egen styrke og evne på den andre siden (Broberg et al., 2014, s. 35). Tilknytningsteori er ledende rammeverk for å forstå barns sosiale og emosjonelle utvikling (Brandtzæg et al., 2012, s. 104). Tilknytningsteori fremhever at barn har essensielle behov, ikke bare for mat og beskyttelse, men for emosjonell varme, trøst, selvfølelse, utvikling av selvstendighet og en følelse av at menneskets verden er et positivt sted (Powell et al., 2015, s. 37). Teorien har vokst frem fra ca 1940 tallet og er basert på observasjoner av små barns reaksjoner på seprasjoner og påkjenninger (Wenneberg, 2011, s. 31).

3.2 Tilknytning

Begrepet tilknytning kommer fra det engelske begrepet attachment som hentyder til noe mindre som henger sammen med og er avhengig av noe større (Brandtzæg et al., 2012). Barn er født med et behov for å knytte seg til en omsorgsperson rett og slett for å overleve (Kvello, 2013a, s. 44). Tilknytning er en relasjonsspesifikk prosess mellom omsorgsgiver og barn som resulterer i et spesifikt psykologisk «bånd» mellom dem (Broberg et al., 2014, s. 34; Kvello, 2013a). Et lite barn kan ha et tilknytningsforhold til mer enn en person, men ikke til mange (Bowlby, 2013, s. 37). Barns tilknytning blir under normale forhold etablert i det andre levehalvåret, og blir konsolidert i alderen 12-36 måneder (Brandtzæg et al., 2012, s. 20).

Tilknytning er mer enn at barna kjenner nærhet og trygghet, det handler også om å hjelpe barna med vanskelige følelser og å støtte dem i utforskning og lek. Det finnes to grunnleggende behov hos mennesker, to behov som går i hver sin retning, men som henger sammen. Det er tilknytning, som går på barnas avhengighet og behov for beskyttelse og

omsorg. Og det er utforskning som er barnas behov for selvstendighet og behov for å undersøke og mestre verden (Brandtzæg, 2014, s. 17). Utforskning og tilknytning er som kommuniserende pulsårer, og det er tilknytningen som bestemmer takten (Broberg et al., 2014, s. 22). For å kunne utforske må barn kjenne seg trygge og være under beskyttelse. Barn må ha en ro inni seg for å kunne utforske verden, blir de redd, sint eller trøtt trer behovet for nærhet og tilknytning frem igjen. Hvordan disse behovene blir møtt og ivaretatt av omsorgspersoner er grunnleggende for trygghet og livsglede (Brandtzæg, 2014, s. 17). Jo yngre barna er desto oftere aktiviseres tilknytningsadferden (Broberg et al., 2014, s. 39).

Sentralt i tilknytningsteori er begrepet «trygg base». Fra den trygge basen, her i betydning av en trygg voksen, kan barnet gå ut i verden, og vende tilbake i sikker viten om at det blir møtt velkommen. Ved at de får fysisk og emosjonell støtte og at de blir trøstet om det trengs og beroliget hvis de er redd. Det vesentlige er å være til rådighet og parat til å reagere når barnet har brukt for oppmuntring og hjelp. En skal se situasjoner an, og la barna få prøve seg. En trygg base er basert på tillit, når barnet har tillit til den voksne våger de å utforske og ta sjanser (Bowlby, 201, s. 19).

3.2.1 Tilknytningssystem og tilknytningsadferd

Tilknytningssystemet sin biologiske funksjon er å beskytte mot fare. Det er basert på en genetisk programmert tilbøyelighet til fysisk nærhet, det er både basert på instinkt og det er målstyrt. Tilknytningssystemet setter i gang ulik tilknytningsadferd (Brandtzæg et al., 2012, s. 23). Tilknytningssystemet gjør spedbarnets sjanse for å overleve større ved å tillate barnets umodne nervesystem å benytte seg av omsorgsgiver mer modne funksjoner til å organiserer sine egne livsprosesser (Hart, 2012, s. 122). Tilknytningsadferd viser til ulike former for adferd som barnet viser når de opplever å føle seg truet, redd og for å oppnå og/eller vedlikeholde kontakt med tilknytningssystemet. Andre ganger er ikke adferden så tydelig, allikevel gir det barnet en gjennomgående trygghet av å vite at tilknytningssystemet er til rådighet og parat (Bowlby, 2013; Killèn, 2012, s. 32). Til å begynne med er tilknytningsadferden udifferensiert, men i det andre halvår retter barna adferden mer mot sine omsorgspersoner. Ved redsel og ubehag aktiveres tilknytningssystemet, og går i hvilemodus når barnet føler seg trygg (Wenneberg, 2011, s. 40). Tilknytningsadferd er noe som følger oss hele livet, men har sitt høydepunkt i den betydningen at det aktiveres lettere og oftere når barnet er mellom ett og tre år gammelt (Broberg et al., 2014, s. 43; Bowlby, 2013, s. 35; Wenneberg, 2011, s. 40). Tilknytningsadferd er barnas språk. Med den formidler de til oss

hvordan de har det, hvordan de er blitt behandlet og hvordan de opplever sin omsorgssituasjon (Killèn, 2012, s. 33)

3.3 Bowlby om indre arbeidsmodeller

Den britiske psykiateren John Bowlby (1907-1990) regnes som tilknytningsteoriens opphavsmann (Brandtzæg et al., 2014; Broberg et al., 2014; Powell et al., 2015; Wennerberg, 2011). Mot slutten av 1940 tallet henvendte Verdens helseorganisasjon (WHO) seg til Bowlby, ettersom de trengte noen til å sammenfatte kunnskap om hjemløse barn og hva som kunne gjøres for å forbedre deres situasjon (Bowlby, 2013, s. 29; Broberg et al., 2014). I rapporten *Maternal Care and Mental Health* viser Bowlby til empiribasert påstander om at det er nødvendig for barns psykiske helse at småbarn opplever å ha en varm og nær og kontinuerlig relasjon til sin mor eller annen permanent morserstatning. Denne påstanden var godt dokumentert i det forskningsarbeidet som han presenterte, som viste til de svært negative effektene av tidlig separasjoner. I forkant av rapporten hadde Bowlby utført flere studier, deriblant en studie av psykisk ustabile forbrytere, og funnet at de mest ustabile hadde en betydningsfull historie med adskillelse fra sine mødre (Powell et al., 2015, s. 35). I ettertid av rapporten til WHO produserte Bowlby et stort antall artikkler og bøker som omhandlet tema tilknytning. En av studiene var et samarbeid med Mr og Mrs Robertson, de studerte barn som var adskilt fra foreldre over en lengre periode fra noen uker til måneder i forbindelse med tilfeldige sykehus- eller barnehjemsopphold. Det ble benyttet filmopptak, og filmene viste tydelig hvor sterkt barn i ett-to årsalderen ble påvirket av å være adskilt fra foreldrene når de var plassert i et fremmed miljø. Disse funn fikk effekt på blant annet sykehus og barnehjems rutiner i hele den vestlige verden. Før hadde tanken vært at barna ble så urolige når foreldrene var der, så det var best de holdt seg borte, til nå å innse barnas behov for kontakt med foreldrene selv om det innebar gråt (Broberg et al., 2014). Kritik mot Bowlby sine teorier ble fremsatt fra flere hold ettersom Bowlby sine teorier vendte opp ned på den tidligere allmenngyldige oppfatning om små barn, både hos fagfolk og foreldre. Ekspertene på barneomsorg som leger og psykoanalytikere og tilhengere av sosial læringsteori var kritiske til Bowlby sine teorier (Powell et al., 2015).

«Internal working models», på norsk kalt indre arbeidsmodeller, er hentet fra Bowlby. Det omhandler indre bilder, av seg selv og andre. Bowlby understrekte betydningen av de erfaringene som barn gjør når det befinner seg i nære relasjoner, og hvordan disse erfaringene er med å forme deres forventninger til andre og seg selv. Disse forventningene danner grunnlag

for handlingsplaner for hvordan barnet kan oppnå trygghet, nærhet og lignende. Det er oftest i truende situasjoner at barna aktiverer slike forventninger og planer, og da for å nå, bevisst eller ubevisst, tilknytningsrelatert mål (Brandtzæg et al., 2012; Bowlby, 2013, s. 144). Barnet bygger opp en modell av seg selv ut fra gjentatte samspillserfaringer, og denne modellen avspeiler det bildet for eksempel foreldrene har av dem også. Dette vil igjen ha noe å si for hva barna føler om foreldrene sine og seg selv, for forventninger og eventuelt frykt for foreldrene. Disse forventninger, følelser og adferd tar så barna med seg inn i andre relasjonssettinger, som til voksne og barn i barnehagen (Abrahamsen, 2011, s. 92; Brandtzæg et al., 2012, s. 23; Bowlby, 2013, s. 144). Bowlby (2013) viser til funn som sier at internaliseringsprosessen av tilknytningsstil og indre bilder som er dannet (som regel mellom barn- mor) når barn er ett år ser ut til å predikere hvordan barnet vil oppføre seg for eksempel i en barnehagegruppe. Et trygt tilknyttet barn vil trolig ta med seg sin tillitt inn i barnehagesammenheng og bli betegnet som et samarbeidende og positivt barn. Et engstelig eller unnvikende barn kan bli betegnet som emosjonelt isolert, asosial eller svært oppmerksomhetskrevende barn (Bowlby, 2013, s. 142). Er de indre arbeidsmodellene stort sett positive fører det ofte med seg mer positiv samspill med andre enn om barnet har mange negative og utrygge indre arbeidsmodeller. Da kan det lettere føre til negativ samspill med voksne og barn- noe som igjen fører til negative responser fra andre barn og voksne og dermed forsterker bildene barna alt har dannet (Broberg et al., 2014 s. 46).

Indre arbeidsmodeller er ikke bare et reservoar for lagrede erfaringer, men de indre arbeidsmodellene er aktive og dynamiske og kan dermed endre seg (Wenneberg, 2011). Negative indre arbeidsmodeller og forventninger kan endres til mer positive, spesielt for små barn. Forutsetningen er at de over tid får daglige opplevelser og samspillserfaringer med «nye» voksne (Abrahamsen, 2011).

3.4 Ainsworth om tilknytningsstiler

Psykolog Mary D. Salter Ainsworth (1913-1999) regnes som den andre av tilknytningsteoriens forgrunnsfigurer. Hun samarbeidet i over 40 år med Bowlby. Mens Bowlby var opptatt av tilknytning som et generelt menneskelig fenomen, var Ainsworth opptatt av individuelle forskjeller. Slik utfylte de hverandre. Begreper trygg base kommer opprinnelig fra Ainsworth. Når trygghet i familien mangler, blir individet handikappet ved at det ikke har en trygg base å gå ut fra (Broberg et al., 2014, s. 36). Ainsworth brakte tilknytningsteorien inn i en ny fase mye grunnet hennes gjennomføring av naturalistiske

observasjonsstudier av samspill mellom barn og deres mødre i Uganda og senere i Baltimore (USA). Hun la også merke til en sammenheng der hun så at barna som var trygt tilknyttet var for et meste fornøyde, de var lettere å trøste når de var ute av seg, og de var villig til å utforske når de var sammen med sine mødre. Disse barna hadde mødre som var mest sensitive ovenfor barnas signaler om hva de hadde behov for (Powell et al., 2015, s. 36). Hennes funn inspirerte henne til å utvikle en metode som skulle avdekke tilknytningsstiler i vestlige land (Wenneberg et al., 2001, s. 52). Med utgangspunkt i observasjoner av mødre og spedbarn i deres hjemmemiljø utviklet Ainsworth «fremmedsituasjonen». Kort beskrevet går fremmedssituasjonen ut på åtte små hendelser på tre minutter, som til sammen varer cirka 20 minutter. Det handler om å se barns reaksjoner på separasjon og gjenforening med foreldre og hvordan de reagere på fremmede. Det blir benyttet et rom, gjerne med enveis speil slik at foreldre kan se barna men ikke omvendt (Broberg et al., 2012, s. 48). Ainsworth gjorde funn som vekket interesse med å se på hvordan noen barn reagerte når mor kom tilbake. Noen viste verken glede eller lettelse, selv om de hadde gitt uttrykk for ønske om å ha moren sin tilbake når hun gikk ut av rommet. Noen ble aggressive, slo og sparket, noen snudde ryggen til eller viste manglende interesse på annen måte. Ainsworth fant at disse reaksjonene korrelerte med mer disharmonisk mor-barn relasjon i de samme dyadene i hjemmesituasjonen (Powell et al., 2015, s. 36). Ainsworth klassifiserte barn etter ulike tilknytningsstiler der fremmedsituasjonen ble benyttet. Opprinnelig brukte Ainsworth inndelingen trygg tilknytning, unnvikende tilknytning og ambivalent tilknytning. Mary Main, som var medarbeider og doktorgradstudent hos Ainsworth, tok steget videre og beskrev en ny tilknytningsstil som hun kalte desorganisert tilknytning. Alle disse tilknytningsstilene bruker vi fortsatt, og fremmedsituasjonen blir benyttet innen ulike felt i dag (Broberg et al., 2014, s. 48; Powell et al., 2015).

For å oppnå **trygg tilknytning** trenges det erfaringer hos barnet som tilsier at omsorgsgiver «hører, forstår og vil hjelpe», for gjennom disse erfaringene skaffer barnet seg en fleksibel relasjon til omsorgsgiver som frigjør energi til å veksle mellom utforskning og trygghetssøken (Broberg et al., 2014, s. 48). Omsorgsgiver er fysisk og emosjonelt tilgjengelig, de er sensitive, de er forutsigbare, ha gode intensjoner, er snille og positive fremfor negativ i sine handlinger og holdninger ovenfor andre (Kvelling, 2013a, s. 45). **Utrygg og unnvikende tilknytning** kjennetegnes med at barna ikke viser noe behov for å bruke foreldrene som trygg base. Barn har da gjerne hatt erfaringer der samspillet har vært preget av at omsorgsgiver ikke har vært så begeistret for barnets «klengebehov» eller følelsesmessige behov, eller/og som

ikke har lyttet til barnet og ikke klart å tolke og fange signaler barnet sender. Barnet skjønner etter hvert da at denne omsorgsgiver ikke er en trygg base eller trygg havn, de må lære seg å bli følelsesmessige «selvforsørgende». Resultatet blir da ofte at disse barna får en sårbar selvstendighet og i møte med andre menneskers følelsesmessige behov har de vansker med å være empatisk. I den vestlige verden regner man med at cirka 20 % av barna utvikler en unnvikende tilknytning til foreldrene (Broberg et al., 2014, s. 48). Når det gjelder **utrygg og ambivalent tilknytning** vil uforutsigbarhet være en stor utfordring for barna. Omsorgsgiver kan gjerne være sensitiv, men ofte på omsorgsgiver sine vilkår. Når det passer omsorgsgiver kan han/hun være en god omsorgsgiver, men barnets signaler får liten betydning.

Omsorgsgiver kan ha problem med å skille egne opplevelser fra barnets, og «vet» ofte hvordan barnet har det. Disse barna lærer seg at de ikke kan regulere samspillet ved hjelp av egne signaler. Barn med ambivalent tilknytning opparbeider seg mindre tro på seg selv og egne evner. Noen blir svært passiv, mens andre blir svært klengete og overvåker omsorgsgiver og ved hjelp av «sutring» oppnår de en type oppmerksomhet. I den vestlige verden regner man med at cirka 10 % av barna utvikler en ambivalent tilknytning til minst en av foreldrene (Broberg et al., 2014, s.44). Med **desorganisert tilknytning** kjennetegnes at samspillet mellom barn og omsorgsgiver bygger på frykt, og at barnet får da vansker med å etablere et av de overnevnte tilknytningsmønster. For eksempel hvis foreldrene er fysisk eller psykisk utilgjengelig over lang tid og ikke hjelper barnet med å regulere tilknytningssystemet, kan barnet stå i fare for å «slå av» tilknytningssystemet med det resultat at barnets følelsesmessige utvikling vil ta skade. Omsorgsgiver blir da en utrygg og skremmende havn og barnet vil oppleve et indre kaos. Forskning har vist sammenheng mellom tidlig desorganisert tilknytning og vansker i forhold til venner og ulike atferdsproblemer senere (Broberg et al, 2014, s. 48)

3.5 Fonagy om mentalisering

Peter Fonagy har både befestet og utvidet Bowlby sine perspektiv, og tilknytningsteorien har ledet fram til mentaliseringsbegrepet (Abrahamsen, 2011; Brandtzæg et al., 2012). Fonagy oppfattes som mentaliseringssteoriens far (Killèn, 2012, s. 49). Mentalisere vil si evnen til å forstå seg selv og andre gjennom å oppfatte og tolke egne og andres mentale tilstand, foruten biologi og genetik utvikles dette i samspill og speiling med andre (Bateman og Fonagy, 2007). Mentaliseringsevne kan forstås som å se seg selv fra utsiden og andre fra innsiden (Brandtzæg et al., 2014, s. 39). Det er en form for mental aktivitet som utvikles blant annet gjennom foreldre og andre omsorgspersoners forståelse for hva barnet uttrykker, og hvordan

vi er i møte med barnet i denne forståelsen. Trygg tilknytning og evne til mentalisering er nært knyttet sammen, og dette gir barnet godt i stand til følelsesregulering (Killèn, 2012, s. 49). Når barna får hjelp til følelsesregulering og organisering av følelser fra trygge relasjoner, så vil de ha større sjanse for å utvikle høyere grad av mentalisering (Brandtzæg et al., 2012, s. 105). Fonagy la vekt på hva som var kjernekapasiteten til tilknytningspersoner som var trygge, og hva som var redusert, forstyrret eller var fraværende hos dem som ble oppfattet som utrygge. Fonagy fant ut at de trygge mødrene som ble undersøkt, hadde et høyere nivå av mentalisering eller reflekterende funksjon (Brandtzæg et al., 2012, s.106).

I nyere tilknytningsteori er følelsesregulering svært sentralt. Det mest betydningsfulle for hva slags tilknytningsstil et barn danner seg, er hvordan de får hjelp til å regulere følelsene sine. Et trygt tilknyttet barn vil ha økt sjanse for god mentaliseringsevne, mye på grunn av at disse barna ikke aktiverer sitt tilknytningssystem så ofte som utrygge barn og har dermed mer kapasitet til å øve og praktisere mentalisering i relasjoner. Balansen mellom avhengighet og autonomi kjennetegner trygge individer. Da trenger barna omsorgspersoner som er tilgjengelig og står i møte i forhold til barnas psykologiske behov (som trøst og beskyttelse) og barnas behov for selvstendighet og utforskning. Stress påvirker vår mentaliseringsevne negativt (Brandtzæg et al., 2012, s. 106).

3.6 Hart om hjernens utvikling

Susan Hart er en av Nordens første til å beskjeftige seg med å bygge bro mellom tradisjonell utviklingspsykologi og den nyeste hjerneforskningen. Barn er fra fødsel klar for å etablere tilknytning og inngå i samspill, og denne stimuleringen modner hjernen følelsesmessig. Hjernen er mest følsom for både gode og skadelige påvirkninger de første årene. Menneske hjernen er «brukervennlig», og den former seg etter den stimuleringen som blir gitt. Tidlig livserfaringer har mye å si for hjernens endelige arkitektur. Mens erfaringer i voksen alder kan endre atferd, så er erfaringer i barndommen selve den organiserende rammen for all senere erfaringer. Arv og miljø kan ikke sees som motpoler, men gjensidig avhengig av hverandre. Nervesystemets medfødte struktur bestemmer hvilke typer interaksjon vi kan ha med omgivelsen, og det svaret det får tilbake, er med å forandre strukturene. Disse nevralt mønstrene som etableres med gjentatte erfaringer og interaksjoner hjelper nervesystemet med å selvorganiserer seg og oppnå stabilitet. Barnets avhengighet av omsorgspersonen regulerende funksjoner blir gradvis avløst av den internaliserte evnen til selvregulering (Hart, 2012). Med selvregulering menes en indre regulering for å kunne styre seg selv, har barnet

svak selvregulering trenger de mye ytre regulering for å oppnå ro, trygghet og likevekt (Kvello, 2010, s. 40). Målet med selvregulering er å være både seg selv og i kontakt med en annen, noe som er forutsetning for den senere utviklede empatievenen (Hart, 2012, s.119). For å regulere barn må de voksne være regulert selv. Stress og press påvirker de voksnes reguleringsevne (Perry, 2014). I følge Perry, som regnes som en av verdens fremste innen nevrobiologi og barns psykiske helse, er samfunnet mer og mer lagt opp til isolasjoner, mens det hjernen trenger og er skapt for er relasjoner. Han sier det er store forskjeller på hjernen til et barn som har fått kjærlighet og trygge relasjoner, og et barn som ikke har fått det. Alt vi opplever og utsettes for har innflytelse på hvordan vi organiserer hjernen. Ny nevrobiologisk kunnskap gjør oss mer i stand til å forstå barn og dermed forebygge og gi rett hjelp blant annet ved å flytte fokus fra adferd til følelser, og fra hvordan livet ser ut til hvordan det oppleves. Om en tar vare på barna, tar en vare på landet sitt, sier Perry (Dønnestad, 2013). Nordanger (2015) understreker samspillet kraft for hjernens utviklingen ved å si «*Det er ikke aha-opplevelser som former barnehjernen. Først og fremst formes den av gjentatte mønstre av samspillserfaringer- enten de er gode eller vonde*» (Rvts, 2015).

3.7 Ulike program for å fremme trygg tilknytning

Det er ulike program eller intervensjoner som kan hjelpe som arbeidsredskap i arbeid med å fremme trygg tilknytning. Noen av de som er brukt i barnehager vil jeg presentere her. Mitt utvalg av program er basert på mine informanternes kjennskap til de ulike program. Det er ikke nasjonale føringer på om en barnehage skal benytte program. Noen kommuner tilbyr barnehager å ta kurs i ulike program, noen pålegger barnehager å ta kurs og noen barnehager tar stilling til dette selv. Noen barnehager gir alle de ansatte kurs, mens andre barnehager begrenser det til ledelsen som igjen veileder assistenter.

3.7.1 Circle of Security (CoS)- trygghetssirkelen

På norsk er Circle of Security kalt Trygghetssirkelen. Kort beskrevet er dette en tilnærming der en fokuserer på underliggende behov hos barnet som forårsaker atferden, til forskjell fra mange program som går mer på adferdsmodifikasjon av uønsket adferd hos barn (Brandtzæg et al.,2014, s. 5). CoS har sin opprinnelse i USA og bygger på tilknytningsteori fra blant andre Bowlby og Ainsworth. Mentalisering er svært aktuelt i CoS. Opphavsmenn til CoS er Hoffmann, Cooper, Powell og Marvin (Powell et al., 2015). Det er utviklet to retninger av

CoS, det er CoS Virginia og CoS International. Begge retningene tilbyr CoS både som forebyggende og terapeutisk intervensjoner (Christensen, 2012). I barnehagesammenheng er det CoS International (Parenting) som er mest aktuell. I Norge er det Brandtzæg og Thorsteinson som står for opplæring og distribusjon av CoS International (Christensen, 2012). Opprinnelig er CoS laget med tanke på barn-foreldre relasjon og for å hjelpe dem som sliter mest til å skape trygg tilknytning for barna (Brandtzæg et al., 2012; Christensen, 2012). CoS tilnærmingen gjør abstrakte begreper håndgripelig og virkelig. Ved at CoS tar tilknytningsteori på alvor, til og med bokstavelig, har den gjort denne teorien lettere å forstå enn noen gang (Powell et al., 2015, s.14). Sirkelen og teorien har nådd frem til flere grupper som foreldre, til barneverntjenesten, pedagogisk psykologisk tjeneste og til spesialhelsetjenesten (Brandtzæg et al., 2012). Det er også et verktøy som begynner å bli kjent i barnehager rundt om i landet.

CoS sirkelen representerer et veikart for å forstå barns ulike signal. Sirkelen er illustrert med to store hender på venstre side. Den øverste hånden representerer den trygge basen og hånden nede representerer den sikre havnen. I nedre del av sirkelen finner vi barnets tilknytningsbehov i form av beskyttelsesbehov og avhengighet. Hånden nede til venstre som symboliserer den voksne som den sikre havnen skal gi barnet nærhet, trygghet, hjelp og trøst når tilknytningssystemet er koblet på. I øvre del av sirkelen finner vi barnets selvstendighet og utforskningstrang, og barns behov for å erobre og mestre verden. Hånden oppe til venstre symboliserer den voksne som en trygg base for barnets utforskning. Barnet beveger seg rundt om i sirkelen konstant. Sirkelen tydeliggjør dynamikken mellom avhengighet og selvstendighet (Brandtzæg et al., 2014, s.18). Arkitektene bak CoS understreker at barn til enhver tid trenger å ha en omsorgsperson som er *større, sterkere, klokere og god*, selv når barnet sover eller er i barnehagen. Dette er termer hentet fra Bowlby, og er blitt mantraer for CoS (Powell et al., 2015 s. 55). I forhold til sirkelen benyttes et begrep som kalles «hai musikk», det viser til urolig eller spent musikk som «spilles» i oss når barn gjør noe vi av en eller annen grunn finner vanskelig å håndtere. Vi opplever da gjerne en indre uro, som kan få negativ utslag som irritasjon, sinne eller apati. Haimusikk omhandler hvordan den mentale tilstanden vår former omsorgen. For å bli dette mer bevisst dette må en ta et skritt tilbake og reflekterer over egne indre arbeidsmodeller i forhold til seg selv og andre. Foreldres mentale tilstander predikerer barns tilknytning i 75% av tilfellene (Powell et al., 2015, s. 112).

I forhold til CoS foreligger det ikke noe formell evaluering i Norge, og forskning på CoS internasjonalt er begrenset (Christiansen, 2015). CoS har på kort tid fått mye oppmerksomhet

i Norge spesielt innen fagfeltet helse og sosial, men også innen barnehagefeltet. Selv om det ikke foreligger noe evaluering blir programmet vurdert som sannsynlig virksomt tiltak. Det begrunnes blant annet i at det bygger på tilknytningsteori, og har som mål å fremme trygg tilknytning som et universalforebyggende tiltak (Christiansen, 2015; Drugli, 2012).

3.7.2 Dialog

Arbeidet med Samspillmetoden Dialog ble initiert av Sigrid Hviding i 1993. Med bakgrunn i arbeidet som helsesøster, og som deltaker i «Bergenprosjektet» var hun opptatt av dialogens rolle i forholdet mellom barn og voksne. «Bergenprosjektet» hadde blant annet til oppgave å stimulere helsesøstrene i prosjektet til å gi mødre mulighet til å utvikle en bedre dialog med barnet, for å støtte og stimulerer barnet i dets utvikling. Ved prosjektets avslutning tok Sigrid Hviding initiativet til å etablere Sigrid Hviding Kommunikasjon (SHK), for på mer selvstendig basis å kunne skolere mennesker som arbeidet med barn i dialog og utviklende samspill (Larsen, 2012). Dialog er en metode som er utarbeidet på tre aspekter med mellommenneskelig kommunikasjon. Det er tilhørighet/ tilknytning, kommunikasjon og læring og selvkontroll. Metodens teoretiske bakgrunn er hentet fra forskning innen utviklingspsykologi som viser til forståelse av menneskelig samspill og betydningen av kvaliteten på samspillet mellom mennesker og hva dette har å si for en harmonisk utvikling, og livslang læring og utvikling (Sigrid Hviding kommunikasjon, SHK, 2010)

Verdisynet som ligger til grunn er bygget på at alle mennesker er like mye verd og at andres opplevelser av virkeligheten er like mye verd som egne opplevelser. Videre har en fokus på empati og det affektive, som vil si at følelsene som følger erfaringer er styrende for erfaringers representasjon. En ønsker å møte barna mer på følelser enn adferd. Dialog bygger på positivt menneskesyn der en har tro på at alle har positive ressurser som kan hentes frem (SHK, 2010). Ut fra dette er det utarbeidet syv enkle prinsipper som gjør en bedre i stand til å forbedre, forsterke og berike samspillet med den andre. De syv prinsippene er vis at du bryr deg, juster deg til barnet, snakk hyggelig om det barnet er opptatt av eller gjør, gi ros og anerkjennelse, ha felles fokus, gi mening og sett grenser på en positiv måte (Blidt, 2009). Arbeidsmetodene bygger på refleksjon, og ikke på instruksjoner. Hensikten er å sensitivere og bevisstgjøre mennesker for det som fremmer vekst hos den andre. En ønsker å gjøre ekspert kunnskap om til folkekunnskap (Larsen, 2012).

Larsen (2012) har foretatt en evaluering av Dialog blant annet fra bruk i barnehager, der hovedspørsmålet var «Gjør det noe forskjell?», svaret var klart ja det gjør det. I svært mange tilfeller en svært betydelig forskjell til det positive. De ansatte i barnehager knyttet arbeidet med Dialog opp til tilknytning, og viste til at de blir mer bevisst arbeidet med tilknytning. Videre at Dialog er godt redskap i forhold til møte med «vanskelige barn» og med ulike foreldre, og hvordan en bør møte dem på en god måte. Det fremheves også at dette er ikke noe hokkus pokkus løsning, Dialog må være forankret fra ledelsen og ned og det må settes av tid til refleksjon over egen praksis. Teori er ikke nok, det må også øves hyppig på i praksis (Larsen, 2012).

4.0 METODE

I dette kapittelet blir det gjort rede for de metodiske valgene som er tatt for å gjennomføre denne masteravhandlingen. I følge Krumsvik (2014) inviterer metode å følge en bestemt vei mot målet når man studerer et valgt fenomen. Valg av metode blir derfor avhengig av forskningsspørsmål, mål med undersøkelsen og kunnskapssyn (Grønmo, 2004).

4.1 Valg av metode

Mitt forskningsspørsmål er *Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?* Forskningsspørsmålene i min intervjuguide for undersøkelsen er åpne og etterspør dype og brede beskrivelser fra pedagogiske ledere som jobber med målgruppen. Det søktes kunnskap om deres kunnskap, opplevelser og refleksjoner, ikke om kausale årsaksforklaringer. På bakgrunn av dette fant jeg det hensiktsmessig å benytte den kvalitative induktive forskertradisjon. På den måten kunne jeg gå i dybden, få kontekststøttede svar og utvikle forståelse for pedagogiske ledere sin sosiale virkelighet (Dalen, 2011; Krumsvik, 2014).

Kvalitativ metode blir ofte delt inn i induktiv eller deduktiv tilnærming for samle inn data og analysere data på. Med induktiv tilnærming menes at vi jobber fra data til begreper eller utvikling av teori. Vi tar utgangspunkt i empiri og utvikler en forståelse av de temaer vi utforsker. Med deduktiv tilnærming menes at data tar utgangspunkt i teoretiske perspektiver, der det utvikles analytiske rammer på bakgrunn av etablert teori (Thagaard, 2013). I min undersøkelse fant jeg det mest hensiktsmessig å benytte induktiv tilnærming. Analyse av data er sentralt i min oppgave og danner grunnlag for besvarelsen av mitt forskningsspørsmål. I drøftingen vil både mine informanters svar sees opp mot teori, og teori sees opp mot svar fra informanter. Min forforståelse og tolkninger vil prege hele oppgaven fra utarbeidesle av tema, intervjuguide, analyse og drøfting. I denne sammenheng er det viktig å være bevisst egen refleksivitet og subjektivitet som forsker.

4.1.1 Intervju

I forhold til min problemstilling *Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?* benyttet jeg intervju. Jeg ønsket å rette fokus på pedagogiske ledere sin kunnskap, praksis og refleksjoner om mitt valgte tema. I det kvalitative forskningsintervjuet søker en å forstå verden sett fra intervjupersonens side (Kvale

& Brinkmann, 2009, s. 21). Ved å intervjuer fikk jeg mye informasjon om informantenes opplevelser og refleksjoner, i tillegg observeres kroppsspråk som også kan si en del om hva informantene mener og vektlegger. I selve interaksjonen mellom mine informanter og meg som intervjuer opplevde jeg at mine egne erfaringer og mine forforståelser kunne både identifiseres, men og at dette ble utfordret av mine informanters perspektiv og erfaringer. Slik ble ny kunnskap og forståelse skapt. Det er bare ved å gå inn i dialog med omverden at vi er i stand til å forstå den (Gadamer, 2010). Et ønske om at intervjuet skulle forgå som en samtale førte til at jeg valgte semistrukturert intervju. Semistrukturert intervjuet ligger nær opp til en vanlig samtale (Kvale & Brinkmann, 2009). Et semistrukturert intervju har et profesjonelt formål på lik linje med andre intervju, men selve utførelsen får en løsere og mindre formell ramme slik jeg opplevde det. Noe som gjorde at informantene ble friere til å fortelle mer på spørsmål som opptok de og mange kom med tilleggs informasjon og jeg som forsker kunne gå frem og tilbake innenfor de rammene jeg hadde satt i min intervjuguide.

4.2 Kunnskapssyn og hermeneutisk tilnærming

Vitenskapsteori handler om hvordan vitenskapelig kunnskap etableres og erkjennes (Gilje & Grimen, 2007). I all vitenskapelig forskning ligger det en vitenskapsteoretisk forankring som skal gi forskeren inngang til det fenomenet som skal studeres.

Til grunn for min avhandling ligger et syn på virkeligheten som er sosialt konstruert. Vi ser og forstår verden og sannhet rundt oss subjektivt og forståelsen vår er i dynamisk forandring. Min innstilling er at sannheten og kunnskapen ikke er «satt på forhånd», slik et mer positivistisk og realistisk kunnskapssyn ville kunne sett det. Jeg tenker at sannheten og kunnskapen som mine informanter formidler er med å konstruerer virkeligheten i tråd med konstruktivismen. De eier sin egen sannhet, ved at de deler sin sannhet og meninger kan både deres, min og eventuelle lesere sin sannhet og kunnskap bli bekreftet eller endret. Dette ligger tett opp til hermeneutikk, som er den tilnærmingen jeg har valgt i min avhandling. Her legges det stor vekt på forståelse og fortolkning (Dalen, 2004, s. 20). Hermeneutikk åpner for at et fortolkningsmangfold er legitimert, og at sannhet er i det som viser seg (Gadamer, 2010). I samsvar med hermeneutikken, kan ikke jeg oppnå noe objektiv sannhet med mine forskningsresultat. Hvert forskningsresultat kunne vært forskjellig ut fra hvem som utfører intervjuene og analysene, konteksten og hvem som svarer (Kvale & Brinkman, 2009). I denne sammenheng ser jeg det nødvendig å også å ha et kritisk kunnskapssyn til grunn i min avhandling. Det ettersom politiske, kulturelle og ideologiske maktforhold i samfunnet spiller

inn på individers og grupper forståelse og muligheter, og dette gjelder også for mine informanter og meg som undersøger.

4.2.1 Forskers ståsted og førforståelse

Det blir hevdet at det er et poeng at forsker klargjør sitt ståsted for det vil ha noe å si for analyse og tolkning (Braun & Clarke, 2006). Jeg har ikke gått veien frem til en masteroppgave før, sett i forhold til en erfaren forsker vil min masteroppgave være preget av at jeg er uten denne erfaringen. Mine verdisyn, menneskesyn, min utdanning og bakgrunn som pedagogisk leder i barnehage, arbeid med vanskeligstilte små barn og deres foreldre og ikke minst det å være fem barns mor danner mye av min førforståelse av temaet tilknytning og barnehage. Enhver forståelse må skje ut fra det erfaringsgrunnlaget man til enhver tid besitter, uten forforståelse har vi ingen forståelse (Gadamer, 2010). Hele prosessen fra valg av tema, utarbeiding av intervju guide, analyse og drøfting vil være preget av min førforståelse ettersom jeg ikke kan fri meg helt fra egne erfaringer, opplevelser, historie og førforståelse angående mitt valgte tema. Det er dette jeg benytter meg av når jeg skal forstå og analysere mine informanters svar. Førforståelse er en god ting, siden nye erfaringer bygger på denne og danner nye grunnlag for forståelse (Gadamer, 2010). Sannhet er det som kommer til syne for oss, og er uløselig knyttet til erfaring. For at vi ikke skal låse oss i egne erfaringer, må en la andre og annet la seg si noe til oss, for da oppstår ny forståelse (Gadamer, 2010, s. 12). I interaksjon med mine informanter i intervju setting og i analyse prosessen oppsto forståelse, nettopp ved at jeg lot meg si noe fra mine informanter.

4.3 Planlegging av undersøkning

4.3.1 Utarbeiding av intervjuguide

I forkant av mine intervju utarbeidet jeg en intervjuguide (vedlegg nr. 4). Intervjuguide er et manuskript som skal strukturere intervjuforløpet mer eller mindre stramt (Kvale & Brinkman, 2009). Jeg utformet en intervjuguide der jeg hadde fem hovedtema, og underspørsmål til disse. Jeg jobbet mye med utforming av intervjuguide. Det var flere grunner til det, men de viktigste var for å etterstrebe å få gode spørsmål slik at min problemstilling ble belyst. For meg som «ny» forsker ga det også en trygghet i at jeg visste hva jeg skulle spørre om. Samtidig ga det meg rammer som jeg fritt gikk frem og tilbake i, alt ettersom hva

informantene svarte og vektla. Ved å jobbe mye med intervjuguiden var det også en tanke om at analyseprosessen ville gå lettere, ettersom jeg hadde tematisert intervjuguiden med påfølgende spørsmål under hvert tema.

4.3.2 Pilotintervju

Mot slutten av prosessen med å utarbeide intervjuguide utførte jeg et pilotintervju på en bekjent som har jobbet lenge i barnehage med de yngste barna. Denne erfaringen var viktig i forhold til å ferdigstille min intervjuguide og forsmak på hvordan det oppleves å være intervjuer. Pilotintervjuet ga meg innblikk i hva og hvordan informantene kunne respondere på spørsmålene, det gav ideer til endre, tilføre og ta vekk enkelte spørsmål. De største endringene gikk på at jeg la til et ekstra tema, som jeg kalte *tilvenning*, det ettersom jeg opplevde at min prøveinformant hadde mye å si om dette som en viktig del av tilknytningsprosessen. Jeg opplevde også at mitt tema som gikk på *Mellom visjon og virkelighet* trigget en del engasjement, og prøvde med det å spissformulere noen av mine spørsmål på dette område. For øvrig tok jeg vekk noen små spørsmål, som jeg opplevde ble av gjentagende art. Pilotintervjuet tok cirka en og en halv time.

4.4 Utvalg og rekrutering

I forhold til kvantitativ metode benytter en gjerne tilfeldige informanter, slik at en kan utføre statistiske generaliseringer. I kvalitativ metode har en som mål å få mest mulig kunnskap om et fenomen og derfor fant jeg det formålstjenlig med et utvalg som var mer bevisst valgt ut. Dette kalles strategisk utvelgelse, som sier noe om at forsker først tenker hvilken målgruppe som er aktuell for deretter å velge ut enkelt personer fra denne gruppen til å delta som informanter (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2011). Informantene som ble rekruttert i min masteravhandling måtte være utdannet barnehagelærer og jobbe som pedagogisk leder for ettåringer i barnehager. I utvelgelsen av barnehager lå det til grunn en strategisk utvelgelse i den forståelse at jeg valgte barnehager av ulik størrelse og ulik eierforhold.

Når jeg hadde mottatt bekreftelse på godkjennelse fra NSD (vedlegg nr. 1) sendte jeg ut brev per post med forespørsel om å delta som informant i min masteravhandling til åtte barnehager i en kommune og tre barnehager i en annen kommune (vedlegg nr. 2). Samme dag som jeg sendte brev, sendte jeg mail til de aktuelle barnehagene adressert til styrere i barnehagene, med informasjon om brevet som var på vei. Vedlagt i forespørsel skrivet lå min kontakt

informasjon som jeg oppfordret interesserte informanter å kontakte meg på om de ville delta. En informant ringte og meldte interesse, de andre tok kontakt per mail. Mitt tidspunkt for å søke etter informanter var både positivt og negativt. Det positive var at august er oppstarts måned for nye barn i barnehagene, og barnehagene har ekstra fokus på tilknytning og mitt tema syntes å vekke interesse hos mange. Det negative var også at august er oppstartsmåned og dermed er pedagogisk ledere enda mer opptatt i sin travle barnehagehverdag.

4.4.1 Endelig utvalg

Antall informanter jeg hadde plan for i utgangspunktet var fire. Jeg fikk tak i seks informanter. Jeg ser det som en styrke for oppgaven at antall informanter økte, ettersom jeg da har mer datamateriale å jobbe ut ifra samt at jeg som intervjuer fikk mer erfaring med å være i den posisjonen.

Mine informanter jobbet i barnehager med ulike eierforhold, det vil si at to barnehager var privat og fire var kommunale. Jeg hadde etterspurt informanter fra barnehager med ulik størrelse og organisering. Informantene som sa seg villig til å delta jobbet alle i tradisjonelle barnehager med avdelinger der barn opptil tre år var for seg selv. De fleste avdelingene hadde 12-14 barn, med unntak av en avdeling med 9 barn. Samlet barnetall i barnehagene var mellom 60-90 barn, med unntak av en mindre. Jeg hadde håpet å få noen informanter fra større barnehager, gjerne med base løsning, men etter å ha spurt to og tre ganger fikk jeg fortsatt ikke respons. Jeg er allikevel veldig fornøyd med mitt utvalg av svært reflekterte og engasjerte mennesker. Gjennomsnittsalder for mine informanter var 40 år, og det var hovedvekt av kvinner. De hadde jobbet med de små barna i barnehage mellom tre og ti år. Alle var utdannet til å jobbe som pedagogisk leder i barnehage, fire av informantene hadde småbarnspedagogikk i fordypning enten i sin grunnutdanning eller ervervet i ettertid. Informantene tok sin grunnutdanning mellom 1995- 2010.

4.5 Gjennomføring av intervju

Jeg gjennomførte alle intervjuene i barnehagene der informantene jobbet i tidsrommet august-oktober 2015. Jeg ønsket ikke å ha noe formell tone i samtalen, det fordi jeg ønsket informantene i størst mulig grad skulle slappe av og gi av sine erfaringer på en naturlig måte. I en slik setting som intervju er så er vi allikevel ikke likeverdige deltakere, ettersom det er forsker som definerer og kontrollerer samtalen (Kvale & Brinkman, 2009). Til tross for dette

opplevde jeg at intervjuene var en positiv opplevelse, både for meg som intervjuer og for informantene som tilbakemeldte det. Før selve intervjuet begynte viste jeg til utsendt skriv om informantenes rettigheter og min taushetsplikt. Jeg som «ny intervjuer» holdt meg ganske stramt til intervjuguiden i de to-tre første intervjuene, for deretter å slappe noe mer av i de neste intervjuene. Grunnen til det er gjerne at jeg var da blitt enda bedre kjent med egen intervjuguide, og hvordan informantene responderte og min egen rolle som intervjuer ble tryggere etter hvert som flere intervju var foretatt. Dette førte til at jeg stilte mer utdypende spørsmål omkring tema som hadde vist seg mest interessant i de første intervjuene, og hoppet litt frem og tilbake i min intervjuguide. Hvert intervju varte cirka en time og tretti minutter. Når intervjuene var ferdig skrev informantene under på samtykkeskjema til at jeg får bruke informasjonen, i anonymisert format, i min oppgave (Vedlegg nr. 3).

4.6 Analyse av datamateriale

«Analysis consist of «taking the data apart» to determine individual responses and then «putting it together» to summarize it» (Creswell, 2014, s. 24). Jeg har valgt å benytte induktiv tematisk analyse tilnærming av mitt datamateriale. Det vil si at jeg retter oppmerksomheten mot temaer som er representert i prosjektet (Thagaard, 2013). Det ble stilt tydelige spørsmål til datamaterialet etter prinsippet om «bottom up» for å finne svar på min problemsstilling *Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?* I min analyse prosess har jeg valgt å følge Braun & Clarke sine seks faser innen tematisk analyse (Braun & Clarke, 2006). De seks fasene for tematisk analyse er:

- 1) Bli kjent med eget datamateriell
- 2) Skape innledende koder
- 3) Lete etter tema
- 4) Revurdere tema
- 5) Definer og navngi tema
- 6) Produsere rapport

(Braun & Clarke, 2006/2013)

I **første fase** samlet jeg inn all data selv via intervju med seks informanter. Intervjuene foregikk med en informant om gangen. Analyse arbeidet starter allerede under utarbeidelsen av intervjuguiden (Kvale & Brinkman, 2009). Ved at jeg la mye arbeid og refleksjoner i min

intervjuguide var alt analyse prosessen i gang ettersom min intervjuguide gjenspeiler tema jeg er opptatt av å finne mer informasjon om. Jeg transkriberte datamateriale selv, noe som var svært tidkrevende, men nyttig i forhold til det å bli kjent med det. Å transkribere betyr å transformere, skifte fra en form til en annen (Kvale & Brinkmann, 2009, s.187). I denne forbindelse gjaldt det fra tale- til skriftspråk. I hermeneutisk tradisjon kan en si at oversettere er forrædere, og i det ligger at når vi oversetter mister vi blant annet både stemmeleie og kroppsspråk (Kvale & Brinkmann, 2009). Derfor gjorde jeg notater i transkriberingen steder der informantene formidlet budskap via stemmeleie eller kroppsspråk som jeg fant viktig. Så lenge jeg holdt på med oppgaven hadde jeg opptakene oppbevart, slik at jeg kunne gå tilbake å lytte om ønskelig. Min intervjuguide hadde en strukturert form med tema og underspørsmål. Dette førte til at det ble lettere å kategorisere og få oversikt over det innsamlede materiale. Jeg leste alle intervjuene hver for seg og flere ganger leste jeg dem samlet, for så å dra ut sentrale meningsytringer knytt til problemstillingen og underspørsmål.

Andre fase som går på skape innledende koder tok til under selve intervjuene, ved at jeg merket meg hva informantene vektla og hva som engasjerte mest. Jeg transkriberte intervjuene fortløpende, og under denne prosessen merket jeg meg også hva som kunne være av interesse. Fordel med å transkribere etter hvert intervju, er at jeg så hva jeg ville spørre mer eller annerledes om i neste intervju. Jeg leste grundig gjennom alle transkriberte intervju. Først ett intervju om gangen opptil flere ganger. Jeg hadde penn og papir der jeg noterte ned moment jeg fant viktig. Deretter merket jeg alle intervju i ulike skriftfarger, så klippet og limet jeg inn alle svar under rett spørsmål, i Word dokument. Slik fikk jeg bedre oversikt over hva hver informant hadde svart på hvert spørsmål. Jeg leste gjennom all data samlet, og det var nå lettere å sammenligne og se mønster i svar og dermed lettere for meg å trekke ut viktige moment. Jeg satt igjen med en liste med mange stikkord. Jeg opplevde at dette ikke var nok for å jobbe videre i neste fase, som var å lete etter tema. Jeg valgte derfor å lese gjennom all datamateriale igjen, der jeg markerte viktige fraser under hvert spørsmål. Jeg foretok en meningsfortetting. Meningsfortetting er en forkortelse av intervjupersonenes uttalelser til kortere formuleringer (Kvale & Brinkman, 2009). Under hvert spørsmål/svar noterte jeg et kort sammendrag ut fra informantenes svar.

I **tredje fase** ble arbeidet mer rettet inn mot å finne tema. Tema er noe som fanger noe viktig i dataen i forhold til forskningsspørsmålet, gjerne mønstre som trer frem og danner seg i datamateriale (Braun & Clarke, 2006). For å begynne et sted benyttet jeg meg av tema som var nesten identisk med tema fra intervjuguide. Jeg så fort at mange koder og svar kunne gå

inn under ulike tema. Å finne tema er ofte av mer overordnet art i forhold til datamateriale enn koding (Braun & Clarke, 2006). Jeg valgte derfor å lage en stor plakat med mine hovedtema fra intervjuguiden. Under hvert tema skrev jeg ned alle underpunkt som passet under tema. Jeg leste grundig gjennom all datamateriale for igjen se om jeg hadde utelatt noe. Det oppdaget jeg at jeg hadde, men fant nå plass til dette under «rett» tema. Utfordringen ble nå at jeg fortsatt satt igjen med mange tema og underpunkt. Jeg begynte å omplassere, trekke sammen og til og med utelate noe. En kritikk til tematisk analyse er at vi nettopp løser opp helheten og ser på delene, og dermed gjerne står i fare for å miste settingen og intensjonen utsagnene var sagt i (Braun & Clarke, 2006). Dette tenkte jeg en del på, samtidig har jeg en hermeneutisk tilnærming i min oppgave og ifølge den hermeneutiske sirkel trenger en å se delene i helheten og helheten i delene for å fortolke. Temaene jeg satt igjen med etter dette var *1- Hvordan møte ettåringers behov i barnehagen, 2- Tilvenning, 3- Å fremme tilknytning på individ nivå, 4- Å fremme tilknytning på systemnivå og 5-Mellom visjon og virkelighet*

I **fjerde fase** jobbet jeg videre med tema, i forrige fase satt jeg igjen med mye materiale, som var delvis strukturert. Jeg trengte å smale det inn. Det opplevdes noe ukomfortabelt å skulle endre tema, ettersom jeg «kjente» mine tema så godt. Jeg valgte på dette tidspunkt å korte ned antall tema fra fem tema til tre tema. Temaene ble mer overordnet. Mine tre tema som tredde frem var *1- Kunnskap om tilknytning, 2- Tilknytning i praksis og 3- Tidens betydning for tilknytning.*

I **femte fase** startet arbeidet jeg med å navngi tema. Jeg hadde valgt å ha tre hovedtema. Bak mine avgjørelser lå tanken om hvordan jeg best kunne få frem det min hovedproblemstilling var og hvordan jeg best kunne fremstille mine resultat med påfølgende drøftinger. Etter å ha jobbet med denne inndeling og prøvd ut ulike presentasjonsformer, landet jeg på å dele tema nummer to, *tilknytning i praksis*, i to ettersom det ble et stort tema. Den endelige tema inndelingen ble da oppjustert til fire tema *1- Kunnskap om tilknytning, 2- Tilknytning i praksis på individnivå, 3- Tilknytning i praksis på systemnivå, 4- Tidens betydning for tilknytning.* En oversikt over prosessen frem til disse fem temaene er fremstilt i vedlegg nr. 5

I **sjette fase** omhandles det å produsere en rapport. Jeg har valgt å presentere funn fra undersøkelsen og drøfting hver for seg. Det er fordi jeg tenker at informanters svar er en viktig del av oppgaven, og dette fortjener å komme godt frem og ikke forsvinne i ulik drøfting. Siden utvalget av informanter i masteroppgaven er relativt lite har jeg valgt å ikke referere til kjønn i ulike sitat. Jeg har heller ikke laget noe mønster som informant 1 ,2 ,3 ettersom jeg tilstreber å få mer dybde og bredde informasjon framfor nøyaktige redegjørelser

fra enkelt informant. En etisk begrunnelse er også at slike mønster kan føre til at informantenes krav på anonymisering kan bli utfordret ettersom mønster i svar kan gjenkjennes. Med dette er begrepet informanter benyttet i fremstillingen av resultater. Noen steder har jeg anvendt «noen», «en», «de fleste», det er ikke for å telle svar men for å fremheve likheter eller ulikheter i svar. Det er utført et redigeringsarbeid i forhold til enkelte sitater, som vil si at tenkepauser, grammatiske hensyn i forhold verbalt språk til skriftspråk, gjentakelser og nedkorting av lange sitat. Jeg har hele veien avveiet mine valg, og det er min vurdering at meningsinnholdet i sitatene ikke er endret grunnet redigering.

4.7 Forskningsetiske vurderinger

«Forskere skal følge forskningsetiske normer, som krav til redelighet, upartiskhet og åpenhet for egen feilbarlighet» (Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi, NESH, 2006, s. 8).

Jeg har fulgt de retningslinjer som er gjeldene for å kunne drive forskning på masternivå. Dette vil i korte trekk si at mitt prosjekt ble meldt inn og godkjent av NSD, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenester (vedlegg nr.1). I mitt informasjonsbrev til informanter informerte jeg om rettigheter og personvern i henhold til NESH (vedlegg nr. 2). Jeg informerte også om at jeg ikke ønsket informasjon om tredje part som kunne identifiseres. I følge NESH (2006) er det særs viktig å ta hensyn til mulige negative konsekvenser der barn er indirekte involvert i forskningen.

4.7.1 Informert samtykke

Deltakelse i min undersøkelse var basert på frivillighet, der informantene samtykket til deltakelse i undersøkelsen og til å la meg bruke datamaterialet min oppgave (vedlegg nr.3). Samtykke var både informert og fritt. At det var informert samtykke innebærer at informantene ble orientert om det som angikk deres deltakelse i prosjektet, og at det var fritt samtykke innebærer at samtykke ble avgitt uten noe ytre press (NESH, 2006). Informantene ble informert om at de kunne trekke seg når som helst uten å avgi noe forklaring. Denne informasjonen kom frem i utsendt brev i forkant og ble gjentatt før intervjuene ble satt i gang.

4.7.2 Konfidensialitet

Sentralt i forskning er konfidensialitet av all informasjon av personlig art. Denne informasjonen kom frem i utsendt brev i forkant og ble gjentatt før intervjuene ble satt i gang. Jeg opplyste om min taushetsplikt, om oppbevaring av data, og at all data ble anonymisert og slettet etter endt oppgave. I mine opptak er det ingen navn på personer eller navn på barnehager som er nevnt. I transkribert tilstand er hver deltaker kodet med unik farge og i fremstilling i rapport er alt anonymisert. Samtykke skjema ble låst inne i et skap, lydfiler ble kopiert til en stick som også oppbevares sikkert. Utvekslingsmaler mellom informanter og meg, ble slettet.

4.7.3 Konsekvens av å delta i studien

I min setting hadde jeg informanter som var personlig ukjent for meg, jeg visste ikke noe om informantens personlige ståsted eller bakgrunn. Mine spørsmål angående tilknytning kunne oppleves opprivende for informanter både på et profesjonelt plan og et privat plan ettersom tilknytning kan være et sårbart tema om en har negative erfaringer med dette. Dette kom ikke til uttrykk i mine intervju settinger, men det er viktig å være bevisst at det en snakker om i intervjuene kan gjøre noe med de involverte personene. Vi påvirker hverandre, og kunnskap og erfaringer som kommer frem kan påvirke vårt syn på oss selv, andre mennesker og situasjoner. Positiv konsekvens av deltakelse kan være at informantens refleksjon rundt tema øker og at dette kan skape føringer for handling i det daglige arbeidet.

4.8 Kvalitets kriterier: reliabilitet, validitet, generaliserbarhet

All forskning skal være redelig og etterrettelig (NESH, 2006). Det vil ikke si at jeg har funnet noe endelig sannhet, og det bærer i at vi aldri vet om en har eller kan finne sannheten. Derfor snakker en gjerne heller om validitet heller enn sannhet i denne type forskning (Kleven, 2002). For å si noe om kvalitet på min forskning har det vært viktig å synliggjøre de ulike fasene i dette prosjektet. Mine egne perspektiv og førforståelse vil ha noe å si for hvordan materialet blir fremstilt og tolket

4.8.1 Reliabilitet knyttet til funn

Reliabilitet handler om forskningsresultatenes konsistens og troverdighet (Kvale & Brinkmann, 2009). I forhold til min oppgave omhandler det hvor pålitelige mine funn er og om resultatene ville vært de samme utført av en annen intervjuer. Trolig ville interaksjonen vært ulik med en annen intervjuer og samme informanter. Dette ville sannsynligvis gitt andre svar, og en annen forsker ville gjerne analysert og tolket ulikt fra meg. Det ettersom vi aldri kan fri oss helt fra vår egen erfaring og førforståelse. Dette vil igjen gjøre det vanskelig å etterprøve mine resultat av undersøkelsen. I følge Johannesen et al. (2006) ville det vært så å si umulig at en annen fikk samme svar. Funn fra denne undersøkelsen bygger på svar fra min intervjuguide. Jeg hadde åpne spørsmål, der jeg ønsket at informantene kunne få si det de ville. Jeg fulgte opp med oppfølgingsspørsmål der jeg vurderte det formålstjenlig. Jeg prøvde å unngå ledende spørsmål. I etterkant av intervjuene spurte jeg informantene om det var noe de ville utdype eller tilføye. Jeg sa også at de kunne ta kontakt i ettertid om det var noe mer de ville dele. Grunnen til det er at det ofte er slik at vi kommer på i ettertid hva vi skulle sagt. Jeg fikk ingen slike etter henvendelser. Jeg opplevde mine informanter som svært imøtekommende og engasjert i tema.

4.8.2 Validitet

Validitet knytter vi til spørsmål om forskningens gyldighet (Thagaard, 2013). Det dreier seg om i hvilken grad forskers fremgangsmåte og funn reflekterer formål med studien og representasjon av virkeligheten (Johannesen et al., 2006). Jeg har valgt å benytte kvalitativ intervju og tematisk analyse. Dette valget er basert på hva jeg mente egnet seg best for å besvare mitt forsknings spørsmål. Men det er tenkelig at andre metoder kunne vært vel så nyttig. Ved for eksempel å benytte fokusgrupper kunne jeg kommet ut med andre svar til samme forskningsspørsmål. Jeg opplever allikevel at min fremgangsmåte var tjenlig for mitt forskningsspørsmål. Jeg fikk utdypende svar, jeg kunne stille oppfølgingsspørsmål og jeg lærte fra intervju til intervju. Jeg opplevde at informantene delte mye av sine erfaringer og meninger, og at det var givende både for meg som forsker og informantenes tilbakemeldinger var positive. Validitet i forhold til mine analyser av datamateriale har jeg prøvd å fremstille ved å beskrive fremgangsmåter jeg benyttet under denne omfattende prosessen, og refleksjoner som oppsto. Veien frem til valg av temaer ut fra datamateriale som jeg fant relevant for å besvare min problemstilling er fremstilt i ulike tabeller i vedlegg nr. 5.

4.8.3 Generaliserbarhet

Generalisering dreier seg om overførbarhet. Det knytter vi til vurdering av spørsmålet om tolkninger som er basert på en enkelt undersøkelse, også kan gjelde i andre sammenhenger (Thagaard, 2013). En vanlig kritikk mot å kunne generaliserer kvalitativ metode er og at det er for få intervjupersoner, og dermed blir det ikke sett på som vitenskapelig forskning. En kan undre seg om at all vitenskapelig kunnskap må være universell og gyldig på alle steder og på alle tidspunkt. Hvis vi allikevel vil generalisere kan vi stille spørsmål om den kunnskapen som produseres i en spesifikk intervjusituasjon kan overføres til andre relevante situasjoner, heller enn å generalisere svarene globalt (Kvale & Brinkmann, 2009). Videre hevder Kvale & Brinkmann (2009) at leserne selv kan vurdere om resultatene kan generaliseres, og kaller det leserbasert generalisering. Når det gjelder funn fra denne undersøkelsen vil eventuelle lesere gjerne kjenne igjen mye i funnene som de kan identifiserer seg med og som de kan overføre til andre situasjoner. Det vil også kunne være lesere som har andre opplevelser og meninger og vil dermed ha vanskelig for å kunne finne resultatene overførbar. Gjennom en detaljert beskrivelse av veien til målet, så tenker jeg at resultatene fra denne studien blir opptil hver enkelt leser å gjøre seg opp en mening om.

4.9 Kritisk blikk på egen forskning

Deltakelse som informant til min oppgave var basert på frivillighet. Det er en mulighet for at jeg dermed har fått informanter som er spesielt opptatt og reflektert om tema og er mer bevisst dette i sin praksis enn gjennomsnittet. Dette er så klart positivt, men det kan gi et feil bilde av «virkeligheten» å få slike «beste praksis» svar. Jeg opplevde at mine informanter fremsto som troverdig og engasjert. Det kan allikevel ligge feilkilder der i form av forskningseffekt, som at informantene vil fremstå på en spesiell måte. Eller at de svarer det de «tror» jeg vil høre. Jeg opplevde derimot mine informanter som genuine og reflekterte. Mine intervju varte i gjennomsnitt 1 time og 30 minutter. Dette var muligens for lenge, både informantene og jeg som intervjuer ble noe «tung i hodet» mot slutten. Jeg justerte spørsmålsmengde etter hvert intervju, men mulig jeg skulle hatt færre spørsmål i utgangspunktet.

Egen feilbarlighet er et av de prinsipp som er viktig å ta hensyn til når det gjelder forskningsetiske normer (NESH, 2006). Jeg som ny forsker har lært mye i denne prosessen, men det er mye mer å lære. Jeg har en del kunnskap om mitt tema om tilknytning, jeg har mye erfaring med å være mor og kjenner barnehage både på innsiden og utsiden, samt

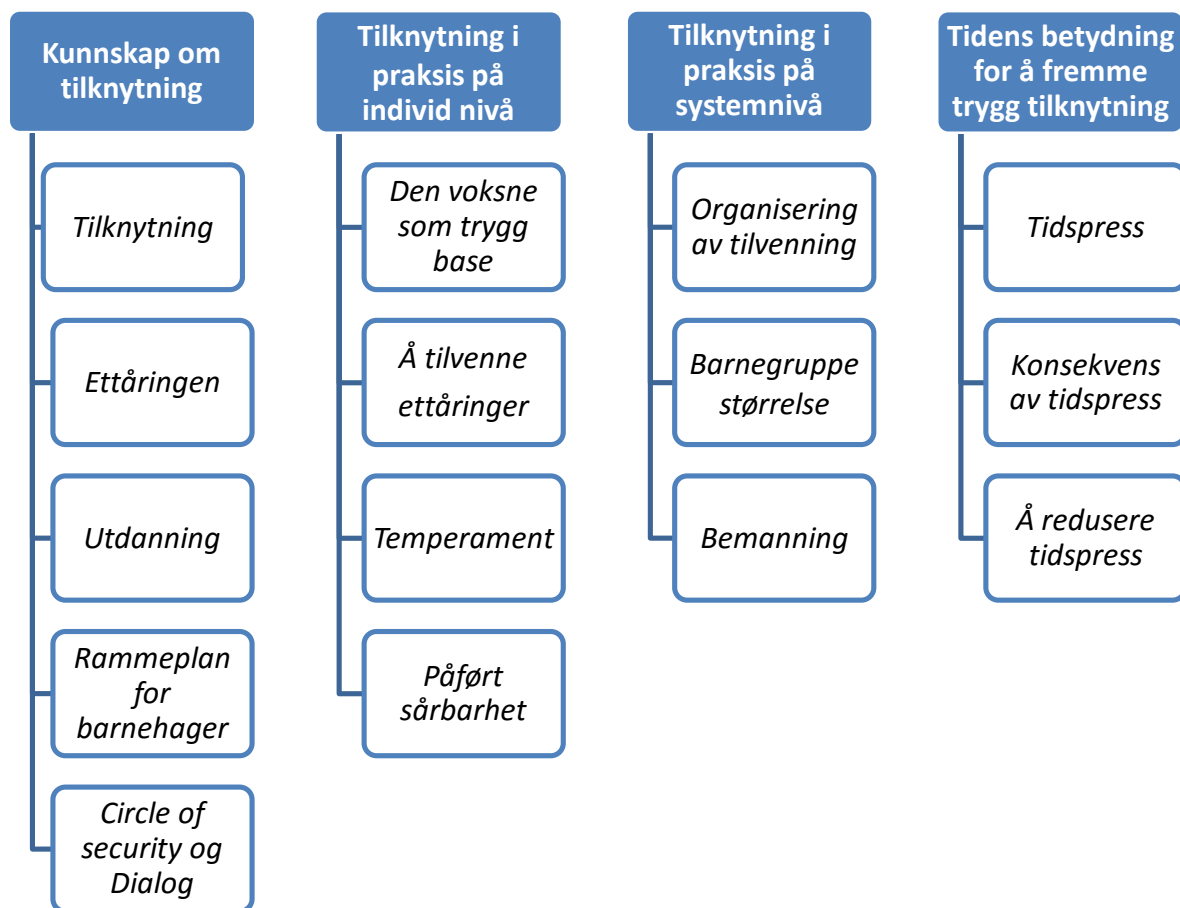
arbeidserfaring med barn som lever under risiko fylte omsorgssituasjoner. Min førforståelse, interesse og kunnskap om temaet tilknytning og barnehage er positiv i den forstand at jeg er trygg i stoffet jeg intervjuer og skriver om, og kan identifiserer meg med informantene. Dette kan gjøre at jeg reduserer fellen med å tolke informantene feil. Det er også en fare i at jeg kan lettere tolke deres svar ut fra min forståelse. Jeg har vært bevisst dette, og har etterstrebet redelighet og upartiskhet i tråd med forskningsetiske normer (NESH, 2006). Jeg har også lagt ved prosessen i analysearbeidet frem mot temavalg i vedlegg nr.5. Men det ikke til å unngå at mine prioriteringer av hva som blir vektlagt i rapporten vil være farget av hva jeg, både som mor og som fagperson innen yrke, mener er viktig.

5.0 PRESENTASJON AV RESULTAT FRA UNDERSØKELSEN

Hensikten med masteravhandlingen min var å finne ut hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer. Gjennom å tematisk analysere datamateriale fra undersøkelsen fant jeg gjennomgående en forståelse om at ettåringer er en sårbar barnegruppe med stort behov for trygg tilknytning. Informantene beskrev ettåringene som en helt annen barnegruppe med andre behov enn dem som er eldre, og at det stiltes andre utfordringer og krav til de voksne i møte med de yngste i barnehagen. Det andre som tredje frem var tidens betydning både for å fremme trygg tilknytning og som utfordring til lykkes med dette. De voksne må være tilstede hele tiden, både fysisk og mentalt, for ettåringer i barnehagen. Tid og ro sammen med barna ble ansett som viktig i forhold til å fremme trygg tilknytning. Samtidig opplevde informantene et stort tidspress i forhold til alle arbeidsoppgavene sine.

I det følgende vil jeg presenterer fire tema med tilhørende undertema som jeg har funnet sentrale i forhold til pedagogisk ledere sine opplevelser av å fremme trygg tilknytning for ettåringer i barnehagen. Hvordan og hvorfor akkurat disse fire hovedtemaene er valgt bygger på tematisk analyse av datamateriale fra undersøkelsen. Veien frem til disse fire hovedtemaene er vist til i vedlegg nr.5. Det første temaet er kunnskap om tilknytning. Det andre temaet er tilknytning i praksis på individnivå og det tredje tema omhandler tilknytning i praksis på systemnivå. Det fjerde temaet er tidens betydning for å fremme trygg tilknytning. En kort begrunnelse for valg av tema er at kunnskap gir utslag i ferdigheter og handlinger i praksis. Kunnskap og praksis vil tilsammen utgjøre pedagogisk ledere sin kompetanse. Å skille kunnskap og praksis slik jeg gjør her er for å systematisere og gjøre materiale mer oversiktlig. Det kan fremstå som unaturlig ettersom praksis og kunnskap er dialektisk avhengig av hverandre i virkeligheten, og det vil også skli over i hverandre her i oppgaven. De to siste temaene bunner i at når vår kunnskap og /eller ønsket praksis møter utfordringer kan det skyldes et gap mellom ressurser, visjoner, forventninger, krav og den virkeligheten en møter i hverdagen i barnehagen. Det oppstår et krysspress, som kan få konsekvenser for hvordan en praktiserer å fremme trygg tilknytning i barnehagen.

Funnen blir presentert i samme rekkefølge som figur 1 viser. Det er å merke seg at selv om jeg presenterer funnene under separerte tema så står ikke temaene uavhengig av hverandre.

Figur 1. Tema med undertema ut fra datamaterialet fra undersøkelsen *Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?*

5.1 Kunnskap om tilknytning

I dette temaet løfter informantene frem hva de legger i begrepet tilknytning og kunnskap om ettåringer og deres behov i barnehagen, samt ulike kunnskapskilder i forhold til tilknytning og de yngste i barnehagen. Analysen viste at deltakerne i undersøkelsen var samstemt i at ettåringer er en sårbar gruppe barn og at det er behov for mer kunnskap om denne barnegruppen i barnehagesammenheng. Videre viste det seg at verken grunnutdanning til barnehagelæreryrket eller rammeplanen for barnehager vektlegger tilknytningsteori eller de yngste sine behov tilstrekkelig. Derimot fant informantene ulike program som CoS og Dialog som gode kilder til kunnskap om tilknytning og de yngste sine behov.

Tilknytning

Informantene fant tilknytning som grunnleggende i sitt arbeid med ettåringer. Tilknytning ble sett på som en prosess som starter mellom foreldre og barn ved fødsel og som barnehagen skal bygge videre på når barna kommer dit. De to påfølgende sitater støtter opp om dette:

«Tilknytning begynner alt fra fødsel og har da gjerne en tilknytningssperson som ofte er moren, og så utvider den horisonten seg».

«Tilknytning vi gjør her i barnehagen er ikke å lage nye tilknytninger, men heller overføre den tilknytningen de allerede er kjent med til andre, slik at de ikke trenger å finne nye tilknytningsmønstre».

Som en ser i de overnevnte skildringer så viser de pedagogiske lederne bevissthet om sitt mandat angående å være tilknytningsperson for barn i barnehagen. Dette sett i forhold til foreldrene som de anser som primær tilknytningspersoner for barna. Som påfølgende omtale viser så opplever de allikevel å være viktige, gjerne primær tilknytningspersoner, for barna i tiden barna er i barnehagen:

«De(barna) har en sterk tilknytning til foreldrene så kommer de her og vi blir sekundær tilknytningspersoner, men allikevel er vi veldig primær tilknytningsperson når de er i barnehagen for de er faktisk ofte flere timer med oss enn foreldrene i ukedagene».

Angående hva som kjennetegner tilknytning viste undersøkelsen at det handlet først og fremst om trygghet, godhet og kjærlighet, men også om å la barna møte utfordringer. Dette støttes opp i det følgende:

«Tilknytning er balansegangen mellom å gi trygghet og gi dem utfordringer og være der når barna kommer tilbake igjen».

«Det handler om mye omsorg, kjærlighet og ha mye tid til dem, alt annet kan flyte for det er barna som er viktigst»

Videre ble begrepet trygghet benyttet når begrepet tilknytning ble beskrevet. Dette ble rapportert av alle i undersøkelsen, flere ganger. Tilknytning ble sett på som noe positivt. Analysen viste at de pedagogiske lederne opplevde at trygg tilknyttet barn våget mer, de utforsket mer og de viste mer følelser. Dette kommer til uttrykk i sitat som dette:

«Barn som tør vise følelser, tør gå litt fra den personen de er knyttet til, at de våger litt, når de våger en del da senker jeg skuldrene og vet de er tryggere».

Selv om tilknytning hovedsakelig ble sett på som noe positivt, så trakk informantene også frem at tilknytning kan være negativt i form av utrygg tilknytning. Kildene i undersøkelsen uttrykte at utrygge barn holder seg mer til basen sin, som i denne setting er en voksen, selv om basen nødvendigvis ikke oppleves som trygg. Dette ble blant annet konkretisert som dette:

«Et utrygt barn søker havnen veldig ofte, de er urolige, vi merker det ofte på klenging, sutring, klaging, spiser lite, kroppsspråket deres sier mye om de er utrygg».

«Et utrygt barn har ikke klart å etablere trygg base enda».

Ettåringer

De sist årene er det blitt mer vanlig enn uvanlig at ettåringer går i barnehagen. Analysen viste at alle i undersøkelsen var positive til at ettåringer gikk i barnehage, så lenge tilknytning, god tilvenning og gode relasjoner er til stede. Det var stor enighet om at det er store forskjeller i kvaliteten i barnehager, og at barnehagene trengte et løft for å heve kvaliteten og være i stand til å tilrettelegge for de yngste barnehagen. Det kom også frem at barna kunne ha det bedre i barnehagen enn hjemme. De påfølgende utsagn fra kilder i undersøkelsen viser til noe av dette:

«Det er kommet for å bli att ettåringer går i barnehagen, og da er det viktig at vi tilrettelegger for at det blir en god overgang fra hjemmet. God tilvenning og gode og nok voksne er viktig».

«Det er bra at de er i barnehagen med gode ting som skjer rundt seg og gode relasjoner enn å være hjemme i en stressende hverdag, der en gjerne ikke har økonomi fordi en må være hjemme, eller liten tid for en må fly mellom jobber. Ikke at det er sånn hos alle, men det kan jo være hos noen».

Utsagnene over indikerer viktigheten av at ettåringer trenger gode relasjoner og trygg tilknytning i barnehagen. Resultatene viste også at ettåringer trenger mye omsorg og kjærlighet, og at de små barna er helt avhengig av de voksne i barnehagen. Funnene viste også at barna må bli møtt med ekte engasjement og at alle barna må bli sett som enkelt individ. Videre at de voksne må etterstrebe å forstå barna, lese dem og være tilgjengelig for dem. Noe av dette konkretiseres her:

«De har jo heller ikke språk, så de trenger voksne som kan bli godt kjent med dem- og sette seg inn i hva som foregår, lese de rett og slett».

«De trenger å bli sett, forstått som enkelt individ. Hvis en behandler alle likt, så behandler vi de ulikt. De er forskjellig»

Det var stor enighet om en skulle klare å møte de små sine behov var det viktig med få voksne, få barn, mye tid sammen med barna og trygge stabile rammer i barnehagen. Samt forutsigbarhet for barna i hverdagen. Dette viste seg blant annet i utsagn som her:

«For å kunne møte små barns behov trenger de få, faste voksne. De trenger trygge rammer, ikke så mange barn på avdelingen».

«De trenger at de voksne er tilgjengelig hele tiden. De trenger voksne som har tid og er tilstede både fysisk og mentalt».

De overnevnte gjengivelsene sier noe om grunnleggende oppfatninger av at tilknytning og relasjoner er viktig, og det påfølgende utsagnet oppsummere dette fint:

«Det er så klart tilknytning og relasjonene som er viktig å ivareta og jobbe med. Når barna får trygge og gode rammer å være i, sånn relasjonsmessig, når det er på plass så faller mye annet på plass av seg selv».

Utdanning

En konsekvens av at stadig flere ettåringer går i barnehagen, er at det er behov for mer kunnskap om denne barnegruppen i barnehagesammenheng. Undersøkelsen viste at utdanningen til informantene i denne studien ikke hadde vært noe rik kilde til kunnskap angående de yngste og tilknytning, noe påfølgende sitat viser til:

«Jeg hadde lite om barn under tre år i utdanningen. Jeg har fått kurs gjennom kommunen, og jeg har også tatt andre typer kurs. Lest en del litteratur. Men rett og slett fløte på erfaring vi har gjort».

«Jeg syntes ikke de minste ble fokusert på verken i utdanningen eller i praksis. Jeg opplevde at all fokus var på de store barna».

Resultatene viste at småbarnspedagogikk, enten som fordypning i grunnutdanningen eller ervervet som etterutdanning, viste seg å ha bidratt positivt til kunnskapservvelse. Dette kom frem i utsagn som i det følgende:

«Jeg valgte å ta småbarnspedagogikk siden det var så lite fokus på de yngste i grunnutdanningen, jeg følte jeg trengte mer kunnskap og bli mer trygg i jobben».

«Først i småbarnspedagogikk fordypningen hadde vi fokus på de små, deriblant tilknytningsteori, og dette var veldig lærerikt»

Selv om det kom frem at grunnutdanningen ikke var rik kilde til kunnskap om de yngste barna når det gjaldt tilknytning, ble det likevel formidlet et fremtidshåp:

«Jeg tror og vil gjerne tro at det er mer fokus på de yngste nå i utdanningen ettersom det er mer vanlig at de små begynner i barnehagen, men vet ikke»

Rammeplanen for barnehager

Rammeplan for barnehage skal gi styrende retningslinjer for barnehagens innhold og oppgaver (Utdanningsdirektoratet, 2013). Analysen av datamaterialet viste like refleksjoner omkring rammeplan for barnehager og de yngste. Informantene fant rammeplanen lite ivaretagende i forhold til de yngste og den første tiden i barnehagen noe påfølgende skildring viser til:

«Det er fortsatt er et stykke å gå før vi har klart å ta innover oss at dette (ettåringer) er en helt annen barnegruppe, at dette burde det vært tatt mer hensyn til i planer».

Informantene syntes det er mye fokus på fagområder og savnet fokus på de små barnas behov, tilknytning og den første tiden i barnehagen. Dette kommer frem i de to neste sitatene:

«Det er mye om de syv fagområdene, og at dette er ikke det viktigste for de (ettåringer), det som er viktig for de er å skaffe seg en god og trygg grunnmur for å kunne utvikle seg- og det savner jeg en egen bit om i rammeplanen. Jeg savner en bevisstgjøring av viktigheten av tilknytning og trygghet i planen. Barna kan ikke lære før de er trygg, og det å bevisstgjøre personale hvor viktig dette faktisk er, føler jeg skulle vært mer fokus på i planen».

«Jeg savner prosessene rundt tilknytning, jeg tenker rammeplanen er skrevet for de barna som allerede er her, som er tilvent».

Flere av deltakerne i undersøkelsen var usikre på om tilknytningsbegrepet ble i det hele tatt nevnt i rammeplanen for barnehagen og studien viste at det var få som henviste til temaheftene til rammeplanen. En representant nevnte temahefte om de yngste i barnehagen og fant dette nyttig. Påfølgende utsagn beskriver dette:

«Jeg vet ikke om tilknytning som begrep er nevnt i rammeplanen, jeg ser det ikke for meg hvor det står»

«Jeg benytter temahefte om de yngste mye i forhold til mitt arbeid med de små, og har hatt godt utbytte av det»

Dialog og CoS

Resultatene fra undersøkelsen avdekket at interne program som CoS og Dialog bidro til både kunnskap og bevisstgjøring om tilknytning, noe påfølgende sitater vitner om:

«Dialog det er et fantastisk verktøy, vi merker stor forskjell både på førskolelærerne og assistentene etter vi begynte med dette».

«CoS er veldig bra kurs og veldig veldig bra opplæring, og både pedagogiske ledere og assistenter har hatt stort utbytte av det».

Felles for informanter som har hatt Dialog og Cos fortalte at de merket endring til det positive i personalgruppen. De voksne ble mer sensitiv overfor barn, mer tålmodig og utviste mer forståelse for barns adferd og følelser. Det kom også frem at de hadde lært seg selv bedre å kjenne. Et utvalg av utsagn omkring dette viser dette:

«Når jeg begynte på kurset så tenkte jeg ja, ja, ja, dette er jo ikke noe nytt. Og det er det jo ikke. Men det er nettopp det som er greit, det er ikke nytt- og det er enkelt. Dialog setter ting frem i bevisstheten. Assistentene tar det fort, og vi har alle endret holdninger og væremåter».

«Jeg synes Cos er det mest effektfulle program jeg har vært igjennom, det handler mye om hvem du er som person, tidligere erfaringer og din bagasje i møte med barna. CoS får oss til å reflektere over blant annet hva som stresser meg og hva som stresser andre, eller når haimusikken har sterkest volum for oss».

Et annet resultat viste også at det var ikke alle som ønsket å benytte ulike program, og de hadde reflektere meninger om det, som denne omtalen viser til:

«Vi er mer vag med å benytte program, og ønsker heller å være oppriktig og fortelle selv om hvordan og hvorfor man gjør som man gjør. Tenker det er mer virkningsfullt enn å gi et skriv med en modell om relasjon og tilknytning og forvente at de (assistentene) skal ta det inn og forstå viktigheten av det på samme måte som pedagogene gjør».

Uavhengig om det ble benyttet program eller ikke så var det stor enighet om at mer kunnskap om de yngste og tilknytning kunne forbedre kvaliteten i barnehagetilbudet. Noe påfølgende sitat vitner om:

«Jeg tror det er viktig å få kunnskap om de yngste og tilknytning ut til personal, foreldre og andre som har med barnehage å gjøre».

«Vi trenger mer kompetanse! Det er store, for store, variasjoner i barnehager rundt om»

Oppsummert

Beskrivelser informantene ga av hva de legger i begrepet tilknytning og om ettåringers behov viser til kunnskap og refleksjoner som en også kjenner igjen fra teori om tilknytning og små barns utvikling uten at informantene benevner noe konkret teori. Underliggende i deres svar er det å ha tid viktig, tid til å se og forstå barna, tid til å la barna danne tilknytning til voksne og tid til å opprettholde og vedlikeholde tilknytningen.

Det kom også frem at representantene i denne studien sine svar var at grunnutdanningen til å bli barnehagelærer ikke er en stor kilde til kunnskap på område om de yngste barna og tilknytning. Det samme gjaldt innholdet i rammeplanen som de opplevde manglet fokus på de yngste, tilknytning og den første tiden i barnehagen. Av positiv tillært læring på disse områdene ble fordypning i småbarnspedagogikk og interne program i barnehagene, som CoS og Dialog nevnt. Dette hadde tilført personale verdifull kunnskap og bevisstgjøring om de yngste og tilknytning.

5.2 Tilknytning i praksis på individnivå

Ansatte i barnehagen er et utsnitt av befolkningen og har ulike bakgrunner, ulike indre arbeidsmodeller og ulik grad av mentaliseringsevne og dette vil vise seg i vårt arbeid med barn. I dette temaet, som går på tilknytning i praksis på individnivå, løfter analysen av undersøkelsen frem hvordan den voksne er trygg base for barna i barnehagen og hvordan det ble erfart å tilvenne ettåringer. Videre løftes det frem hvordan møte med barn med ulikt temperament og barn som er påført sårbarhet kan påvirke tilknytningssprosessen til barnehageansatte.

Den voksne som trygg base for barnet

Denne undersøkelsen avdekket at det å være en trygg base for barna handlet om å være en trygg, stabil voksen for barna. Studien viste også at informantene var bevisst rundt hva som trengtes for å fremstå som trygg tilknytningsperson for barna. Her ble både teoretisk kunnskap nevnt samt å være trygg på seg selv. Videre viste resultatene fra undersøkelsen at tid sammen med barna er avgjørende for å kunne være en trygg base for dem. Dette ble understreket i det påfølgende:

«Du må være en trygg person, trygg i jobben din og vite hva du holder på med»

«Barna trenger voksne som er til stede både fysisk og mentalt, og tar seg god tid til å ha fokus på barnet og ikke holder på med alt mulig annet».

De overnevnte sitater viser til voksenrollen i forhold til å fremme tilknytning. Mange representanter mente at fast tilknytningsperson var viktig for å etterstrebe mål om å møte de små sine behov, noe denne beskrivelsen vitner om:

«Ettåringer trenger gradvis tilvenning, de trenger faste voksne å forholde seg til, en tilknytningssperson er veldig viktig, de trenger å bli trygg på minst en voksen før de klarer å slippe seg å få et forhold til omgivelsene, andre barn og voksne».

Det kom også frem av resultatene at noen valgte å ikke benytte fast tilknytningsperson til barna. De ønsket at barna skulle få velge voksne selv, noe neste sitat viser til:

«Vi opplever at barna gjerne velger andre enn den som er tilknytningsperson, derfor har vi det ikke lenger. Jeg tenker det er «både og» med en fast voksen, hva om jeg er hjemme med sykt barn, og jeg er jo mye vekke fra avdelingen grunnet møter og annet, så jeg opplever at det er nesten viktigere at barn blir trygge på assistenter, for det er jo de som er der hele tiden for dem, så jeg tenker de har en stor og viktig jobb her».

Å tilvenne ettåringer

Ettåringene er en forholdsvis ny barnegruppe i barnehage sammenheng, og det er nedfelt i lovverket at barn født innen 31. august har rett på barnehageplass i påfølgende år om foreldrene søker om barnehageplass (Kunnskapsdepartementet, 2013a). Gjennomgående i resultat av analysen var at ettåringer i barnehagen opplevdes som en sårbar barnegruppe, og at det kreves mye av de voksne som jobber med dem. Noe dette sitatet vitner om:

«Ettåringer er i utgangspunktet i en sårbar periode, det er mye som skjer i dette første året, det kreves mye av oss som jobber med disse små, vi må være tilstede 100 prosent hele tiden».

Allikevel viste resultat fra undersøkelsen at det er lettere å tilvenne en ettåring enn de som er et og et halvt og to år. Dette ble forklart med at det opplevdes som at ettåringer ble fortere trygg på de voksne, de var tydeligere i sitt kroppsspråk og de har basic behov som de er avhengig av å få dekket. Resultat fra analysen viste også at informantene ikke hadde noe fasit svar på hvorfor det var lettere å tilvenne ettåringer. Men at de opplevde barn som var to år som mer «erfarne», selvreflektert og at de forsto mer angående hva som skjedde. Noe av dette blir støttet opp av følgende utsagn:

«Jeg opplever at barna blir fortere trygg på oss voksne når de er så liten, fra ett og et halvt år opplever jeg at tilvenning tar lengre tid».

«Ettåringer er mere nede på basic, ja emosjonelle behovene. De er tydeligere i sitt kroppsspråk, en to åring kan være mer selvreflektert, de vet litt mer om seg selv, hva de vil og ikke vil»

Temperament

Barn er ulike, akkurat som voksne. Ulike faktorer kan spille inn på hvordan tilknytningen fremmes mellom barn og voksen i barnehagen. En av de faktorene er barns temperament. Funn i undersøkelsen viste at barns temperament kan ha noe å si for tilknytningsprosessen, dette korte utsagnet kan indikerer dette:

«Du kan treffe barn der kjemien ikke treffer».

Videre viste funn at barns temperament hadde sammenheng med hvem som fikk mest tid og oppmerksomhet fra de voksne. De barna som opplevdes som utagerende fikk mest oppmerksomhet, samt de barna som gråt mye. Dette understrekes i det følgende:

«Utagerende barn får vel mest oppmerksomhet, men også de engstelige barna som gråter og klenger mye får mye oppmerksomhet.

«De som krever mest, de som skriker mest, er høyllytt, de får dekket sine behov raskt»

I motsetning til de øvrige funnene viste det seg at de rolige og stille barna fikk minst tid med voksne og minst oppmerksomhet, noe som ble bekreftet i dette sitatet:

«Barn som får minst er de selvgående og stille, de som vandrer rundt, de som klarer seg selv».

Undersøkelsen viste at informantene var klar over den skjeve oppmerksomhetsfordelingen angående barns ulike temperament. Men at i travle hverdager var det ikke alltid så lett å gjøre noe med det. Følgende utsagn støtter opp om dette:

«Vi klarer ikke fange opp alt, og må ta ting der behovet er størst, og det er ikke alltid hos dem som skriker høyest, selv om det er de som får mest».

Funn fra studien viste at det var ulik respons hos informantene angående hvem de syntes var mest utfordrende å jobbe med, det spente fra barn som gråter mye, utagerende barn, stille barn og til barn med spesielle behov. Disse omtalene gir et innblikk i opplevelsen av dette:

«De som gråter veldig mye, de krever enormt av deg, enormt med tålmodighet, det eneste som er bra nok for dem er å være på armen, ofte skulle jeg gjort mye annet også, men det er ikke lett når du har en liten på armen hele tiden. En må da tenke at det er jo dette som er det viktige, men en føler at en allikevel ikke får gjort jobben sin».

«Jobbe med de stille er mest utfordrende, de blir ofte snill-pike eller snill gutt, de som skriker stjeler tiden din, så har vi ikke tid til de stille i løpet av dagen slik vi ønsker».

Foruten det overnevnte viste analysen også at hvordan den voksne følte seg, om en var trett og sliten, hadde innvirkning på møte med barna, noe som kom frem i følgende forklaring:

«Er du veldig sliten så er det gjerne de mest utagerende du kjenner er tøft å jobbe med jo mer overskudd jeg har jo lettere er det å ta seg av de som gjør mye av seg».

Påført sårbarhet

Dessverre er det slik at en del barn lever under omsorgssituasjoner som ikke fremmer trygg tilknytning. Et resultat i denne undersøkelsen viste at informantene mente at barn som er påført ulik sårbarhet fra sine nærmeste omsorgsgivere vil profiterer mest på å oppleve trygg tilknytning i barnehagen. Dette ble blant annet konkretisert som her:

«Barn som trenger mest trygg tilknytning i barnehagen er barn som ikke blir tatt skikkelig vare på hjemme, som ikke har foreldre som klarer å gi barna det de har behov for, som ikke ser barna eller vil se barnas behov, eller foreldre som har nok med seg selv som gjerne ser barnas behov men klarer ikke gjøre noe med det»

Undersøkelsen viste videre at det ble opplevd som emosjonelt vanskelig å håndtere slike saker. Videre viste funn fra studien at det var utfordrende å se hvilken barn dette gjelder og dermed vanskelig å utføre nødvendige handlinger. Dette kom til uttrykk blant annet som her:

«Selv om barn ikke har opplevd så mye trygghet fra foreldre så er det det de har og disse barna klamrer seg enda mere til både foreldre og til oss. Det kan være ganske tøft».

Oppsummering

Informantene understrekte at som trygg tilknytningsperson så bør en ha både teoretisk forståelse og kunnskap, en må være trygg på seg selv, være rolig og klare å stå i møte med ulike barn. Det fordrer også at de voksne «kjenner seg selv», og blir bevisst hva som trigger frem negative sider hos dem selv slik at dette kan bearbeides eller at oppgaver kan delegeres vekk til andre medarbeidere i en periode. Tid sammen med barna ble sett som viktig i forhold til å bygge opp tillitt og trygghet, og dermed trygg tilknytning. Da handlet det ikke bare om fysisk tid sammen med barna, men vel så mye å være mentalt tilstede med fokus på barnet. Resultater av analysen viste at de mest utagerende barna fikk mest oppmerksomhet, og de rolige barna fikk minst, og at dette var de fleste klar over. Men informantene opplevde at tiden ikke alltid strakk til for å gjøre noe med dette. Barn som er påført sårbarhet i hjemmet eller i nære omsorgsrelasjoner er ifølge funn fra undersøkelsen de barna som kan vinne mest på trygg tilknytning i barnehagen.

5.3 Tilknytning i praksis på systemnivå

For å kunne gjøre en god jobb med fremme trygg tilknytning på individnivå er en også avhengig av organisering, struktur og rammer på systemnivå for å klare det. Dette temaet trekker frem hva resultatene av denne undersøkelsen viste om organisering av barnehagen for å fremme trygg tilknytning. Her ble organisering av tilvenningstiden fremhevet som den viktigste perioden i barnehagen, videre viste det seg at barnegruppens størrelse og bemanning hadde mye å si for å lykkes med å fremme trygg tilknytning.

Tilvenningsperioden

Tilvenningstiden er den første tiden barnet er i barnehagen, hvordan denne perioden blir organisert varierer i ulike barnehager. Hvor lang tid denne perioden varer vil også variere fra barn til barn. Denne undersøkelsen viste at tilvenningsperioden varte langt utover høsten.

Analysen viste at tilvenningstiden ble sett på som en svært viktig og grunnleggende fase for å trygge barna både der og da og videre i barnehagetilværelsen. Dette ble konkretisert som her:

«Det en legger i innkjøringen får en igjen på avdelingen senere. En god og lang innkjøring skaper grunnlaget for at barnet skal trives og bli trygg, ellers kan det ta ganske lang tid før barnet faller til ro»

Angående hvor lenge tilvenningstiden er så avdekket resultat fra denne undersøkelsen at denne perioden er langt lenger enn de tre dagene der foreldrene er med eller lett tilgjengelig. Videre viste undersøkelsen at barna ikke nødvendigvis var trygt tilknyttet en voksen i barnehagen selv om barnet tilsynelatende var tilvennet. Dette blir bekreftet av kommende sitat:

«Tilvenning varer mye lenger enn tre dager, mye lenger. Selv etter to måneder er vi i tilvenningsfase. Nå to måneder inn i barnehageåret kjenner jeg fortsatt at det er tøft å være liten og det er tøft å være stor i barnehagen».

«Selv om det ser ut som at tilvenningen går fort, betyr det ikke alltid at barnet er tilknyttet en voksen i barnehagen- det tar tid, et barn er ikke tilknyttet etter tre dager»

I forhold til tilvenning og tilvenningstiden kom det frem at informantene hadde endret sine holdninger. Fra å tenke at tre dagers tilvenning med foreldre tilstede eller lett tilgjengelig er nok til å se nytten av å ha foreldrene tilstede over lengre periode. På denne måten ble både barn og foreldre bedre kjent med de ansatte og omvendt. De ansatte lærte mye om barnas adferdsmønster og behov ved å se på barn-foreldre samspillet. Sitat som her støtter opp under dette:

«Før var det gjerne slik at vi ville ha foreldrene ut så fort som mulig, for dette fikset vi, for jo kortere foreldrene er her jo forttere går tilvenningen- sånn tenkte vi før. Nå åpner vi opp for at foreldrene kan være tilstede lengre i barnehagen».

«Det handler jo om overføring av relasjoner fra foreldre og barn til oss i barnehagen og barna»

Videre kom det frem i funnene at det handlet like mye å trygge foreldrene som barna i denne tilvenningstiden, noe dette utsagnet sier noe om:

«Jo vanskeligere foreldrene synes det er, jo vanskeligere blir det for barna. De kan bruke tusen ord på at dette er greit, men om kroppsspråk sier noe annet så sener barna det».

Informantene pekte også på at det knyttes utfordringer til å la foreldrene være tilstede i barnehagen rent praktisk ettersom det kunne bli mange mennesker tilstede, dette vises via uttalelser som dette:

«Det kan bli mange voksne på avdelingen, og noen barn reagerer på dette»

«Vi ser at barna er tryggest når det er få barn, og faste voksne».

Dialog og kommunikasjon med foreldrene ble fremhevet i denne undersøkelsen som viktig, foruten å snakke sammen benyttes sms, bilde meldinger, og noen benytter informasjon streamet via nett, følgende sitat indikerer at foreldrene liker dette:

«Vi ser og hører foreldrene setter stor pris på dette, og at det trygger foreldrene».

Barnegruppens størrelse

Det er ikke noe fasit på antall barn og antall voksne per barnegruppe, og det er mange ulike måter å organisere barnegruppene på. Det mest vanlige antall barn på avdelingene var i denne undersøkelsen 12-14 barn under tre år med tre eller fire voksne. Undersøkelsen viste at samtlige deltakere mente at det var for mange barn per avdeling. Dette ble konkretisert som her:

«Småbarngruppene er ofte alt for store, alt for store».

«Jeg tenker det er ideelt med åtte barn og tre voksne, jeg ville ikke hatt så mye praktiske ting, jeg ville hatt kokken tilbake i barnehagen, jeg ville hatt mer tid og ro til å gjøre den jobben jeg skal gjøre»

Resultat fra undersøkelsen viste stor enighet om at åtte-ni barn var passelig på en småbarngruppe. Begrunnelse for at dette antall barn og voksne var mest ideelt var at det da var lettere å se alle barna, mer ro, mindre stress og roligere lyd og støynivå, og bedre tid til hvert enkelt barn- noe disse utsagn understreker:

«De minste krever oss på en helt annen måte, hvis de ikke blir sett, ikke har en trygg voksen når foreldrene går eller når de er utrygg så kaver de».

«Å få være med å delta i dagligdagse gjøremål er en kjempemessig læringsarena, bedre tid til dette vil øke barns læring og begrepslæring. Det viser seg så klart at barna ikke får være med på dette når det er mange barn og dårlig bemannet»

Ovenfor ser en at ut fra funn fra undersøkelsen så blir de små barnegruppene fremhevet som mest ønskelig, de følgende sitater peker på ulempen med store barnegrupper for ettåringer:

«I store barnegrupper er det høye og mye lyder, uoversiktlig, barna kan føle seg oversett eller at det ikke er voksne tilgjengelig».

«Ettåringer kan ha problemer med å forholde seg til mange, de mister roen, mister tryggheten, de vandrer mye løst».

Bemannings

I dag har vi ikke noe bemanningsnorm i barnehagen. Barnehageloven sier at bemanningen skal være tilstrekkelig (Kunnskapsdepartementet, 2013a). Resultat fra undersøkelsen viser klart et ønske om mer bemanning for å kunne møte de små sine behov, dette ble underbygget av følgende sitat:

«Når barna er så små har de behov som vi ikke kan klare å dekke med de voksne vi har, sånn er det bare, vi løper som vi er gal, kutter pauser, har vondt i magen når vi går for dagen».

Det kom også frem i analysen at store deler av dagen så er ikke all personal tilgjengelig på avdelingen grunnet vakter, pauser, ubundet arbeidstid, møter, sykdom, avspasering og lignede. Konsekvens av dette blir påpekt i her:

«Da er det ikke mye tid til tilknytning, eller å ha ro sammen med barna, gode stell situasjoner med prat og blick kontakt som er så viktig».

«Det er rett og slett samleband mentalitet».

Antall ansatte i barnehagen er noe som viser seg ønskelig å forbedre, og det gjelder også kompetanse til de ansatte. Resultat fra undersøkelsen antydte at informantene var godt fornøyd med sine assistenter. Allikevel ønsket de flere med barnehagefaglig utdanning i barnehagene både for å løfte fagligheten og for å kunne dele mer på ansvar og pedagogiske oppgaver. Dette viser disse utsagnene til:

«Jeg savner et større fagmiljø i forhold til diskusjoner, bekymringer- det ville vært lettere å løfte opp dette til et fagnivå om flere hadde utdanning

«Jeg kjenner meg ofte alene i arbeidet, det er mange og spontane valg en må ta alene og stå for det, det kreves mye av deg».

Oppsummering

I følge informantene ble tilvenningsperioden sett på som den viktigste perioden for å fremme trygg tilknytning i barnehagen. I denne perioden så en viktigheten av å trygge foreldrene i likestor grad som barna. Hvordan barnegruppen og barnehagen er organisert ble også sett på som viktige element for å klare å sikre trygg tilknytning. Her var informantene tydelige i sin tale om at åtte-ni barn på tre voksne var ideell barnegruppe. Informantene uttalte frustrasjon over at bemanningen ikke strekker til for å klare å dekke de små sine behov, og dette vil kunne få følger for hvordan tilknytningsprosessen utvikler seg hos ulike barn. Også her ble det sagt at tid er viktig, og der det ikke sies med rene ord fra informanter ligger det under at tid er nøkkel til mye av arbeidet med å fremme trygg tilknytning også på systemnivå.

5.4 Tidens betydning for å fremme trygg tilknytning

Praksis speiler ikke bare tilbake på kunnskap, vel så mye kan det speile det krysspreset mellom visjoner, forventninger og krav og den virkeligheten pedagogiske leder kan møte i sin hverdag i barnehagen. Dette temaet om tidens betydning for å fremme trygg tilknytning løfter frem resultat fra undersøkelsen som omfatter tidspress, konsekvenser av tidspress og tanker om hva som kan redusere dette tidspresset. Funn viste at alle informantene kjente på krysspreset. Der mangel på tid ser ut til å være en utfordring for å rekke over alt og at barna blir taperne når tiden ikke strekker til.

Tidspress

Funn fra undersøkelsen viste at det er gap mellom visjoner og virkelighet og at dette krysspreset var velkjent hos alle i undersøkelsen. Følgende sitat sier noe om dette:

«Krysspreset er der hele tiden, skal jeg være med barna nå eller skal jeg jobbe med disse papirene, det er mange forventinger fra mange kanter».

I denne undersøkelsen kom det frem at det er planer og visjoner både nasjonalt, kommunalt og internt i barnehagen som skal følges opp, det er mange møter, det er før og etterarbeid, det er observasjoner og dokumentasjon. Det fremheves at foreldregruppen er forskjellig og har ulike behov og ønsker som skal møtes, det er samarbeid med andre instanser når det er nødvendig og veiledningsansvar ovenfor assistenter. Alt dette med mer kommer i tillegg til travle hverdager der barna trenger de voksne hele tiden. Denne frustrasjonene er å spore i følgende sitater:

«Jeg ser bare det at når jeg er her så er det forventet at jeg skal være i miljøet, og det kan jeg ikke hele tiden. For en har krav til dokumentasjon som må gjøres, planer, skrive foreldresamtaler, andre skjema, legge ved bilder, ukeplaner, månedsplaner, permer til barna med bilder i fra hver måned og mye mer, det hadde vært ok med mer forståelse for dette».

«Jeg har konstant dårlig samvittighet, en får ikke gjort den jobben en ser en kunne og skulle gjort».

Dårlig samvittighet og tid som ikke strekker til er rådende i denne undersøkelsen, det selv om noen informanter prøvde å sette egne bremses på, slik dette sitatet viser til:

«Jeg har jobbet så lenge nå at jeg er blitt flinkere å si at dette rekker jeg ikke over, men det er ikke lett for de andre pedagogiske lederne gjør så fryktelig mer enn hva tiden strekker til»

Konsekvenser av tidspress

Resultat i denne undersøkelsen avslører at de som taper mest på dette tidspresset er barna og hverdagslivet i barnehagen. Dette viser følgende beskrivelse:

«Det som taper i krysspressene er hverdagslivet, den tiden du skulle vært på avdelingen, tid med barna».

Videre kom det frem at informantene opplevde de kunne gjort mye mer for barna om det var tid og ressurser til. Denne frustrasjonen kom til uttrykk som her:

«Vi kunne ha forhindret mye, tatt ting før det utvikler seg, gått inn med mer tiltak og gjort sånn og sånn, men vi har ikke midler eller ressurser, det er en forferdelig følelse å sende et barn fra seg å vite at hva en kunne gjort, skulle så gjerne ha gjort det, men har ikke sjans- det er fryktelig. Vi kunne spart samfunnet for mye.

I følge resultat av undersøkelsen er det ingen tvil om at det legges ned svært mye jobb av de pedagogiske lederne. De sier de føler på et personlig ansvar som pedagogiske ledere, og at veldig mye jobb gjøres på fritiden. Dette viser disse sitatene til:

«Jobben krever deg 110 prosent fra første steg innenfor dørene om morgningen til du går hjem, du kan ikke ha en dårlig dag, selv om du har en dårlig dag, det er krav fra alle kanter, det er knall tøft, jeg jobber mye gratis, dropper pauser, jeg velger det jo selv, men jeg føler jo på ansvaret»

«Jeg merker at det blir fort gjort at det som jeg som pedagogisk leder skal gjøre blir satt på vent og blir gjort på min fritid som pedagogisk leder føler jeg på et ansvar for barna, foreldre, medarbeidere at jeg er hele tiden den som skal ordne opp».

I de overnevnte funnene ser en tydelig at arbeidspresset er stort. Svar i undersøkelsen viste videre at dette opplevdes også på personlig plan, da mange følte seg svært sliten og opplevde å ikke strekke til verken her eller der. Informanter uttrykte stor forståelse for at mange forlot yrke og at det er høyt sykefravær blant ansatte. Dette kom til uttrykk som her:

«Jeg kan forstå at mange førskolelærere slutter fordi det går ikke an å gjøre den jobben du skal gjøre og du vet du kan gjøre den, men du har ikke tid og det er en forferdelig ubehagelig følelse».

«Jeg har ofte dårlig samvittighet, en føler en ikke strekker til noen steder. Når en sitter på kontor har en dårlig samvittighet for å ikke være på avdelingen, når en er på avdeling tenker en på alt en skulle ha gjort administrativt».

Å redusere tidspress

For å redusere gapet mellom visjon og virkelighet, og dermed tidspresset og den dårlige samvittigheten, viser funn fra undersøkelsen et høyt ønske om økt bemanning og bemanning med mer utdanning. De følgende sitater representerer mange uttalelser fra undersøkelsen:

«For det første burde det være flere utdannende voksne i barnehagen, assistentene gjør en og god jobb, men de har ikke utdanning»

«Det burde ihverfall være femti prosent førskolelærere».

Samtidig viste undersøkelsen at å tilføre kunnskap er viktig men vel så viktig er å få tid til å anvende den kunnskapen de alt besitter. Denne frustrasjonen over tidspresset sees også i sammenheng med økt stress nivå hos både voksne og barn. Dette belyses som her:

«Det er mange ting jeg ville gjort annerledes hvis det var tid nok, det blir frustrasjon rundt det jeg ser skulle vært gjort og det en faktisk har ressurser og tid til».

«Så lenge tid og bemanningen ikke er tilstrekkelig så vil det forhøye stress nivået til barna og de voksne, de voksne blir mindre tilgjengelig både fysisk og mentalt»

Foruten mer bemanning og mer bemanning med barnehagefaglig kompetanse så viste undersøkelsen et ønske om at barnehageansatte ble mer lyttet til og det å få høyere anerkjennelse for jobben og yrket. For slik å kunne etterstrebe å redusere gapet mellom visjon og virkelighet. Følgende sitat sier noe om dette:

«De må komme ned på jorden rett og slett. Stikke fingeren i jorden, og se hva som virkelig skjer her. De kan lage flotte barnehager og planer, men det hjelper ikke hvis ikke tingene er på plass i de nederste feltene som faktisk er det som skjer i hverdagen».

Samtidig antydte denne undersøkelsen en svak optimisme angående økt anerkjennelse av yrket. Med dette positive fremtidshåpet av et sitat avsluttes presentasjon av resultat av undersøkelsen min:

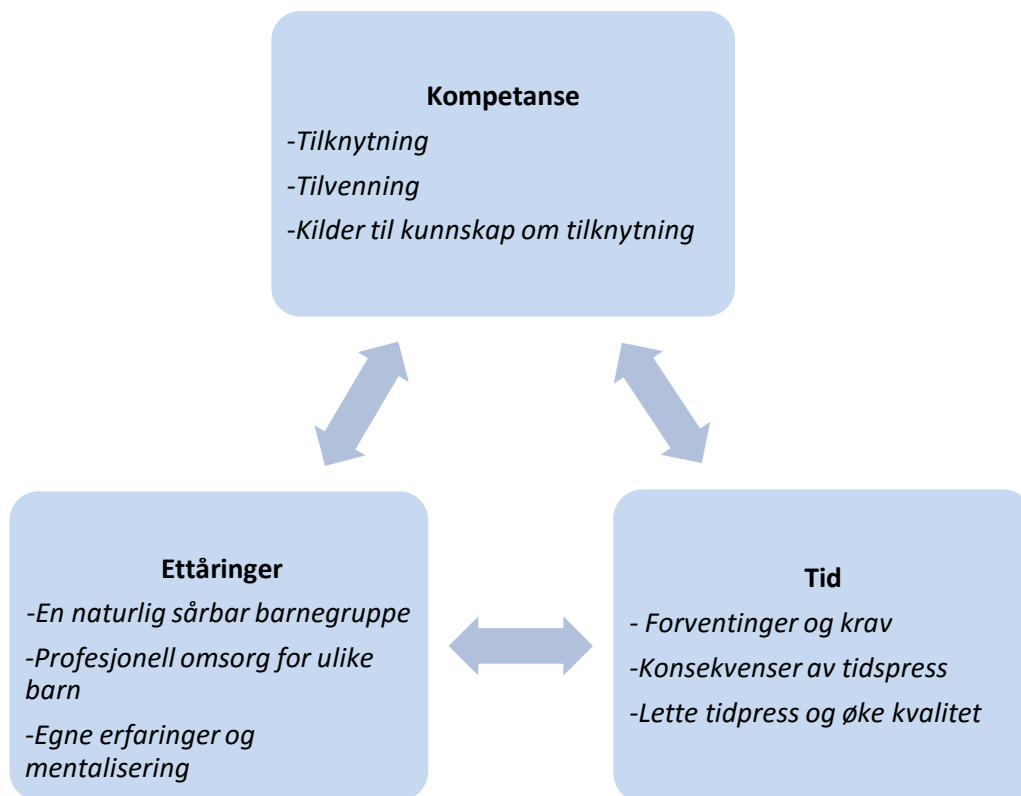
«Vi er på vei mot mer anerkjennelse, syn på pedagoger og barnehage er på vei oppover, at en ser barnehage ikke bare er en oppbevaringsplass- men her er de viktige verdiene».

Oppsummert

Resultater i dette temaet viste at alle representantene i undersøkelsen syntes at tiden ikke strakk til. De jobbet mye gratis og det var vanskelig å sette «foten» ned å si at en ikke rekker over alt ettersom de følte på ansvar og de sammenligner seg med andre pedagoger som gjør mer enn hva tiden strekker til. Konsekvens er at de er slitne, mye dårlig samvittighet av å ikke strekke til, mye sykefravær generelt og stort frafall fra yrket. Slitne, stressa voksne samsvarer ikke med de behov små barn har om nære, trygge, rolige, tilstedeværende voksne. Det informantene trekker frem som kan hjelpe på tidspresset er mer og bedre utdannet bemanning og å bli lyttet til og få anerkjennelse for den viktige jobben som gjøres i barnehagene.

6.0 DRØFTING

I det følgende foretar jeg et dykk inn i et utvalg av resultatene fra undersøkelsen og ser dette i forhold til teori og empiri. Utvalget bygger på hovedmønster i resultatene fra denne undersøkelsen om hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer. Da jeg foretok en tematisk analyse av mitt datamateriale kom det frem sammenfattende mønstre angående erfaringer om at ettåringer er en sårbar barnegruppe med stort behov for trygghet og tilknytning. Det andre som kom tydelig frem var opplevelsen av tid som en forutsetning for tilknytning og som en utfordring for å klare å fremme og vedlikeholde trygg tilknytning. Bak disse resultatene ligger informantenes kompetanse og førforståelse om temaet. Som følge av dette vil jeg løfte frem resultat fra denne undersøkelsen som omhandler kompetanse, ettåringer og tid og se det i lys av teori og empiri.

Figur 2: Viser hovedpunkt fra tematisk analyse av datamaterialet som blir drøftet i lys av aktuell teori og empiri.

Som figur 2 antyder så er komponentene dialektisk knyttet til hverandre og viser et helhetsbilde av hvordan pedagogiske ledere opplevde å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer.

6.1.Kompetanse

Hvordan pedagogiske ledere opplever å fremme trygg tilknytning speiler blant annet tilbake på deres kompetanse om temaet. I dette avsnittet vil jeg trekke frem hva resultat fra denne undersøkelsen viste om kunnskap og forståelse av begrepet tilknytning, betydning av tilvenningstiden i forhold til tilknytning og kilder til kunnskap om tilknytning. Dette ser jeg i sammenheng med teori og empiri.

Tilknytning

I mønstre fra resultatene fra denne undersøkelse angående hva tilknytning er kom det blant annet frem at det handlet om å bygge trygge relasjoner, knytte bånd, finne balanse mellom trygghet og gi barna utfordringer, vise godhet og ekthet. Dette samsvarer med tilknytningsteori som trekker frem at relasjonsbehovet er helt fundamentalt (Bowlby, 2013; Kvello, 2013a). Barna trenger en trygg base, de trenger tilhørighet og bekreftelse. For å våge å utforske verden trenger de voksne rundt seg som representerer en trygghet (Brandtzæg et al., 2012, 2014; Broberg et al., 2014). Tilknytning ble i denne undersøkelsen beskrevet som en prosess over tid som starter fra fødsel da foreldre er de viktigste tilknytningspersonene, så utvider denne horisonten seg. Videre viste resultatene at det handlet om å overføre tilknytning barna har fra sine foreldre til dem i barnehagen når barna begynner i der. Dette samsvarer med formålsparagrafen i barnehageloven som sier at barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg (Kunnskapsdepartementet, 2013a). Brandtzæg et al. (2012) beskriver det slik at barnehageansatte har trolig en av verdens mest høyt hengende andre plasser, når det gjelder å være tilknytningsspersoner for barn. I følge resultatene i denne undersøkelsen så er det bevissthet om at de ansatte er sekundær tilknytningsspersoner for mange barn i barnehagen. Men når barna er i barnehagen så opplevde pedagogiske lederne i undersøkelsen allikevel å være primær tilknytningspersoner for barna. Det handler om at en ettåring ikke kan sette sine behov på vent til foreldrene kommer og henter dem. Barna har behov som må møtes der og da og deres evner til å regulere egne følelser er ikke utviklet og de trenger mye støtte og hjelp til dette (Brandtzæg et al.,

2014; Hart, 2012). Et barn med trygg tilknytning var ifølge resultatene av denne studien barn som viste følelser, de våget gå litt fra den personen de er knyttet til og utforsket sine omgivelser. Dette samsvarer med teori om trygg tilknytning som sier at energi blir frigjort til å veksle mellom utforskning og trygghetssøkend når barnet er trygt (Broberg et al., 2014). Dette er også i tråd med begrepene fra CoS, som beskriver barnas ferd på trygghetssirkelen fra den trygge basen og tilbake til den sikre havnen. Når barnet er trygt representere den voksne en trygg base og en trygg havn for barnet (Brandtzæg et al., 2014; Powell et al., 2015).

Når en jobber med barn som fremstår som trygge er det ikke så lett å bli bevisst hvordan en jobber med dem, ettersom det ikke innbyr til store utfordringer i denne sammenheng. Vår praksisrefleksjon kommer gjerne mer frem når vi møter utfordringer som i møte med utrygge barn. I henhold til teori bygget på Ainsworth, så er tilknytning delt inn i to stiler, som er trygg og utrygg tilknytning. Sist nevnte er delt inn i unnvikende, ambivalent og desorganisert tilknytning (Broberg et al., 2014). Denne studien viste til at utrygge barn ikke ble kategorisert slik teorien gjør. Resultatene viste at det opplevdes at utrygge barn gråt mye mer enn trygge barn, de var vanskeligere å trøste, barna søkte lite ut i omgivelsene, de fant ikke ro, de var klengete, de spiste og sov dårlig. Om en skulle satt dette inn i en kategori ut fra beskrevet adferd, ville gjerne utrygg ambivalent tilknytning samsvart mest. Barna som opplever ambivalent tilknytning kan reagerer med å bli passiv og andre kan bli «klengete», og det kan da være forårsaket av uforutsigbare omsorgsgivere (Broberg et al., 2014). Utrygge barn kan også ha et stort oppmerksomhetsbehov og tar gjerne i bruk gråt, sutring og uønsket adferd for å oppnå en form for oppmerksomhet (Broberg et al., 2014; Killèn, 2012). Noe fasit på hvordan verken et trygt eller utrygt barns adferd viser seg finnes trolig ikke. Trolig er det en annen utrygghet for barnet å begynne i barnehage og å være fraskilt sine foreldre noen timer per dag, enn et mer gjennomgående mønster av utrygg tilknytning til sine primær omsorgsgivere. Først nevnte har forhåpentligvis en relativt rask overgang til en bedre opplevelse av trygghet og tilknytning for barnet når det blir kjent i barnehagen. Utrygg tilknytning til omsorgspersoner kan alt ha laget negative indre arbeidsmodeller hos barnet som er vanskelig å gjøre om. En overgang til en trygg tilknytning for barnet kan være vanskelig å få til uten ekstern hjelp. Økt kunnskap om tilknytningsstiler og tilknytningsadferd vil kunne føre til bedre praksis ved at personalet blir mer sensitiv ovenfor signal fra barna og er bedre rustet til å handle deretter. Det vil også kunne gjøre personalet tryggere i sin jobb, og kunne tilby god foreldrestøtte til dem som har behov for det. Et barn som opplever utrygg tilknytning i hjemmet og møter dette i barnehagen også, blir utsatt for dobbel risiko (Ogden,

2015). Hvis personal i barnehagen klarer å tilby barnet en trygg tilknytning, kan det til en viss grad kompensere for den utrygge tilknytningen barnet opplever hjemme (Killèn, 2012; Ogden, 2014).

Tilvenningstiden

Resultat i denne studien viste at tilvenningstiden ble vektlagt i forhold til tema om tilknytning. Tilvenningstiden ble ofte opplevd som tøff tid både for liten og stor i barnehagen. Formål med tilvenning er blant annet å la barnet bli godt kjent med minst en barnehageansatt som skal fungerer som en erstatning for foreldre i den tiden barnet er i barnehagen og benytte seg av denne personen for å regulerer sitt tilknytningssystem (Broberg et al., 2014). Resultat i denne studien viste at ettåringer er en sårbar barnegruppe og at foreldre av barn rundt ett år har ofte andre opplevelser enn andre å sende sine små i barnehagen. For mange foreldre og barn er det skremmende og det er ofte barns første møte med verden uten foreldrene over lengre tid. Killèn (2007) referer til at det kan oppleves som en krise både for foreldre og barn når barna begynner i barnehage når de er ett år. Funn fra denne undersøkelsen viste at det er vel så viktig å trygge foreldre som barn for å fremme trygg tilknytning i barnehagen. Årsaken er at om barna opplever foreldrene som usikre og utrygge, så vil de små ha utfordringer med å finne trygghet i den nye situasjonen også. Dette kan sees i sammenheng med mentalisering, og det å se seg selv utenfra (Bateman & Fonagy, 2007; Brandtzæg et al., 2014).

Denne undersøkelsen viste at tilvenningstiden i barnehagen er hovedsakelig lagt opp til tre dager, der foreldrene er tilstede første dagen i cirka en og en halv time, litt mindre tilstede andre dagen og lett tilgjengelig tredje dagen. Det kom også frem i studien at flere barnehager har begynt å praktisere tilvenningen slik at foreldrene kan være tilstede flere dager og gjerne delaktig i hverdagen i barnehagen. På denne måten lærte de ansatte barnas rutiner og adferd å kjenne. De ansatte så barnas tilknytningsmønster og ble kjent med den enkelte sine behov utfra å observere foreldre- barn samspill og løpende dialog med foreldre. Det opplevdes også som bonus at foreldrene fikk et innblikk i hvordan barnehagehverdagen er og at det er mange enkelt individer som utgjør en mangfoldig gruppe som skal ivaretas. Erfaringer med slik foreldreaktiv tilvenning har høstet gode erfaringer også flere steder (Belland & Moi, 2015). Denne dreiningen fra holdninger og praksis om at det er best for barna at foreldrene er lite tilstede ved oppstart, til holdninger og praksis til at mer foreldreaktiv tilvenning, kan til en viss grad sammenlignes med Bowlby og ekteparet Robertson sin forskning om barn på sykehus (Broberg et al., 2014). Der de så hvordan ett og toåringer ble negativt påvirket av å

være i fremmede miljø uten sine omsorgsgivere. I begge tilfellene så og ser en positive effekter av at separasjonen fra foreldre var og er skånsom og gradvis. Det praktiske rundt foreldreaktiv tilvenning kan komme i strid med ettåringers behov for ro og trygghet, og få personer å forholde seg til hvis det er stadig mange og ukjente voksne på avdelingen. Det kan skape fysisk uro i rommet, mer støy og mye og mange å forholde seg til for de små.

Brandtzæg et al. (2012) og Drugli (2014) påpeker at støy, uro og mye ytre stimulering kan være stress fremkallende for små barn. Det ble også nevnt i denne undersøkelsen at de ansatte sender sms, bilder, ringer streamer informasjon via nett og lignende. Dette i tillegg til krav om ulik dokumentasjon krever sin tid. Dette er en viktig del av foreldresamarbeidet, men en bør være reflektert omkring om det går på bekostning av noe, som å være tilstede for barna her og nå. Brandtzæg et al (2014, s. 19) viser til Siegel som sier at «barnets hjerne er en lampe, tilknytning er at kontakten settes i». De voksne i barnehagen må sette denne kontakten i for at lampen skal tennes når barna er i barnehagen. Når barna er hjemme er det foreldrene som må sette kontakten i. I barnehagen er det de ansatte som må gjøre dette. Samarbeid representerer en felleskontakt for at lyset skal skinne best mulig. Dette er igjen i samsvar med formålsparagrafen i barnehageloven som vektlegger samarbeid mellom barnehage og hjem (Kunnskapsdepartementet, 2013a).

Kilder til kunnskap om tilknytning

Resultat i studien viste at grunnutdanningen til barnehagelærerutdanningen ikke hadde mye fokus på de yngste eller tilknytningsteori, og utgjorde dermed ikke noe stor kunnskapskilde for dette tema. Dette samsvarer med Nokut sin kritikk mot barnehagelærerutdanningen som også påpeker at det var mangler på område om små barns behov i denne utdanningen (Grønli, 2014a). Informantene i denne undersøkelsen som hadde småbarnspedagogikk i fordypning fant dette svært nyttig, og at det var først her de opplevde at de yngste ble ivaretatt.

Resultatene i denne undersøkelsen viste også en oppfatning av at rammeplanen for barnehager ikke hadde tilstrekkelig fokus på de yngste. De mente den var faglig orientert, sentrert rundt de syv fagområdene, og de savnet en egen del som omhandlet de yngste og tilvenning, tilknytning og betydning av dette. Dette er i tråd med Størksen (Grønli, 2014b) som har sett på både barnehagelærer utdanningen og rammeplanen for barnehage og funnet at kunnskap om tilknytning er ikke ivaretatt, og hun påpeker at dette er kunnskap det er lite av hos studenter også på masternivå. Som motargument kan nevnes at det foreligger et temahefte i forhold til rammeplanen som tar opp de små sine behov der blant annet tilknytning også blir

nevnt (Sandvik, 2006). Utfordringen er at dette heftet er bare ment som inspirasjon, det er ikke styrende og førende slik rammeplanen for barnehagen er (Kunnskapsdepartementet, 2008; Utdanningsdirektoratet, 2013). Ut fra denne undersøkelsen viste det seg at dette heftet var lite kjent eller brukt. Funnene i denne undersøkelsen indikerte ønsker om mer kunnskap om de yngste og om tilknytning inn i rammeplanen. På denne måten ville dette blitt mer synliggjort. Ikke minst ville en fått et felles forståelsesgrunnlag om de yngste og tilknytning, Det handler om at når vi ikke har felles begreper eller felles forståelse for de yngste sine behov og tilknytning så er det vanskelig å dele og videreføre kunnskap til andre om dette. Grunnlaget for egen refleksjon angående dette vil trolig også reduseres når en ikke har en kunnskapsbase. Den enkelte sin kunnskap og erfaring blir da en del av den tause kunnskapen som ikke blir begrepsfestet. Ved bare å benytte seg av den praktiske kunnskapen en besitter så er det en fare for å kjøre seg inn i blindgater og miste andre og viktige perspektiv underveis. Ved å bare lene seg på teoretisk kunnskap kan en også bli ensporet ved å følge en bestemt teori. Teori og praksis henger sammen og utfyller hverandre. Vi trenger begge deler. Hvilke kunnskapssyn de ansatte i barnehagen besitter er viktig å bli bevisst ettersom det har mye i si for hvordan vi møter barn og foreldre (Glaser, 2013).

Mer positivt var det at denne undersøkelsen viste at interne kurs i de ulike barnehagene som CoS og Dialog bidro til å bevisstgjøre og fremme kunnskap om tilknytning, og at dette viste seg igjen positivt i praksis hos både pedagogiske ledere og assistenter. Fordelen med slike programmer er at de aktuelle barnehagene kan øke kvalitet i barnehagen for de yngste. En utfordring er at det kan utvikle seg A og B barnehager ettersom det er ulikt hva kommunene og barnehagene bruker på barnehager og kursing. Denne ulikheten av økonomiske prioriteringer i kommunene ble også nevnt som negativt i OECD sin rapport om norske barnehager, ettersom det kan ha store innvirkninger på kvalitetsforskjeller i barnehager (Engel et al., 2015). Utviklingen kan gå i retning av at de bra barnehagene blir bedre og de mindre bra barnehagene henger enda mer etter. I forhold til barns utvikling vil barnehager av god kvalitet kunne fremme barns utvikling, mens barnehager med mindre god kvalitet kan hemme deres utvikling (Brandtzæg et al., 2014). Resultatene fra denne undersøkelsen viste at både CoS og Dialog hadde økt kvaliteten i deres barnehage ved at de voksne var mer sensitiv, sto i forståelsen av ulik barn og måten de kommuniserte med barna ble bedre. De voksne ble også bedre kjent med seg selv som profesjonell omsorgsgiver. Disse positive effektene ble også bekreftet av Larsen (2012) som foretok en evaluering av effekten av bruk av Dialog i barnehagen. Det handler om at når en er mer bevisst og har kunnskap som en mener er viktig,

så er det gjerne lettere å ikke bare «føye» seg etter satt kultur i barnehagen eller i personalgruppen. Det er lettere stå for det en mener er det beste for barna med en faglig trygghet og kreve handling deretter.

6.2 Ettåringer

I dette avsnittet vil jeg fremheve resultat fra denne undersøkelsen som viste at ettåringer er en sårbar barnegruppe, voksne i møte med ulike barn og barnehageansatte sine egne erfaringer og mentalisering og se dette opp mot teori og empiri.

Resultatene fra denne undersøkelsen viste tydelig at ettåringene er en barnegruppe med helt andre behov enn de eldre barna. De har større behov for stabile og faste voksne, ro, trygghet og forutsigbarhet. De trenger voksne som kan lese dem og forstå dem og sette hverdagen i system for dem. Videre kom det frem i denne undersøkelsen at det viktigste barna trengte var mye omsorg og kjærlighet. De små barna er helt avhengig av en voksen som er tilstede for dem både fysisk og mentalt for å bli og være trygge. Dette i tråd med nevnt teori og empiri fra Brandtzæg et al. (2014), Broberg et al. (2014), Drugli (2014), Hart (2012), Killèn (2012) som blant annet sier at det viktigste små barn trenger er å få utvikle gode, trygge relasjoner. En ettåring har ikke utviklet verbalt språk. Tilknytningsadferd er barnas språk (Wenneberg, 2011). Resultat fra denne undersøkelsen refererte til at det opplevdes utfordrende å møte små barns behov og tilknytningsadferd for det kreves mye av den voksne å se, forstå og lese dem og handle deretter. Det er mye tilknytningsadferd hos ettåringer, i den forstand at barna har stadig behov for å benytte den voksne som trygg base og sikker havn til å regulerer sine behov og følelser (Powell, 2015). Tilknytningsadferd har sitt høydepunkt i den betydningen at det aktiveres lettere og oftere- når barnet er mellom ett og tre år gammelt (Wenneberg, 2011, s. 40; Broberg et al., 2014, s. 43).

Funn fra denne studien viste at ettåringer ble beskrevet som en sårbar barnegruppe i barnehagen ut fra hvor de er i utviklingen og ut fra de overnevnte behovene. At barn er i en sårbar alder rundt ett år finner vi igjen hos blant andre Hart (2012) som viser til at i de to første leveårene utvikler hjernen seg i raskt tempo. I denne perioden er hjernen mest følsom for både gode og mindre gode påvirkninger, disse påvirkningene vil danne mønster i barnets oppfattelse av seg selv og omverden. Bowlby (2013) kalte gjentatte erfaringer og opplevelser barna får i samspill med omsorgsgivere for indre arbeidsmodeller. De indre arbeidsmodellene er med å forme deres forventninger til andre og seg selv. Disse erfaringene danner igjen grunnlag for hvilke tilknytningsstil barna utvikler til sine omsorgsgivere (Abrahamsen, 2011;

Brandtzæg et al., 2012; Broberg et al., Bowlby, 2013; Killèn, 2014; 2012; Wennberg, 2011). Det er foreldre som er barnas primær omsorgsgivere og det er her det er mest viktig at den sterke trygge tilknytningen er. Men ettersom små barn tilbringer mye tid i barnehage så blir det også viktig for barna å ha trygge voksne der. I denne forbindelse er det nærliggende å tro at erfaringer barn har med barnehageansatte vil kunne danne indre bilder hos barnet av seg selv, og av seg selv i forhold til andre mennesker. Dette tar de med seg videre i andre relasjoner.

Selv om funnene i denne undersøkelsen sier at ettåringene er en ekstra sårbar gruppe viser resultatene også til positive holdninger til at ettåringer begynner i barnehagen, så lenge gode relasjoner og trygg tilknytning dannes. Men resultatene avdekket også en mistillit angående om barnehagekvaliteten generelt var god nok for å ivareta de minste. Dette kan sammenlignes med undersøkelsen utført av norsk forskningsråd der bare halvparten av 1300 assistenter og 1200 pedagogiske ledere mente at barnehagen var rett sted for ettåringer å være. Dette ble knyttet til at de mente standarden i barnehagen ikke var god nok for å møte disse små sine behov og om barnehagelærerutdanningen gjorde barnehagelærere godt nok rustet til jobben (Grønli, 2014a). At det er store kvalitetsforskjeller i norske barnehager bekrefter blant annet OCED (Engel et al. 2015).

Funn fra denne undersøkelsen viste at det opplevdes lettere å tilvenne og danne trygg tilknytning til ettåringer enn barn som nærmet seg to år. Tanker om dette var at ettåringer ble fortere trygge på de voksne, og at barna er mere nede på basic behovene som må dekkes. Det opplevdes som at ettåringene ikke helt skjønnte hva som skjedde. Når foreldrene ikke er der, så søker barna til de voksne i barnehagen. Til hvorfor det er slik sies det at det kanskje har med erfaring barnet har. En toåring sitter med mer erfaring og er mer selvreflektert og at en ettåring er mindre forutinntatt. Dette kan sees i sammenheng med utvikling av objekt konstans ettersom dette er bedre utviklet for en toåring enn en ettåring (Hart, 2012). Funnene i denne undersøkelsen viste også at en årsak til at det er lettere å tilvenne ettåringer skyldes måten barna klarte å uttrykke seg på. En toåring har bedre verbalt språk og er mer fysisk mobil enn en ettåring og har dermed ekstra virkemiddel å protestere med og ytre sine ønske og behov med. Dette kan sees i samsvar med Hart (2012) om at barn fra et og et halvt år mestrer bedre å sette sammen følelser, indre forestillingsbilder og språk. Selv om de små ser ut til å tilpasse seg i barnehagen fort betyr det ikke at kvaliteten på samspillet automatisk er bra og at barnet er trygt tilknyttet. Små barn er avhengig av voksne, de kan ikke klare seg selv over tid, og dermed tilpasser de seg den voksne som er tilgjengelig fordi det må de (Brandtzæg et al.,

2014; Hart, 2012). En illustrasjon kan beskrives fra lignende eksempel fra Broberg et al (2014 s. 33/63). Om mor/far, personal fra barnehage og en ukjent voksen satt på en benk, og barnet lekte i område rundt dem. Hvis det da hadde oppstått en opplevd farlig situasjon for barnet ville barnet trolig gått rett til mor/far på benken. Hadde ikke han/hun vært der, så hadde barnet trolig gått til barnehageansatte. Hvis ikke barnet hadde sett verken far/mor eller barnehageansatt og tilknytningssystemet ble satt i alarmberedskap ville trolig barnet gått til den ukjente voksne. Årsak er at tilknytningssystemet er grunnleggende i mennesker og er forutsetning for overlevelse (Brandtzæg et al., 2012; Wenneberg, 2011) og små barn er avhengig av de voksnes mer modne funksjoner for å klare å regulere seg (Hart, 2012).

Profesjonell omsorg for ulike barn

Som denne undersøkelsen viste så tilsa erfaringene at ettåringer ofte krevde mer av de pedagogiske lederne enn eldre barn i barnehagen, og at dette kunne være utfordrende. I tillegg møter pedagogiske ledere og andre barnehageansatte mange ulike barn. Kjemien mellom barn og voksne kan ha noe å si for hvordan tilknytningen utvikler seg. Å være profesjonell omsorgsgiver kan være utfordrende. Følelser og bånd mellom foreldre og barn er sterke og naturlig grunnleggende. Relasjoner mellom barn og barnehageansatte er ikke på så dypt nivå, og med det aktualiseres behov for kunnskap om viktigheten av tilknytning (Brandtzæg et al., 2014). Resultat fra denne studien viste at barn som gråt og utagerer mye fikk mest oppmerksomhet, og barn som var stille og rolige fikk minst oppmerksomhet. Dette var det noe alle var bevisst, men i travle hverdager måtte en ofte vende oppmerksomheten mot der det «brant mest». Som var de gråtende og utagerende barna. Når en vet at tid sammen med barna, både fysisk og mentalt, har mye å si for å fremme tilknytning kan det se ut som det er disse barna som vinner fremfor de stille. Men om tilknytningen blir trygg eller ikke vil da igjen ha noe å si hvordan de voksne møter barna. Resultat fra denne undersøkelsen ga ulike uttrykk for hvem som opplevdes mest utfordrende å jobbe med. Spekteret gikk fra barn som gråt veldig mye, barn som trengte spesielle tiltak angående sosiale ferdigheter, de stille og at det kommer an på hvor sliten de voksne var selv. Jo mer overskudd jo mer energi til å ta seg av de som gjorde mest ut av seg. I henhold til Hart (2012) så er barn med temperament som er vanskelig å regulere mer sårbar for å utvikle følelsesmessige og atferdsmessige vansker senere, men at en også må passe på barn med lett temperament. De tilpasser seg lett, og ikke bare til det positive men også til mer dysfunksjonelle sider hos omsorgsgiver. Sett i forhold til barns temperament kan en ane en viss fare for at de stille barna som resultatene fra denne studien

indikerer fikk minst oppmerksomhet kan oppleve at det ikke er noe å hente hos den voksne. Det ettersom de voksne ikke har tiden som trengs til å fange opp deres signal og respondere på dem. Samtidig er de barna som gjør mest ut av seg i fare her. Ettersom de opplevdes av noen som dem som utfordret personalet mest og kan dermed bli møtt med misforståelse og irritasjon og gjerne ikke bli møtt på sine egentlige behov. Dette kan blant annet sees i sammenheng med opplevelse at skam og stadig ytre adferdsregulering som hemmer barnas naturlige undersøkelsesbehov (Hart, 2012). Dette er viktig for at barna skal lære å regulere seg, men er også skadelig for barnas selvbylde hvis barna stadig blir møtt av voksne som gir dem skamfølelsen. Som denne undersøkelsen viser så er det forskjellig fra person til person på hva og hvordan vi reagerer og dermed handler på barns ulike temperament. Barns temperament kan ha negativ innvirkning på tilknytningsstil hvis den voksne ikke makter å se barna bak deres adferd og ikke klarer å regulere dem (Hart, 2012; Powell, 2015). Hart (2012) underbygger hvor viktig det er å være bevisst i møte med ulike barn slik at vi ikke gjør barnas temperament og adferd til deres skjebne.

Egne erfaringer og mentalisering

I dette studien kom det frem at for å være en trygg tilknytningsperson i barnehagen så var det behov for kunnskap om barns utvikling. Videre at den voksne var rolig, tålmodig, kunne lese barns kroppsspråk og signaler og være mye tilstede sammen med barnet. Det å være engasjert, ekte og bevisst eget språk og holdninger kom også frem i denne studien som sentralt for å fremstå som en trygg tilknytningsperson. Dette er i tråd med Perry (2014) som sier at for å regulere barn, må en selv være regulert som voksen. Det mest betydningsfulle for hvilke tilknytningsstil barnet utvikler er hvordan de får hjelp til å regulere følelsene sine (Brandtzæg et al., 2012). Da er det urovekkende å se at det er store mangler angående å sette nye ord på barns utsagn og hverdagsspråk slik GoBaN og Blikk for barn viser til (Jonassen, 2016). Det er da nærliggende å mistenke at benevnelse av barns behov, signal og følelser i barnehagen også inneholder mangler.

Hvordan vi er i møte og i forståelse av barn kan ha sammenheng med egne opplevelser fra egen barndom eller annen erfaring som kan ligge både bevisst og ubevisst i oss. Denne studien viste at dem som hadde kjennskap til CoS formidlet spesielt erfaring om dette. Det ble fremhevet at ansatte ble bedre kjent med egen praksis og hva som stresser og trigger dem selv og som igjen kan spille inn på hvordan og hva en legger i en tilknytningsprosess til ulike barn. Som nevnt viste denne undersøkelsen at informantene opplevde ulike adferdsmønstre som

utfordrende å jobbe med. Det handler om når «haimusikken» spilles i den enkelte voksne. Med «haimusikk» referer jeg til et begrep som benyttes i CoS. Haimusikk viser til urovekkende musikk som spilles like før skremmende scener på film slik at det bygges opp en spenning. Begrepet overført til samspill med barn er urovekkende musikk som spilles i oss når barn gjør noe vi finner vanskelig å takle. Da oppstår en indre uro i oss (Brandtzæg et al., 2012; Brandtzæg et al., 2014; Powell et al., 2015). Resultat fra denne studien viser en bevissthet om at pedagogiske lederne og andre som jobber i barnehagen må ha gjort seg noen tanker om hvem en er som person når en skal jobbe i barnehage. Dette og det overnevnte henger sammen med vår mentaliseringsevne, som vil si evnen til å forstå seg selv og andre gjennom å oppfatte og tolke egne og andres mentale tilstand (Bateman & Fonagy, 2007). En voksen med god mentaliseringsevne kan redusere volumet i sin «haimusikk», og bli mer bevisst når og hvorfor denne kommer og handle deretter. Dette vil både barna tjene på med å bli møtt av sensitiv og rolig voksne og den voksne kan oppleve mindre stress, mindre indre uro og opplevelse av å mestre jobben sin. Både barn og voksne har da store muligheter til å frigjøre energi til positive samspill, utforskning, lek, danning og læring. Denne studien viste at trygge barn opplevdes som barn som våget å vise følelser og våget å vandre ut å utforske sin omverden. Fra barna er rundt 18 måneder starter en gryende mentaliseringsevne hos barna (Hart, 2012). Jo bedre forbilder de voksne er på dette område jo bedre forutsetninger har barna for å utvikle god mentaliseringsevne selv. Fonagy (Brandtzæg et al., 2012) fant ut at barn med trygg tilknytning hadde mødre med høyt mentaliseringsnivå. Et trygt tilknyttet barn har igjen bedre forutsetning for å utvikle gode mentaliseringsevne. En metafor som *ringer i vann* kan passe her. Hvis den første steinen som treffer vannet og danner en ring som representerer trygg tilknytning i barnehagen, så vil de påfølgende ringene i større grad kunne representerer blant annet trygghet, mentaliseringsevne, trivsel, utforskning, lek, læring og god psykisk helse i barnehagen som de kan ta med seg videre på sin ferd.

6.3 Tid

Tid sammen med barna er en forutsetning for å danne og vedlikeholde trygg tilknytning. For å lykkes med dette er en avhengig av et system som setter realistiske forventninger og krav til de ansatte. I dette avsnittet som omhandler tid vil jeg trekke frem resultat fra denne undersøkelsen som beskriver forventninger, krav og konsekvenser av tidspress og tanker om hvordan en kan lette tidspress og øke kvaliteten i barnehagene og se dette opp mot teori og empiri.

Forventinger og krav

Denne studien viste at fellestrekk angående opplevelse av krysspress fra visjoner, krav, forventinger, arbeidsoppgaver og det å være på avdeling med barna var stort. Denne oppgaven fokuserer på tilknytning, som ut fra et tilknytningsperspektiv er grunnleggende for barns trivsel, utvikling, danning og læring i barnehagen. Som tidligere nevnt så viser denne undersøkelsen til at grunnutdanningen til barnehagelæreryrket eller rammeplanen ikke opplevdes som rike kilder til tilknytningsteori og de yngste i barnehagen. Det er et økt læringsperspektiv som vi finner igjen i ulike planer og målet med tidlig innstas ser ut til å vektlegge å gjøre barna best mulig skoleklar. Vi har beveget oss fra et pedagogisk perspektiv med fokus på pedagogikk som samfunnsdannende til fokus på samfunnsnytt (Kunnskapsdepartementet, 2006; Vik, 2014). Det er ikke negativt med læringsperspektiv og det utelukker ikke et omsorgsperspektiv, derimot er de avhengig av hverandre. Men det kan oppleves slik at læringsperspektivet og det målbare blir prioritert, ettersom det er dette som fra politiske hold oftest blir fremhevet i barnehagedebatter (Kvelling, 2013b, s. 93). Med det kan det grunnleggende arbeidet som trygghet og tilknytning bli usynliggjort eller tatt for gitt.. Å ha kritisk refleksjon over praksis kan i denne sammenheng, som i mange andre sammenhenger være bra. Å inneha en kritisk tenking innebærer å ikke ta rådene praksis og visjoner for gitt. Det handler om å stille spørsmål som hva, hvordan og ikke minst hvorfor (Gjervan, 2006 s. 43). Om vi blir for ensidig opptatt av læringsperspektiv står vi gjerne i fare for å fremkalle «det instrumentale mistaket», der det moralske og mellommenneskelige tilsløres av en mer tekniske tilnærming i pedagogikken (Skjervheim, 1996; Vik, 2014).

Powell et al. (2015) sier at barnehageansatte har ofte bare vage formeninger om tilknytning og tilknytningens betydning, og at behaviorismen har vært rådende i flere tiår. Mulig grunnet at det er lettere å måle adferd enn nær tilknytning og indre arbeidsmodeller. Hvilke perspektiv en ser barnehage og de små sine behov fra vil ha noe å si for hvor og på hva vi investerer mest tid i. Resultat fra denne undersøkelsen formidler at ettåringer i barnehagen trenger, tid, trygghet og tilknytning mer enn noe annet, dette i samsvar med blant andre Brandtzæg et al. (2014) og Broberg et al. (2014). Barnehageansatte, særlig dem som jobber med de yngste, har fått større omsorgsansvar, de har fått flere viktige følelsesmessige foreldrefunksjoner de må ivareta (Killèn, 2012, s. 16). Samtidig har de ansatte et rammeverk, planer, krav til dokumentasjon, møter, planlegging og mye mer som de er pålagt å følge og bruke tid på. Som denne studien viste fikk dette konsekvenser både for de ansatte og barna.

Konsekvenser av tidspress

Resultat fra undersøkelsen viser til mange «tidstyver» som stjeler tid fra pedagogiske ledere som går utover barna. Dette klinger ikke så godt i et tilknytningsperspektiv der tid sammen med barna er sentralt (Brandtzæg et al., 2014). Funnene i denne undersøkelsen viser at mange sliter med mye dårlig samvittighet overfor barna som trenger dem og at de gjør mye planarbeid og annet administrativt på sin ubetalte fritid. Det uttrykkes forståelse for at mange slutter i yrket og at sykefraværet er høyt i barnehager. Når en i tillegg opplever at yrket og jobben i barnehage ikke får fortjent status og anerkjennelse i samfunnet, så kan det bidra til at motivasjonen for jobben sin faller. Dette samsvarer med det Grimsmo (2015) uttaler om at det er lettere å være syk dersom du har et arbeid som krever deg 100 prosent hele tiden. Følelsen av å ikke strekke til kan føre til farlig stress. Slikt stress oppstår når en over tid opplever at listen en skal over ligger høyere enn hva en kan rekke over. En hverdag som føles uoverkommelig og det relasjonelle arbeidet kan til sammen utgjøre stressfaktorer (Antonsen, 2015). Denne undersøkelsen viste at arbeidet som pedagogisk leder for ettåringer var svært krevende og en må være pålogget fra første steg innenfor dørene til en går hjem fra barnehagen, for de små trenger voksne hele tiden. Ikke bare at de er tilstede fysisk, men at de er til stede på en god måte og skaper god stemning og atmosfære på avdelingen. Slikt relasjonelt arbeid, som menes at en bruker egne ressurser og følelser til å vekke bestemte følelser hos andre, er som nevnt ofte usynlig i planer (Antonsen, 2015).

Denne undersøkelsen viste også at krysspresset går ut over barna. Stress påvirker blant annet vår mentaliseringsevne (Brandtzæg et al., 2012). Det kan fremstå naivt å tro at barna ikke merker noe til personal som er overarbeidet, sliten og stressa eller som ikke er til stede verken fysisk eller mentalt. Som tidligere vist så er tid både fysisk og mentalt sammen med barna grunnleggende for å fremme tilknytning. Kvalitet på den tiden og samspeillet mellom barn og voksne utgjør grunnlag for hvilke tilknytningsstil som dannes, hvilke indre arbeidsmodeller som blir dannet og for hjernens utvikling (Broberg et al., 2014; Bowlby, 2013; Hart, 2012). Denne undersøkelsen viste til at det var mye en ville gjort og gjort annerledes om det var tid og ressurser. Videre viser denne studien at en stor konsekvens av dette tidspresset var at barn ikke ble sett eller ikke fikk den hjelp de burde ha. Dette kan peke på det som blir hevdet om at barnehagelærere ikke får utnyttet sin kompetanse grunnet ulike strukturelle forhold og at praktiske oppgaver stjeler tid (Berg-Nielsen, 2015; Grønli, 2014a)

Resultat fra denne studien viser enighet om at alle barna trenger trygg tilknytning i barnehagen, men at de barna som lever under uønskede omsorgssituasjoner hjemme trenger det ekstra mye. Dette finner vi igjen hos Killèn (2012) som sier at barnehageansatte må tilby kompletterende tilknytning for barn generelt, og for barn som befinner seg i vanskelige livssituasjoner etterstrebe å tilby kompenserende tilknytning. I denne undersøkelsen kom det frem at tilknytning mellom barnehageansatte og barn handlet om å overføre den tilknytningen barna har til foreldre over til barnehageansatte. I de tilfellene der barna er i fare for å utvikle utrygg tilknytning til foreldre, handler det derimot å bryte de innlærte tilknytningstilene ved å etterstrebe å gi barna nye erfaringer og nye indre arbeidsmodeller. Barn som trenger det mest står gjerne i fare for å tape mest om tid og ressurser i barnehagen ikke strekker til. Når foreldrene ikke representerer en trygg base og sikker havn for barnet, kan barnet utvikle ulike former for utrygg tilknytning. Forskning viser at barn kan knytte trygg tilknytning til barnehageansatte uavhengig av tilknytning til foreldre (Brandtzæg et al., 2012). Samtidig viser Solheim (2013) at barn med høy grad av utrygg tilknytning eller desorganisert tilknytning til foreldre, ikke har stort utbytte av gode relasjoner i barnehagen. Det kan tyde på at deres indre arbeidsmodeller er så satt. Hjernen er svært mottakelig for både gode og dårlige påvirkninger de første leveårene, og former seg etter dette (Hart, 2012). For å hjelpe disse barna må da barnehageansatte legge inn ekstra ressurser og tid for disse barna slik at de på sikt kan avlære sin negativt innlærte forventninger i samspill og tilknytningssituasjoner. Dette i samsvar med Abrahamsen (2011) som sier at spesielt små barn kan endre negative indre arbeidsmodeller til mer positive bilder om barna over tid får daglige opplevelser og samspillserfaringer med «nye» voksne. Når verken tid eller ressurser er tilstrekkelig i barnehagene, kan en antyde fare for at disse barna verken blir oppdaget eller får ekstra hjelp. Gode barnehager, med høy faglig kompetanse, omsorg, lek og læringsoppgaver kan bidra til å avdekke alvorlige problemer og kan til en viss grad kompensere for mindre optimale forhold på andre av barnas arenaer. Mindre gode barnehage kan forårsake at barna opplever dobbel risiko for utrygg tilknytning hvis barn bli utsatt for dette både i hjemmet og i barnehage (Ogden, 2013). Barna opplever å få bekreftet og forsterket sine negative arbeidsmodeller, og dette tar de med seg videre i andre situasjoner og i møte med andre mennesker (Brandtzæg et al., 2012). Det kom frem av denne studien at det var vanskelig å se og forstå hvem som blir utsatt for uønsket omsorg fra foreldre. De ansatte i barnehager må vite noe om hva en skal se etter, tolke og våge å handle. Barnehageansatte vet mer om barns tilknytningsadferd enn svært mange andre yrkesgrupper, de vet bare ikke alltid at de vet det (Killèn, 2012, s. 32). Barnehageansatte skal, kan og bør ikke begi seg ut på å prøve å diagnostiserer

tilknytningstiler barn har til sine foreldre. Det er ikke deres mandat. Men barnehageansatte skal ifølge barnehageloven § 22 være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barnevernet. Barnehagene har opplysningsplikt til barnevernet (Kunnskapsdepartementet, 2013a). Kunnskap om tilknytning og tilknytningens betydning er viktig å kjenne til og anvende for å bli trygg i sin jobb. Videre å se barna innenfra, se seg selv utenfra og bistå som trygg pedagog om foreldrene ønsker eller trenger veiledning. Videre å formidle sin kunnskap til assistenter og ledelse og våge å stå for det de mener er det beste for barna. Økt kunnskap gir trygghet til å våge å se det vi ikke vil se og handle deretter. Som barnehageansatt er en viktig for alle barn, men for noen kan en være «den ene» eneste trygge basen.

Lette tidspresset og øke kvaliteten i barnehager

Ettersom tid er vesentlig for å fremme trygg tilknytning kan en med det se at kvalitet på dette arbeidet står i fare om ikke bemanningen er tilstrekkelig. Denne studien viser en bevissthet omkring at noen barn ikke får den oppmerksomheten og hjelp de har behov for mye grunnet tid og ressurser. Dette indikerte denne studien at var belastende for de pedagogiske lederne. Ved å dekke gapet mellom forventinger om et pedagogisk tilbud og det faktiske tilbudet som blir gitt er økt bemanning nødvendig hevdes fra flere hold, både fra fagfolk utenfor og i barnehagene (Antonsen, 2015). I denne studien kom det frem at bemanning var et ankepunkt både når det gjelder antall voksne i barnehagen og utdanning hos de ansatte. I dag har vi ikke bemanningsnorm i barnehagene, men barnehageloven sier at bemanningen skal være tilstrekkelig (Kunnskapsdepartementet, 2013a). Denne studien viste at de ansatte stadig gikk med en voksen mindre i grunnbemanningen i en alt presset bemanningssituasjon. Grunnet sykdom, vaktordninger, møter, pauser, foreldresamarbeid, administrativt arbeid, krav til dokumentasjon, kartlegging, veiledning, praktiske gjøre mål, kurs, hjelpe til på andre avdelinger og lignende så er det store deler av hverdagen at alle de voksne ikke er tilstede samtidig. Dette sammenfaller med resultatene fra forskningsprosjektet GoBaN og Blikk for barn (2016), der det kom frem at tilsyn for barna ikke var tilfredsstillende, der det skortet på å tilføre nye ord og hverdagsspråk, og at det var store mangler på å gi barna varme og fysisk kontakt i løpet av dagen. Dette ble satt i sammenheng med blant annet mangel på bemanning og kompetanse. Resultater fra funn i denne studien viste stor enighet om at en må øke bemanningen om en skal klare å dekke de små sine behov i barnehagen. Men det kom også frem at det hjelper ikke om en bare øker på med voksne og øker barnegruppene deretter. Årsaken benevnes å være at små barn trenger ro og ikke for mange og mye å forholde seg til.

Det fremkom fra denne studien stor overenskommelse om at den beste småbarngruppen var åtte-ni barn på tre voksne. Det ble begrunnet med at dette rammet barna bedre inn med tanke på antall mennesker å forholde seg til. Det var erfaringer med at i små grupper var det mer stabile voksne, mindre støy og mindre ytre stimulering. For barnehagelærere innebar det mer tid til hvert barn og til foreldre. Når en øker gruppen til tolv og fjorten barn, øker også antall foreldre å skulle samarbeide med, men tiden til rådighet er den samme. Dette med organisering av barnegruppen og barnehager er det gjort undersøkelser om, og funn er gjort som støtter resultat fra min undersøkelse. Små barnehager hadde mer tid til barna, ro og stabile voksne. Store barnehager vant mer på høyere faglighet samlet i barnehagen, men hadde mindre tid til barna og mye tid gikk til organisering. De mellomstore barnehagene på cirka 60-70 barn var de som så ut til å ha det beste fra «to verdener» (Vassenden et al., 2011). Ut fra et tilknytningsperspektiv er det å foretrekke små barnegrupper med faste stabile voksne, slik resultat fra denne undersøkelsen også ytrer ønske om. Dette for å trygge barna og gi dem tid og ro og forebygge stress faktorer (Brandtzæg et al., 2014, Brandtzæg et al., 2012, Broberg et al., 2014).

I denne undersøkelsen rettet de pedagogiske lederne positivt lys på sine assistenter, som de fleste var uten barnehagefaglig utdanning i denne settingen. Resultatene fra denne undersøkelsen viste tross det ønske om flere voksne med barnehagefaglig utdanning i barnehagen. Det ble blant annet referert til om assistentene hadde bare lært halvparten av innholdet innen studiet småbarnspedagogikk så ville de fått en a-ha opplevelse. Videre viste resultatene av undersøkelsen at kurs i CoS og Dialog hadde bidratt til at alle, inkludert assistentene, har endret holdninger og praksis til det positive. De hadde fått kunnskap om de yngste og tilknytning og om sin rolle som voksen i møte med ulike barn.

Dette indikerer at slike faglig påfyll og bevisstgjøring kan løfte kvaliteten for de yngste i barnehagen.

7.0 OPPSUMMERING

I dette avsluttende kapittelet på denne masteravhandlingen vil jeg foreta en oppsummering av mine funn fra undersøkelsen. Jeg vil deretter presenterer kritisk blikk på resultater fra denne undersøkelsen før jeg avslutter med noen refleksjoner omkring implikasjoner av studien.

Det utkrystalliserte seg noen funn fra denne undersøkelsen. Det var at ettåringer opplevdes som en sårbar gruppe i barnehagesammenheng og at tid var en nødvendighet og utfordring i forhold til å fremme trygg tilknytning.

Resultatene fra denne undersøkelsen viste at uttalt kunnskap og praksis på individ nivå samsvarte mye med hva tilknytningsperspektivet trekker frem som viktig for barn. Dette selv om informantene ikke kommer inn på teori om dette. På individnivå kan nevnes refleksjoner omkring *tilknytningsbegrepet* og hva det innebærer å være en *trygg tilknytningsperson* i barnehagen. Videre omhandler det kunnskap og erfaringer med *ettåringer i barnehagesammenheng* og *tilvenningsperioden* sin betydning. Denne studien antydet at det var *mangel på kunnskapskilder* om tema om tilknytning og de yngste i barnehagen. De største utfordringene for å lykkes med å fremme trygg tilknytning lå på systemnivå, viste denne studien. Her kan nevnes *tidspress, for mange oppgaver, forventninger og krav*. Videre kan nevnes *barnegruppetørrelser, bemanningsnormer* og mangel på krav om *kompetanse* for barnehageansatte.

Individnivå: I denne undersøkelsen kom det frem at teoretisk kunnskap om begrepet tilknytning var noe redusert, men samtidig kom det frem refleksjoner og meninger om begrepet som klart er i samsvar med teori knyttet opp til denne oppgaven. Tilknytning ble i denne studien benevnt som blant annet en prosess som tar tid, trygghet, godhet, omsorg, kjærlighet og balanse gang mellom å gi trygghet og gi barna utfordringer. Tilknytning ble sett på som grunnleggende for ettåringer i barnehagen. For å være en trygg tilknytningsperson viste denne undersøkelsen at de voksne må være tilstede både fysisk og mentalt. De må være rolig, ha tid, være ekte og engasjert i barna. Videre at en har mentaliserende evner ved klare å lese og forstå barna, og se seg selv utenfra i møte med ulike barn. Dette samsvarer både med teori tilbake til Bowlby og frem til teori fremsatt at nyere teoretikere og forfattere som jeg har benyttet i denne masteroppgaven.

Denne undersøkelsen viste at det opplevdes at ettåringer har andre behov enn eldre barn i barnehagen, og det ofte er behov som måtte dekkes der og da. For å regulere barna trengte barna mye fysisk kontakt og tid sammen med en trygg voksen. Det ble jobbet med tilknytning

hele barnehageåret, men spesielt i tilvenningstiden. Angående tilvenningstiden viste denne undersøkelsen at det hadde skjedd en viss endring. Før tenkte en at foreldrene skulle være tilstede minst mulig, til nå å se fordeler med at foreldre var lengre tilstede i barnehagen ved oppstart. Undersøkelsen viste at det ble funnet vel så viktig å trygge foreldre som barn når ettåringen skulle begynne i barnehagen. Dette kan sees i samsvar med det Killèn (2007) benevner som ettårskrisen, både for barn og foreldre. Tross for at ettåringer, ifølge denne studien, opplevdes som sårbar- så viste det seg at det opplevdes lettere å tilvenne barn i denne aldersgruppen enn dem som var et halvt eller ett år eldre. Studien viste at ettåringer fant seg fortere til ro, og benyttet de voksne i barnehagen som base når foreldrene ikke var der. Sett i forhold til CoS sirkelen (Powell et al., 2015) har de små barna stort og hyppig behov for å søke tilbake til sin base og havn. De små er avhengig av en voksen, og «må» benytte seg av basen om den er trygg eller ei.

Kunnskapskilder: Angående kunnskap om tilknytning viste denne undersøkelsen at verken grunnutdanning til å bli barnehagelærer eller rammeplan for barnehage tilførte mye kunnskap og praksis om de yngste i barnehagen. Valgfri fordypning i grunnutdanning eller som etterutdanning innen småbarnspedagogikk var derimot gode kilder til denne kunnskapen viste denne undersøkelsen. Resultat fra studien viste at det var savnet mer fokus på blant annet tilknytning og beskrivelser av tilknytningens betydning i rammeplanen for barnehager. Det opplevdes derimot at ulike kurs som Dialog og CoS hjalp både pedagogiske ledere og assistenter å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer. Blant annet ved at hele personalet fikk samme kunnskap og referanse grunnlag. Dette medførte bevisstgjøring omkring egen og felles praksis ved at det ble satt ord på begreper og handlinger.

Systemnivå: Resultat fra denne undersøkelsen viste at krysspresset mellom visjoner, arbeidskrav, dokumentasjon, forventinger, ansvar og det som skjer i barnehagehverdagen er stort. Denne studien viste tydelig at pedagogiske leder opplevde at tiden ikke strakk til for alle forventinger, krav og gjøremål. Konsekvens var ofte dårlig samvittighet hos de pedagogiske lederne. De jobbet mye utover lønnet arbeidstid med viktig planarbeid som de følte personlig ansvar for å få utført. Når tid og ressurser manglet viste denne studien at det også gikk utover barna. Det var en bevissthet omkring at ikke alle barna får dekket sine behov, og at mye ble ufrivillig oversett i hektiske barnehagedager der tid og ressurser ikke er tilstrekkelig. Det ble blant annet fremhevet at dette gjaldt de stille og rolige barna. Det kan også være nærliggende å tro at dette også gjelder å ufrivillig overse signaler fra barn som ikke har det så bra.

For å få mer tid til hvert enkelt barn viste denne undersøkelsen at småbarnsgruppene i barnehagen burde være mindre. Åtte, ni barn og tre voksne ble sett på som beste løsning for de små. Det begrunnes med at de små trenger voksne som ser, forstår og kan lese deres signal og handle deretter og dette kan best løses når det ikke er så mange barn i gruppen. For at de små skal finne ro og trygghet trenger de ro og trygghet rundt seg. For mye stimuli, støy og uforutsigbarhet kan stresse barna (og voksne). Pedagogiske lederne hadde da også overkommelig antall foreldre å samarbeide med når barnegruppen er på åtte-ni barn. Dette samsvarer med tilknytningsperspektiv på barnehagen, som fremhever små småbarnsgrupper som det beste for barna (Brandtzæg et al., 2012, 2014; Broberg et al 2014). Resultat fra denne undersøkelsen antydte sterkt at bemanningen i barnehagene ikke var god nok sett i forhold til å dekke de små sine behov og være nok tilstede for dem. Videre at det var ønskelig med flere voksne med barnehagefaglig kompetanse. Undersøkelsen antydte at mange pedagogiske ledere opplevde ofte stå «alene i det», og ønsket et fagmiljø med bedre og mer lik kompetanse. I denne studien kom det frem ønsker om en realitets oppvåkning fra politisk hold. De må se og forstå det som skjer i barnehagene og lytte til dem som jobber der. Det nytter ikke med flotte visjoner og planer om ikke det fungerer i barnehagene.

Denne undersøkelsen viser at å være pedagogisk leder er et yrke med høyt arbeidspress, men det er også et givende yrke, der de små barna tar- men også gir mye glede og energi.

7.1 Kritisk blikk på resultat fra denne undersøkelsen

Å lete etter «en sannhet», tror jeg ikke mulig. Tross for det utkrystalliserte seg stor enighet omkring at ettåringer er en sårbar gruppe i barnehagen og at tilknytning er viktig å jobbe med. Samt at tid er en utfordring angående å mestre dette bra nok. Det er allikevel viktig å merke seg at resultat fra denne undersøkelsen er løftet frem av få informanter, seks stykker. Resultat ville gjerne vært annerledes hadde jeg benyttet andre metoder, som fokusgrupper.

Resultatene ville trolig også vært annerledes om jeg hadde hatt flere informanter eller informanter som hadde andre profesjoner enn barnehagelærere. Det er også mulig at siden oppgaven bygger på frivillighet, at jeg har informanter som er spesielt opptatt og reflektert om tema i forhold til gjennomsnittet. Dette kan hevdes gir et feil bilde av «virkeligheten», men med et konstruktivistisk syn ser jeg heller på at det finnes «flere sannheter» som hver barnehagelærere i denne undersøkelsen representere. Deres erfaringer og kunnskap er med å konstruerer «virkeligheten». Oppgaven må sees i lys av alt dette, samt min forforståelse som forsker. Som forsker skal en holde seg objektiv, men valg av både spørsmål og hva som bør

vektlegges i presentasjon og drøfting av resultat vil allikevel ikke være helt uten påvirkning av min forforståelse av tema.

7.2 Implikasjoner av studien

Økt fokus på de yngste og tilknytning: Ved å øke fokus og interesse mot de yngste i barnehagen slik denne studien gjør så synliggjøres et fagfelt som trenger å belyses for å øke kunnskapen angående barnehage for de yngste. Fokus på tilknytning i barnehagen kan sees på som både tidlig forebygging og tidlig intervensjon, og dette er viktige aspekt både innen spesialpedagogikk (Befring, 2010) og innen tidlig innsats (Kunnskapsdepartementet, 2009). Med et tilknytningsperspektiv åpner det bevisstheten om å se underliggende behov hos barna og mindre fokus på ytre adferds modifikasjon av barns adferd. En har barnas relasjonsbehov i fokus og bevissthet omkring å være en mentaliserende voksen som en trygg base og sikker havn for barna. Ved å se barnehage for ettåringer ut fra dette perspektivet har en ikke funnet fasit på hva alene som skal til for å heve kvalitet på barnehagetilbudet for de yngste. Men slik jeg ser det så er det et godt bidrag i denne sammenhengen. Det mest fremtredende perspektivet i dag fremstår å være læringsperspektivet. Jeg tenker at det ikke er enten eller, men ja takk begge deler- og mere til. Faren ligger i når læring stadig fremheves og synliggjøres i planer og media og det relasjonelle arbeidet tilsløres. Det som synliggjøres defineres ofte som mest viktig. Denne masteroppgaven bidrar til å synliggjøre barnehagen ut fra en tilknytningsperspektiv.

Rammeplan, utdanning og ulike program: Denne studien viste blant annet at begrepet tilknytning og tilknytningens betydning ikke var mye anvendt i rammeplan for barnehager. Jeg tenker det er viktig å begrepsfeste tilknytning og dens betydning i planer, for slik å synliggjøre teori og praksis angående dette. Det kom også frem av funnene i denne studien at barnehagelærerutdanningen ikke var rike kilder til kunnskap om tilknytning og de yngste i barnehagen. Jeg kan ikke ut fra min kompetanse påstå noe om hvordan grunnutdanningen til barnehagelærer er i dag. Men ut fra arbeid med denne masteravhandlingen og resultat fra denne undersøkelsen mener jeg at tilknytning, tilknytningsperspektiver og teori bør ha en stor plass i utdanningen av barnehagelærere. Spesielt for dem som skal jobbe med de yngste. Jeg vil også trekke frem troen på betydning av å tenke flerfaglig når en både skal utdanne barnehagelærere og senere praktisere yrket.

Denne studien viste til gode erfaringer med CoS og Dialog. De to nevnte kursene er bare to av mange ulike program. Felles er at kursene er ikke nasjonalt påkrevd. Noen kommuner

pålegger sine barnehager å gjennomføre ulike kurs, noen tilbyr ulike kurs og andre barnehager står fritt til å velge om de vil ta kurs eller ei. En klarer nasjonal føring kunne bidratt til jevnere kvalitetsheving i barnehagene.

De påført sårbare barna: Blant det jeg finner mest viktig med å ha et tilknytningsperspektiv og ha kunnskap om tilknytning er i forhold til å se og hjelpe de barna som lever under omstendigheter hjemme som er uønsket og som fremmer utrygg tilknytning. Med god kunnskap og forståelse om tilknytning og tilknytningens betydning vil det kunne åpne for å våge å se det en helst ikke vil se, men som er så viktig å se. Solid kunnskap gir økt trygghet til å handle adekvat i slike situasjoner der en mistenker uønsket omsorgssituasjon for barna. Det å kunne hjelpe barn og foreldre tidlig, kan ha avgjørende betydning. Å se seg selv som en tilknytningsperson for barn i barnehagen medfører et stort ansvar ettersom man er en aktør i barnas liv og utvikling helt fra de er ett år, eller tidligere. For noen barn (og foreldre) er en spesielt viktig. For hvem vi er «den ene» for, er ikke alltid vi vet selv.

Anerkjennelse; Det er på tide at det fra samfunnet og fra politisk hold vises mer anerkjennelse for den viktige jobben som (kan) gjøres i barnehager. Og at det vises handlekraft i forhold til å øke kvaliteten i norske barnehager generelt og for våre små fremtidshåp spesielt. Som denne studien viser så uttrykkes det frustrasjon over gapet mellom visjon og virkelighet. Ved å ta de ansatte på alvor handler det blant annet om å få flere ansatte i barnehagene og flere med barnehagefaglig kompetanse, samt mindre barnegrupper for de minste i barnehagene. Om det er politisk vilje, forståelse og handlekraft i forhold til dette kan og bør diskuteres. Politikere og barnehageeiere bør lytte til barnehageansatte og andre fagfolk som har mye kunnskap om barn og barns utvikling og behov. På den måten kan vi få barnehager som er tilpasset barnas behov og utvikling, og mindre av at barna må tilpasse seg politiske og samfunnsmessige visjoner.

Skolen; Min oppgave omhandler de yngste barna, men jeg vil påstå at dette temaet er svært aktuelt for de eldre barna i barnehagen og barn/ungdom i skolen også. Vi hører stadig at norske skolebarn ikke presterer godt nok i basis fag, og løsningen ser ut til å være å tilføre lærere mer kunnskap i disse fagene. Samtidig hører vi alt for ofte om at barn og unge sliter psykisk som kan blant annet relateres ytre og indre press grunnet krav og forventninger fra skole, media og andre steder. De trenger hjelp til å regulere seg. Slik jeg ser det kan tilknytningsperspektiver bidra med å se hele barnet, og ikke bare deres adferd og hva de presterer faglig. Å trygge barna, og la de vite og oppleve at de har en trygg base i skolen også, kan føre til både bedre trivsel og læring i skolen. For selv om barna blir eldre, så vil de trenge

en trygg base. Fysisk trenger de ikke den trygge basen like ofte som en ettåring, de er lengre ute i omverden og utforsker om gangen. Men de trenger en trygg base og sikker havn i form av en voksen som er *større, sterkere, klokere og god* å gå til når de trenger påfyll, opplever utrygghet, ubehag og livet butter imot. De trenger noen som *ser* dem som hele individ. Er det nok rom, tid, kompetanse og vilje for dette i skolen der læringsperspektivet, prestasjonskrav og det målbare er enda mer fremtredende enn i barnehagen? Er det behov for det?

Det er bedre å bygge barn enn å reparere ungdom og voksne.

«Tillit er det sosiale vitaminet som setter oss i stand til å leve»

(Fugelli, 2015, s. 61)

Litteraturliste

- Abrahamsen, G. (2011). *Det nødvendige samspillet*. Barnehagebiblioteket Tano Aschehoug.
- Abramsen, G., Førland, E., & Melhus, H. (2011, 05.12). *Hva med barns psykiske helse*. Hentet fra <http://aftenbladet.no> Hva-med-barns-psykiske-helse
- Ahnert, L., Pinguart, M., & Lamb, M. (2006). *Security of Children's Relationships With Nonparental Care Providers: A Meta-Analysis*. Hentet fra <http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=94d59bc7-b364-42e3-bcd3-e2b47b6cd13e%40sessionmgr111&vid=5&hid=102>
- Bateman, A. W., & Fonagy, P. (2007). *Mentaliseringsbasert terapi*. Arneberg Forlag.
- Befring, E., & Tangen, R. (2010). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Belland, T. E., & Moi, C. L. (2015). Foreldreaktiv tilvenning skaper trygge barn. *Første steg nr 2*.
- Berg-Nielsen, T. S. (2015, 05). *Bløte i hodet og tynne i huden*. Hentet fra Barnehage.no: <http://barnehage.no/helse/2015/05/blote-i-hodet-og-tynne-i-huden/>
- Bjørnstad, E., Samuelsson, I. P. (red), Gulbrandsen, L., Johansson, J.-E., Løberg, H., & Os, E. (2012). *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år? - en forskningsoversikt*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/barnehager/rapporter20og20planer/forskningsoversikt_barn_under_tre_aar.pdf
- Blidt, Ø. (2009, 06 17). *Samspillsmetoden Dialog*. Hentet fra Bergen kommune: https://www.bergen.kommune.no/omkommunen/avdelinger/barnehager/graneboradios_tasjonennaturbarnehage/3065/article-38262
- Bowlby, J. (. (2013). *En sikker base. Tilknytningsteoriens kliniske anvendelser. Oversatt til norsk av Nike, Bjørn*. Fredriksberg: Det lille bokforlaget.
- Brandtzæg, I., Torsteinson, S. & Øiestad, G. (2014). *Se barnet innenfra. Hvordan jobbe med tilknytning i barnehagen*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Brandtzæg, I., Smith, L. & Torsteinson, S. (2012). *Mikroseparasjoner. Tilknytning og behandling*. Fagbokforlaget.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. Auckland: Qualitative research in psychology.

- Broberg, M., Hagstrøm, B. & Broberg, A. (2014). *Tilknytning i barnehagen. Hva betyr trygghet for lek og læring?* CappelenDammAkademisk.
- Christiansen, Ø. (2015). *Hjelpetiltak i barnevernet-en kunnskapsstatus*. Uni Research Helse, Regionalt kunnskpassenter for barn og unge (RKBU Vest).
- Creswell, J. (2014). *Educational research. Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson.
- Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnvitenskap og humaniora. (2006). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnvitenskap, jus og humaniora*. Hentet fra [http://Forskningsetiske retningslinjer for samfunnvitenskap, jus og humaniora.no](http://Forskningsetiske.retningslinjer.for.samfunnvitenskap.jus.og.humaniora.no)
- Drugli, M. B. (2012, 03.01). *Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) International – Parenting*. Hentet fra Beskrivelse og vurdering av tiltaket Circle of Security (COS) International – Parenting: http://www.ungsinn.no/post_tiltak/circle-of-security-cos-international-parenting/
- Drugli, M. B. (2014). *Liten i barnehagen- Forskning, teori og praksis*. Cappelen Damm Akademiske.
- Dønnestad, E. (2013). *Hjerne, relasjon og utvikling*. Hentet fra RVTS sør: <http://sor.rvts.no/no/nyhetsarkiv/2013/no/nyhetsarkiv/2013/Hjerne%2C+relasjon+og+utvikling.9UFRrO3U.ips>
- Engel, A. W., Barnett, S., Anders, Y., & Taguma, M. (2015). *Early childhood education and care policy review. Norway*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/ee68f4c948b64c1fbc45baa91f288472/oecd-norway-ecec-review_final_web.pdf
- Fugelli, Per (2015). *Sitater av Per Fugelli*. Oslo: Universitetsforlaget
- Gadamer, H.-G. (2010). *SANNHET OG METODE. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oversatt til norsk av Hansen, Lars Holm . OSLO: Pax forlaget.
- Gilje, N. & Grimen, H. (2007). *Samfunnsvitenskapens forutsetninger:innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gjervan, M., Andersen, C. E. & Bleka, M. (2006). *Se mangfold. Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. Oslo: Cappelen Akademiske Forlag.

- Glaser, V. (2013). *Foreldresamarbeid. Barnehage i et mangfoldig samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønli. (2014a, 13.05). *Barnehage tilsette kritiske til tidleg barnehagestart*. Hentet fra Forskning.no: <http://forskning.no/olje-og-gass-barn-og-ungdom/2014/05/barnehage-tilsette-kritiske-til-tidleg-barnehagestart>
- Grønli, K. S. (2014b, 04.06). *Lite kontakt med voksne i barnehagen*. Hentet fra Forskningsrådet: http://www.forskningsradet.no/prognnett-finnut/Nyheter/Lite_kontakt_med_voksne_i_barnehagen/1253995927718/p1253990820613
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hart, S. (2012). *Den følsomme hjernen*. Oslo: Gyldendal, Akademiske.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.
- Jonassen, T. (2015, 17.08). *Tilknytning tar mer enn tre dager*. Hentet fra Barnehage.no: <http://barnehage.no/pedagogikk/2015/08/-tilknytning-tar-mer-enn-tre-dager/>
- Jonassen, T. (2016, 07.01). *For lite fysisk kontakt i barnehagen*. Hentet fra Barnehage.no: <http://barnehage.no/forskning/2016/01/for-lite-fysisk-kontakt-i-barnehagen/>
- Killèn, K. (2007). *Barndommen varer i generasjoner. Forebygging er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Killèn, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen. samspill og tilknytning*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Krumsvik, R. J. (2014). *Forskningsdesign og kvalitativ metode; en innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2006, 12). *...og ingen sto igjen- Tidlig innsats for livslang læring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-16-2006-2007-/id441395/>
- Kunnskapsdepartementet. (2008, 01). *Temahefter- rammeplan for barnehager*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/temahefter---rammeplan-for-barnehagen/id498148/>

- Kunnskapsdepartementet. (2009, 05). *Kvalitet i barnehagen (St.meld.41, 2008-2009)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-41-2008-2009-/id563868/>
- Kunnskapsdepartementet. (2012-2013). *Framtidens barnehage (Meld.st.24)*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-24-20122013/id720200/?ch=1&q=>
- Kunnskapsdepartementet. (2013a, 08). *Barnehageloven*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>
- Kunnskapsdepartementet. (2013b). *Kompetanse for framtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014-2020*. Hentet fra http://www.udir.no/Upload/barnehage/Kompetanse_for_fremtidens_barnehage_2013.pdf?epslanguage=no
- Kvello, Ø. (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2013b). *Barnas barnehage 1. Målsettinger, føringer og rammer for barndommen*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Kvello, Ø. (2013a). *Barnas barnehage 2. Barn i utvikling*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Ogden, T. (2013). *Du ser det ikke før du tror det. Rapport fra nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0-6 år*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Kunnskapsdepartementet.
- Perry, B. (2014, 27.05). Early childhood brain development and learning. USA: <https://www.bing.com/videos/search?q=bruce+perry&FORM=VIRE3#view=detail&mid=64FAEA9E5A60EAAB8F9064FAEA9E5A60EAAB8F90>.
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., & Marvin, B. (2015). *Trygghets sirkelen- en tilknytningsbasert intervensjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- RTVS vest. (2015, 10. 12). *RVTS Vest*. Hentet fra RVTS Vest: <http://rvtsvest.no/stemme-i-vest-dag-nordanger>
- Sandvik, N. (2006). *Temahefte- om de yngste i barnehagen*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra Temahefte- om de yngste i barnehagen.
- Skjervheim, H. (1996). *Deltakar og skodespelar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.

- Solheim, E. (2013, 05). *Effects of Childcare on Child*. Hentet fra http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/271006/628180_FULLTEXT02.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Statistisk sentralbyrå (ssb). (2015, 05). *Barnehager, 2014, endelige tall*. Hentet fra Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager>
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innelevelse- en innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2013, 2.5). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Hentet fra Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver: <http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan/Rammeplan-for-barnehagens-innhold-og-oppgaver/Innledning/>
- Vassenden, A., Thygsen, J., Bayer, S., Alvestad, M., & Abrahamsen, G. (2011). *Barnehagens organisering av strukturelle faktorerets betydning for kvalitet*. Stavanger/Oslo: International Resarch Institute of Stavanger.
- Vik, S. (2014, 26.11). Barns deltakelse og tidlig innsats: et pedagogisk bidrag til forståelse av tidlig innsats i norske barnehager. *Tidsskrift for nordisk barnehageforskning*.
- Waale, Ragnhild B. (2015, 4. 9) Se meg. <https://www.facebook.com/semegprosjektet/?fref=ts>
- Wenneberg, T. (2011). *Vi er våre relasjoner- om tilknytning, traumer og dissosiasjoner*. Arneberg.

Vedlegg nr.1- NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Elisabeth Hesjedal
NLA Høgskolen AS
Postboks 74 Sandviken
5812 BERGEN

Vår dato: 08.07.2015

Vår ref: 43898 / 3 / AMS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 27.06.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

43898	<i>Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning for barn under tre år i barnehagen?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>NLA Høgskolen AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Elisabeth Hesjedal</i>
Student	<i>Jannice Berland</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Anne-Mette Somby

Kontaktperson: Anne-Mette Somby tlf: 55 58 24 10

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Ardeingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kjyro-swarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVT, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uib.no

Vedlegg nr. 2- Informasjonsskriv til foreldre

Informasjon og forespørsel til pedagogiske ledere om deltakelse i masterprosjekt.

Jeg er student ved NLA i Bergen, der jeg studerer pedagogikk med vekt på spesialpedagogikk. For tiden skriver jeg på masteravhandling der tema omhandler trygg tilknytning for barn under to år i barnehagen. Med dette søker jeg etter pedagogiske ledere som jobber med barn under to år som informanter til mitt prosjekt. Jeg håper du finner tema interessant, og at du kunne tenke deg å dele dine erfaringer og tanker om dette med meg.

Formålet med undersøkelsen:

Formålet med avhandlingen er å belyse barnehagen for våre yngste ut fra tilknytningsperspektiv. Det har i de siste årene vært en stor vekst i antall barnehageplasser, og stadig flere små barn under to år fyller disse plassene. Dette gjør at vi gjerne trenger å fremheve andre begreper enn bare de velkjente begrepene som læring, språkutvikling, medvirkning og ulike fagområder- selv om alt dette er svært viktig også. De yngste barna har gjerne andre behov enn eldre barn og med det trenger vi gjerne også å fremheve og sette på dagsorden de grunnleggende begrepene som trygghet og trygg tilknytning?

Intervjutema:

For å undersøke hvordan barnehager arbeider med å fremme trygg tilknytning, ønsker jeg å innhente informasjon fra personer som jobber med dette viktige arbeidet. Derfor søker jeg altså pedagogiske ledere (barnehagelærere) som jobber med barn under to år i barnehage. Spørsmålene vil dreie seg om hvordan dere jobber i barnehagen for å fremme trygg tilknytning, både på individnivå og på systemnivå. Mange opplever også at det er et stort gap mellom ulike visjoner /krav og virkeligheten i barnehagehverdagen, og jeg er interessert i å høre hvordan dere opplever dette. Metode for å innhente informasjon vil være via intervju.

Tidsperspektiv:

Jeg planlegger å gjennomføre intervju i august/ september 2015. Under intervjuet vil du som informant og jeg være tilstede. Intervjuet vil vare ca. 1 til 1 1/2 time. Sted og tid kan vi avtale etter hva som passer best for deg.

Behandling av taushetsbelagt data:

Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste).

Jeg ønsker ikke personlig informasjon om tredjepart, som barn, foreldre og ansatte. Dette av hensyn til personvern. Ingen enkeltpersoner vil kunne gjenkjennes i ferdigstilt masteroppgave.

Jeg er underlagt taushetsplikt med hensyn til all informasjon som innhentes.

Intervjuet vil bli tatt opp på bånd, og i etterkant vil jeg transkribere datamateriale.

All datamateriale vil bli oppbevart trygt og konfidensielt, og det er bare jeg som har tilgang til dette materialet. Det vil være naturlig og nødvendig å dele informasjonsinnhold fra det transkriberte materiale med min veileder, Førsteamanuensis Elisabeth Hesjedal, for å kvalitetssikre arbeidet videre. Min veileder er også under taushetsplikt.

Alle opptak vil bli slettet når masteravhandlingen er avsluttet.

Som informant har du rett å trekke deg når som helst, og da vil all informasjon du har gitt bli slettet umiddelbart.

Som pedagogisk leder (barnehagelærer) har du en svært viktig jobb, og du betyr mye for mange barns trivsel og utvikling. Ved å være informant i dette prosjektet kan ditt bidrag hjelpe til med å belyse det viktige arbeidet med å fokusere på trygg tilknytning i barnehagen for barn under to år!

For å melde din interesse, eller for mer informasjon, kan du ta kontakt på tlf 922 06 618 eller på mail jeikefet@outlook.com. Håper å høre fra deg.

Vedlegg nr. 3- Samtykke skjema

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt informasjon om studien «Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for barn under to år».

Ved å signere denne samtykkeerklæringen gir du ditt samtykke til å delta i studiens undersøkelse. Samtidig gir du godkjenning til at jeg på en forsvarlig måte kan bruke den informasjonen du gir meg i min masteravhandling.

Dato:

Signatur.....

Kontakt opplysninger

Telefon.....

Mail.....

Vedlegg nr. 4 - Intervjuguide

Intervjuguide

Hvordan opplever pedagogiske ledere å jobbe med å fremme trygg tilknytning i barnehagen for ettåringer?

Introduksjon

-Presentere meg selv og takke for at informanten sa seg villig til å delta i dette intervjuet.

-Presentere (kort) prosjektet.

-Jeg vil vise til utsendt skriv i forkant der det fremkommer at jeg ikke ønsker personlige opplysninger om tredjepart, som barna, foreldre og ansatte. Dette med hensyn til personvern for barn, foreldre eller ansatte.

All datamateriale jeg får vil bli transskribert og anonymisert, slik at ingen personer kan bli gjenkjent.

- Intervju vil bli mer som en samtale, og jeg vil benytte opptaksutstyr for å ta opp det som blir sagt. Jeg vil gjerne notere litt underveis. Opptaket og notater blir lagret sikret, og det er bare jeg som kommer til å ha tilgang til det. Det vil bli slettet når prosjektet er avsluttet.

-Jeg vil informere om at informanten kan trekke seg fra intervjuet uten å måtte oppgi grunn for det.

-Jeg vil også si at jeg har taushetsplikt

Innledning til intervjuet

- Kan du fortelle noe om egen bakgrunn som alder, utdanning og arbeidserfaring i forhold til arbeid med ettåringer?

- Har du småbarnspedagogikk eller annen relatert utdanning eller kurs rettet mot arbeid med de yngste i barnehagen? Evt hva og når?

- Hvor lenge har du jobbet som pedagogisk leder i barnehage?

- Hvilken type barnegruppe er du leder for nå? Ant barn og alder, samt antall ansatte og hvilken utdanning har de?

- Hvor mange barn har barnehagen totalt?

Tema 1

Rammeverk og teoretisk tilknytnings kunnskap.

I det følgende vil jeg gjerne stille noen spørsmål om tilknytning knyttet til din utdanning og erfaring. Jeg vil også stille noen spørsmål i forhold til rammeplan i forhold til tilknytning.

1. Kan du si noe om tanker omkring at stadig flere barn rundt 1 år og yngre begynner i barnehagen?
2. Hvordan opplever du at barnehager klarer å møte små barns behov og gi dem et tilfredsstillende og trygt barnehagetilbud?
 - 2.1 Har du noen tanker omkring dette knyttet til egen barnehage?
3. Hva vil du fremheve som de viktigste behovene til barn rundt 1 år som barnehagen bør imøtekomme?
4. Hva legger du i begrepet tilknytning?
 - 4.1 Hvordan vil du definere et trygt tilknyttet barn i barnehagen?
 - 4.2 Hvordan vil du definere et utrygt tilknyttet barn i barnehagen?
5. Har du noen tanker om hvorfor/hvorfor ikke det er viktig å jobbe med tilknytning for barn rundt 1 år i barnehagen?
6. Er du kjent med begrepene trygg base, indre arbeidsmodeller og mentalisering? Evt si noe om det?
7. Hvordan opplever du at grunnutdanningen innen førskolelærer/barnehagelærer utdanningen ivaretar opplæring i arbeid med de yngste i barnehagen?
8. Har du kjennskap til tilknytningsteori via din utdanning eller fra andre steder? Evt hvor og når?

Ja)

 - Kan du trekke frem det du opplever som viktigst i forhold til dette?
 - Hva har dette å si for din jobb i barnehage i forhold til ettåringer i barnehage?

Nei)

 - Tror du økt kunnskap om dette ville kunne prege/endre ditt arbeid med de yngste i barnehagen?
9. Har du noen tanker omkring hvordan rammeplan for barnehage fremstiller og ivaretar de yngste barna i barnehagen? Eventuelt noe du savner om dette i rammeplanen?

10. Vet du om tilknytningsbegrepet blir nevnt og brukt i rammeplanen?

Ja)

- Kan du si noe om hvordan du opplever at rammeverket evt definerer/bruker begrepet tilknytning?

Nei)

- Er dette noe du har reagert på eller har tanker om?

11. Har du tanker om at voksen-barn relasjon og trygg tilknytning blir satt på dagsorden og kommer frem i barnehagens planer på lik linje som annet viktig som foregår i barnehagen?

12. Har du tanker omkring behov for generelt mer kunnskap om tilknytning og tilknytningsteori ?

Tema 2

Overgangen fra å være hjemme med mor/far til å begynne i barnehage som ettåring kan være stor både for barna og foreldrene. I det følgende vil jeg stille noen spørsmål om denne tilvenningsperioden.

Tilvenningen

1. Har barnehagen din en aldersgrense for inntak i vedtektene sine? Evt hva er den?

2. Hvordan organiserer dere tilvenningen?

3. Hva vektlegger dere i tilvenningsperioden og kan du kort begrunne det?

4. Hva opplever du at foreldre er mest opptatt av når barn rundt 1 år begynner i barnehagen og i tilvenningen? Endres dette i løpet av året?

5. Kan du si litt om hvordan barn rundt 1 år reagerer når de begynner i barnehagen?

6. Hva vil si karakteriserer den mest vanlige adferden til barn når foreldrene går fra dem i barnehagen og ved henting i tilvenningsfasen? Endrer dette seg i løpet av året?

Tema 3

Å fremme trygg tilknytning på individnivå.

Ansatte i barnehage er et utsnitt av befolkningen og har ulike bakgrunner, ulike indre arbeids modeller og ulik grad av mentaliseringsevne- og dette vil kunne vise seg i vårt arbeid med barn. Jeg tenkte nå å stille noen spørsmål som går nettopp på hvordan fremme trygg tilknytning på individnivå, og evt utfordringer i forhold til dette. Altså barn-voksen relasjon

1. Har du noen tanker om hva som kjennetegner temperament til dem som får/krever mest oppmerksomhet fra dere? Og eventuelt temperament hos dem som ikke gjør det?
- 2.Hvilke temperament hos barn opplever du som mest utfordrende?
- 3.Har du noen tanker om hvem som vil profiterer mest på å oppleve trygg tilknytning i barnehagen og hvorfor?
- 4.Hva mener du må til for å bli en trygg tilknytningsperson for barn rundt ettår i barnehagen?
5. Hvordan vil du beskrive barns adferd til deg når du anser barnet som trygt tilknyttet til deg?
6. Hvordan går dere frem hvis dere opplever at et barn viser utrygg adferd over tid?
7. Hvordan opplever du å veilede ulike assistenter i forhold til å være gode og trygge tilknytningspersoner for barna?
8. Kan du utdype tanker omkring eventuelle utfordringer i barn-voksen relasjonen?
9. Er det tiltak i forhold til voksen-barn relasjon du tenker hadde vært bra for å utvikle arbeidet med å fremme trygg tilknytning i barnehagen?

Tema 4

Å fremme trygg tilknytning på systemnivå.

For å kunne gjøre en god jobb på individnivå er en også avhengig av strukturer og rammer på systemnivå for å klare det. Så i det følgende vil jeg stille noen spørsmål om hvordan tilrettelegge for å fremme trygg tilknytning på systemnivå, og eventuelle utfordringer i forhold til dette.

1. Har du tanker om at grunnbemanningen er bra nok i forhold til å ivareta de små sine behov?
- 2.Kan du si noe om hvilken vikar ordninger dere benytter når fast bemanning er fraværende?
- 3.Opplever du at barna reagere hvis det kommer nye vikarer, evt. hvordan?
- 4.Forskning viser sammenheng mellom store barnegrupper, stress og tilknytning. Har du noen tanker/erfaringer omkring dette?
- 5.Har dere gjort organiserings endringer i barnehagen ut fra sette og opplevde behov for de yngste barna? evt hvorfor og hvordan?

6. Har du kjennskap til Circle of Security (trygghets sirkelen) eller andre tilknytningsfremmede metoder/verktøy?

6.1 Bruker dere noen av disse program/verktøy i barnehagen?

Ja)

Kan du utdype hva dere bruker og si noe om effekten av det?

Nei)

Er dette noe du kunne tenkt hadde hatt noe for seg og evt hvorfor/hvorfor ikke?

7. Kan du si noe om det eventuelt er noen utfordringer på systemnivå i barnehagen som gjør at det kan være vanskelig å fremme trygg tilknytning?

Hjelpeord; økonomi, vikarbruk

8. Hvordan ville den ideelle småbarngruppen vært ut fra ditt synspunkt? Og kan du begrunne det kort?

Tema 5

Mellom visjon og virkelighet, hva vinner frem?

Ofte kan det være gap mellom visjoner og virkelighet. På en side har vi lovverk og rammeplan med læringsfokusert innhold som skal følges, samt barnehagens egne planer og visjoner og vi får stadig økende forventninger og arbeidsoppgaver til pedagogisk ledere. På den andre siden er en travel virkelighet i møte med våre små verdensborgere som trenger oss og vår tid. Nå ønsker jeg å stille spørsmål om hvordan det egentlig oppleves å skulle praktisere alle visjoner, mål og arbeidskrav, og samtidig møte barnas behov her og nå og alt som følger med det. Hvordan er virkeligheten og hva som vinner frem?

1. Opplever du dette krysspisset mellom visjon, krav og forventninger og virkeligheten slik det oppleves i barnehagehverdagen?

Ja)

1.1 Hvordan og hva opplever du er størst utfordringer i forhold til dette?

1.2 Har dette innvirkning på hvordan du opplever at du får utført din jobb slik du mener er best for barnet? Evt hvordan?

1.3 Kan du si noe om hvordan det oppleves for deg, både som profesjonell og mer personlig, å stå i disse krysspissene?

1.4 Hva er dine tanker og erfaringer om hva som vinner frem/prioriteres og hva som «taper» i gapet mellom visjon og virkelighet?

(Hjelpeord: Tid til praktiske saker, tid til barna, møter, avvik fra planer, økonomi)

1.5 Har du noen tanker omkring hva som eventuelt burde gjøres slik at gapet mellom visjon og virkelighet blir mindre?

Her tenker jeg både barnehagen din som et system og barnehagen sett i et større system som innbefatter bestemmelser på nasjonalt nivå.

Nei)

1.6 Hva tenker du er faktorer for at du ikke opplever dette krysspreset?

Til sist

2. Som pedagogisk leder for små barn har du en viktig jobb. Hvordan opplever du at du får anvendt og utviklet din kunnskap i ditt daglige arbeid?

3. Opplever du at ditt arbeid som pedagogisk leder og din utdanning blir generelt anerkjent?

Jeg vil gjerne avrunde med å spørre om du har noe som du ønsker å utdype eller tilføre?

Vedlegg nr. 5 - Prosess frem til tema via tematisk analyse

Rammeverk og teoretisk tilknytnings kunnskap	Tilvenning	Å fremme trygg tilknytning på individnivå	Å fremme trygg tilknytning på systemnivå	Mellom, visjon og virkelighet. Hva vinner frem?

Figur A) Tema ut fra min intervjuguide.

Hvordan møte ettåringers behov i barnehagen?	Tilvenning	Å fremme tilknytning på individnivå	Å fremme tilknytning på systemnivå.	Mellom visjon og virkelighet.

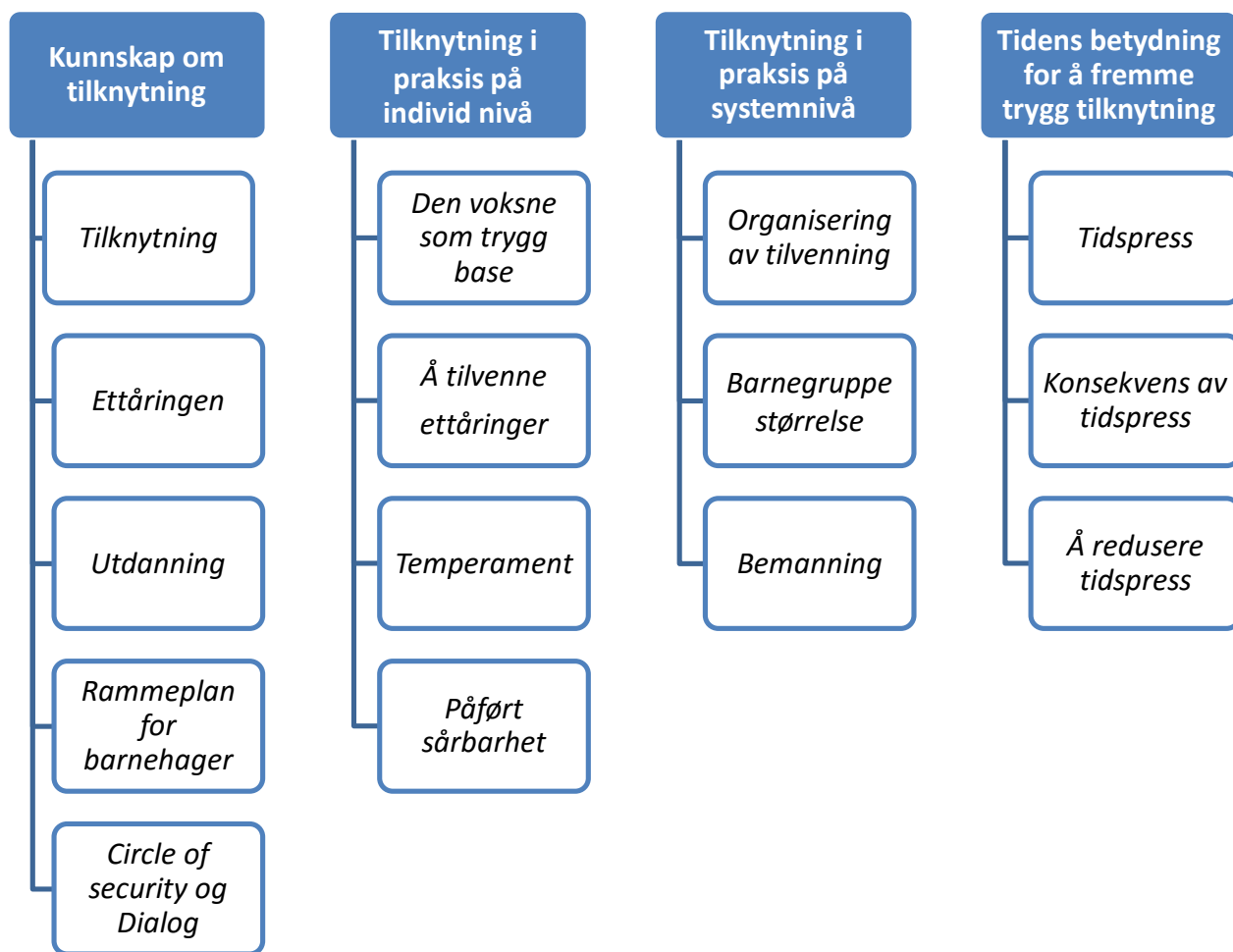
Figur B) Tema etter første utkast etter tematisk analyse av datamateriale.

KUNNSKAP OM TILKNYTNING	TILKNYTNING I PRAKSIS	MELLOM VISJON OG VIRKELIGHET
* Kunnskap om tilknytningsteori * Begrepet tilknytning * Ettåringers behov i barnehagen * Ulike verktøy for å fremme trygg tilknytning.	* Tilvenningsfasen * Å jobbe med trygg tilknytning på individ niva * Å jobbe med trygg tilknytning på systemnivå	* Tid * Konsekvenser av krysspresset * Hvordan redusere gapet mellom visjon og virkelighet

Figur C) Ny tema inndeling med undertema etter flere runder med tematisk analyse av datamaterialet

KUNNSKAP OM TILKNYTNING	TILKNYTNING I PRAKSIS	TIDENS BETYDNING FOR Å FREMME TRYGG TILKNYTNING
* Tilknytning * Ettåringers behov *Utdanningen *Rammeplanen *Circle of Security og Dialog	* Den voksne som trygg base for barnet * Å tilvenne ettåringer. * Temperament * Påført sårbarhet * Barnehagen som trygg base - Tilvenningstiden - Barnegruppens organisering - Bemanning	* Tid * Tidspress *Hvordan redusere gap mellom visjon og virkelighet?

Figur D) Enda en ny tema inndeling med undertema etter flere runder med tematisk analyse av datamaterialet

Figur E) Endelig tema inndeling med undertema.